

NM

Monumentenjaarboek 1997

Herengracht 415
1017 BP Amsterdam
telefoon bibliotheek 020-624 37 39

Aannemingbedi

J. KN

Zeeburgerpad 4
1019 AB Amster
020-608 15 15, f

restaurantie
onderhoud
verbouw
schilderwerken
nieuwbouw

De uitleentermijn bedraagt 4 weken. Mits tijdig aangevraagd is verlenging met 4 weken mogelijk, tenzij de publikatie inmiddels is gereserveerd.

De uitleentermijn is verstreken op:

STICHTING
VAKGROEP
RESTAURATIE

: 557.853.1:353:352:067.22:72.025:(060.555):(492):=40:

NCM Monumentenjaarboek 1997

97-588

Boekmansstichting - Bibliotheek
Herengracht 415
1017 BP Amsterdam
Tel. 6243739

Amsterdam
ISBN 90-71107-44-2

NCM Stichting Nationaal Contact Monumenten

Inhoudsopgave

Voorwoord	pag.	6	Gemeenten	pag.	51
Particulier initiatief	pag.	7	Toelichting op tabellen	pag.	52
Jaarverslag NCM 1996	pag.	8	Monumentenverordening	pag.	53
Bestuursorganisaties NCM	pag.	16	Monumentenzorg in de gemeenten	pag.	54
Aangesloten organisaties	pag.	23	Stads- en dorpsgezichten	pag.	79
Publikaties NCM	pag.	30	Gemeenten met meer dan 100 monumenten	pag.	85
Rijk	pag.	31	Categorieën monumenten	pag.	87
Beschermde monumenten	pag.	32	Archeologie	pag.	88
Werkgelegenheid	pag.	33	Boerderijen	pag.	93
Financiering	pag.	34	Historische buitenplaatsen	pag.	96
Monumentenzorg op rijksbegroting	pag.	34	Kastelen	pag.	99
Besluit rijkssubsidiëring restauratie monumenten (Brrm 1997)	pag.	35	Kerken	pag.	102
Stichting Nationaal Restauratiefonds	pag.	36	Molens	pag.	107
Fiscale aftrek restauratiekosten	pag.	38	Monumenten van bedrijf en techniek	pag.	110
Belastingdienst/Bureau Monumentenpanden	pag.	39	Varende monumenten	pag.	115
Besluit rijkssubsidiëring onderhoud monumenten (Brom)	pag.	40	Verdedigingswerken	pag.	118
Onderhoudssubsidie beschermde kerkgebouwen	pag.	42	Woonhuismonumenten	pag.	120
Besluit rijkssubsidiëring historische buitenplaatsen (Brhb)	pag.	42	Nuttige adressen	pag.	123
Provincies	pag.	43	Bijlage	pag.	125
Monumentenzorg op provinciale begrotingen	pag.	44	Monumentenwet 1988		
Monumentenzorg in de provincies	pag.	47	Tekst zoals van kracht per 1-1-1997		
			Summary	pag.	141

Bouwen tussen heden en verleden

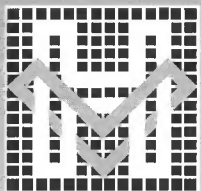

**restauratie
renovatie
nieuwbouw**

**Koninklijke
Woudenberg**

Koninklijke Woudenberg
Voorstraat 7, Postbus 3
4233 ZG Ameide
Telefoon (0183) 60 66 00
Fax (0183) 60 26 67

Van Hoogevest Bouw

Restauratie, Renovatie, Onderhoud & Nieuwbouw

Lid van:

Stichting Vakgroep Restauratie

Hoofdkantoor:
Amsterdamseweg 39
3812 RP Amersfoort
tel.: 033-463 04 94

Vestiging Utrecht:
Sophialaan 6/A
3542 AR Utrecht
tel.: 030-241 24 05

Vestiging Almere:
Radioweg 42
1324 KP Almere
tel.: 036-536 40 75

HOUTWORMBESTRIJDING ZWAMSANERING BALKKOPHERSTEL

Conserduc/Renofors is al meer dan 47 jaar sterk in:

- Het behandelen van hout tegen hout-aantastende insecten, zoals houtworm, boktor en bonte knaagkever.
- Zwamsanering van aangetast hout- en/of muurwerk.
- Herstel van ingerotte en aangevreten balkkoppen, spantbenen etc. met het KOMO-gecertificeerde Bêta-polymeerchemische restauratiesysteem.

Bel ons voor gratis documentatie
en/of een vrijblijvende offerte:
0162 - 672267

CONSERDUC / **RENOFORS**[®]
HOUTCONSERVERING / HOUTRESTAURATIE

Made: 0162 - 672267
Amsterdam: 020 - 6176048
Meppel: 0522 - 251244
Weert: 0495 - 520980

Voorwoord

Dit jaar is het 25 jaar geleden dat het NCM werd opgericht. Het initiatief kwam in 1972 uit twee verschillende richtingen. Een aantal landelijke monumentenorganisaties streefde naar een nauwere samenwerking en vanuit de rijksoverheid had men de behoefte aan een centrale gesprekspartner in de kring van particuliere monumentenorganisaties. Aanvankelijk genoot het NCM onderdak bij de ANWB, maar vanaf 1980 was het eigen bureau gevestigd in het Huis De Pinto te Amsterdam.

Het NCM is als het platform van de particuliere monumentenorganisaties een onmisbare partner in de monumentenzorg geworden. Het NCM stond aan de wieg van tal van initiatieven die belangrijk voor de ontwikkeling van de monumentenzorg zijn geweest, zoals: de Nationale Monumentenstudiedag (sinds 1975), de Instructiedagen Monumentenzorg in de Praktijk (sinds 1986) en de Open Monumentendag (sinds 1987).

Het NCM pionierde ook bij het openen van vensters naar andere beleidssectoren, zoals: de economische aspecten van de monumentenzorg (1982), het cultuurhistorisch toerisme (1983), de restauratieambachten en de bouwwereld (1985), de marketing van de historische omgeving (1988), jeugd en erfgoed (1993).

Het NCM is nauw betrokken bij de ontwikkelingen in de monumentenzorg, strijdt voor goede condities voor het behoud van ons culturele erfgoed, behartigt de belangen van particuliere monumentenorganisaties, bevordert de deskundigheid in het monumentenveld in het algemeen en de particuliere organisaties in het bijzonder.

Ook met deze dertiende uitgave van het Monumentenjaarboek biedt het NCM een onmisbare informatiebron voor iedereen die betrokken is bij de monumentenzorg in ons land.

NCM

Particulier initiatief

Jaarverslag NCM 1996

De organisatie

NCM nieuwe stijl

Het NCM ging begin 1996 met een nieuwe structuur van start. Op 14 februari 1996 trad een vernieuwd bestuur van het NCM aan. Hierin zijn in beginsel alle landelijke particuliere organisaties vertegenwoordigd. Voor het algemeen bestuur betekent dat nu 28 organisaties. Daarmee is de positie van het NCM als landelijk platform voor discussie en overleg versterkt. Het NCM kan hierdoor met nog meer kracht het belang van een goede monumentenzorg bepleiten. De samenstelling van het algemeen bestuur van het NCM treft u aan op pagina 15.

Een nieuw 'Beleidsplan 1996' van het NCM werd begin 1996 nog door het oude bestuur van het NCM vastgesteld. 1996 kan gezien worden als een proefjaar waarin de nieuwe organisatie moest worden ingewerkt.

Aangesloten organisaties

Bij het NCM zijn 343 organisaties aangesloten. Een volledig overzicht per eind 1996 treft u op pagina 23 en volgend aan. De organisaties kregen regelmatig uitnodigingen voor activiteiten van het NCM en publicaties toegezonden. Voor het deelnemen aan verschillende activiteiten krijgen zij dikwijls kortingen op de deelnameprijs. Over belangrijke ontwikkelingen in de monumentenzorg werden zij door het NCM geïnformeerd en geraadpleegd. Speciaal voor de vertegenwoordigers van de aangesloten organisaties werden contactbijeenkomsten en kadercursussen georganiseerd.

Financiën

Ongeveer 50% van het totale budget van het NCM werd gedekt door een structurele subsidie die via de Rijksdienst voor de Monumentenzorg van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen wordt verkregen.

Het niet door subsidie gedekte deel van het budget wordt verkregen uit projectsubsidies van diverse overheden, bijdragen van aangesloten organisaties en diverse particuliere fondsen, inkomsten uit activiteiten en sponsoring. De bijdrage van de aangesloten organisaties werd verhoogd van f 50,- tot minimaal f 75,-. De in het bestuur vertegenwoordigde landelijke organisaties betalen een hogere bijdrage. Voorts wordt een deel van de kosten van het bureau van het NCM gedragen door de inwonende organisaties.

Belangenbehartiging

Contactbijeenkomsten

Jaarlijks organiseert het NCM in de maanden november en december provinciale contactavonden voor de aangesloten organisaties. Voor deze avonden worden daarnaast ook leden van gemeentelijke monumentencommissies en oud-cursisten van de kadercursus uitgenodigd. Als de bijeenkomst, die begin januari 1997 in Limburg werd gehouden wordt meegerekend, dan bezochten in totaal ruim 400 mensen de 9 contactavonden. Dat is 150 meer dan in het vorige jaar. Doel van de bijeenkomsten is de aanwezigen te informeren over actuele ontwikkelingen in de monumentenzorg, te vernemen welke problemen zich in het land met de monumentenzorg voordoen en het uitwisselen van ervaringen. Vaste agendapunten waren in 1996 de vooruitzichten met de nieuwe Brm en een discussie over het belang van provinciale steunpunten voor het particulier initiatief. Ook de relatie tussen monumentenzorg en ruimtelijke ordening kwam bijna overal aan de orde. De deelnemers hebben van tevoren de gelegenheid gekregen specifieke agendapunten aan te melden.

Gemeentelijke monumentencommissies

Op 2 februari 1996 werd in Utrecht op een studiemiddag het NCM rapport 'Monumentencommissies in de praktijk' gepresenteerd. Na een inleiding door drs. J.J.L.M. Janssen, vice-voorzitter van het NCM, gaf de onderzoeker M.P.C. Bressers, student bestuurskunde aan de Katholieke Universiteit Nijmegen, een toelichting op het onderzoek. Getracht is de verscheidenheid aan soorten monumentencommissies in kaart te brengen en de voor- en nadelen van verschillende vormen te inventariseren. De samenstelling, taken, werkwijzen en onafhankelijkheid van monumentencommissies stonden daarbij centraal.

Tijdens de studiemiddag werd een reactie op het rapport gegeven namens de VNG en de Federatie Welstandstoezicht. Het rapport was gebaseerd op een uitvoerig onderzoek dat in 1995 plaatsvond.

BRRM

Het NCM heeft gebruik gemaakt van de mogelijkheid die door de staatssecretaris van OCenW werd geboden om te reageren op het ontwerp-besluit rijksregeling restauratie monumenten (Brmm 1997). Hoewel het NCM deel had uitgemaakt van de Bestuurlijke Overleggroep met betrekking tot dit ontwerp, werd toch op een aantal punten flinke kritiek geuit. Het ontwerp voor de nieuwe Brmm was echter niet in de Overleggroep besproken zodat met enige afstand naar het ontwerp-besluit kon worden gekeken. Het belangrijkste punt van kritiek betrof het feit dat in het ontwerp AMvB voor alle restauratiesubsidies een reductie van 10%-punten wordt voorzien. Het NCM is van mening dat dit voor de non-profit eigenaren van monumenten een onoverkomelijk probleem vormt. Veel onrendabele monumenten worden, en niet bij toeval, beheerd door non-profit organisaties (stichtingen, verenigingen, stadsherstellen, kerkgenootschappen). Voor dit type eigenaren geldt dat tegenover de verlaging van het percentage geen, of in veel mindere mate, compenserende maatregelen zijn voorzien.

Bovendien beheren deze instellingen dikwijls meerdere objecten waarvoor ze nu een hogere eigen bijdrage moeten opbrengen en dat op een moment dat het verhuren van panden minder gemakkelijk wordt. Het NCM vraagt voor deze non-profit organisaties het subsidiepercentage voor niet-rendabele objecten te handhaven. Een ander kritiekpunt betrof de relatie met het onderhoud. In het Strategisch Plan voor de Monumentenzorg is aangegeven dat integratie van restauratie en onderhoud een voorwaarde is voor een effectief monumentenbeleid. Het is een gemiste kans dat deze koppeling in het ontwerp voor de Brmm nog niet is ingevoerd. Het NCM richtte zich over deze onderwerpen ook mondeling en schriftelijk tot verschillende leden van de Tweede Kamer en voerde het woord op een hoorzitting van de Vaste kamercommissie voor OCenW.

Onderhoud van monumenten

Zoals hierboven al aangegeven, bepleit het NCM een integratie van de instrumenten voor restauratie en onderhoud. Ook pleitte het NCM in een brief aan Staatssecretaris Nuis voor extra investeringen ten behoeve van flankerende voorzieningen, implementatie en begeleiding van het onderhoudsbeleid. Het NCM organiseerde verschillende bijeenkomsten met experts uit diverse restaurerende instellingen om bouwstenen te verzamelen voor een goed onderhoudsbeleid. Een van die bijeenkomsten was een studiedag georganiseerd in samenwerking met onder meer het Nationaal Restauratie Centrum. Deze dag was speciaal gericht op de problematiek van de woonhuismonumenten. Een concept-nota over het onderhoud kwam in december in de bestuursvergadering van het NCM aan de orde en zal begin 1997 worden afgerond.

Cultuurnota 1997-2000

Ter voorbereiding van de Cultuurnota 1997-2000 vroeg Staatssecretaris Nuis van OCenW advies aan de Raad voor Cultuur. Hij deed dat in de vorm van een nota waarin hij tal van vragen over de hoofdlijnen van het te voeren beleid stelde. Ook het NCM reageerde met een uitgebreide reactie op deze adviesaanvraag. Gesteld werd dat het particulier initiatief, in de vorm van de honderden monumentenorganisaties, voor het functioneren van de monumentenzorg in ons land een onmisbare partner is. Op een aantal punten werd concreet een rol voor het particulier initiatief bepleit.

De Raad voor Cultuur bepleitte in haar advies met betrekking tot de monumentenzorg dat het van het grootste belang is dat het NCM, als een belangrijke trait d'union tussen praktijk en beleid voor vele monumentenorganisaties, de ruimte krijgt om de vernieuwde structuur waar te maken. Het leek de Raad geboden het NCM iets meer financiële ruimte te geven.

Welstandsbeleid

Het NCM heeft er bij de staatssecretaris van OCenW op aangedrongen zich in te spannen om een dreigende versoepeling van het Bouwbesluit te voorkomen. Wanneer de meldingsplicht voor bepaalde bouwwerken wordt afgeschaft, verliezen gemeenten grip op de toetsing van de kwaliteit van een scala aan bouwwerken. Gezien de inspanning van verschillende ministeries om de ruimtelijke kwaliteit te verhogen, lijkt dat geen goed idee.

Instandhouding onrendabele gebouwen

Beheerders van onrendabele monumentale gebouwen, zoals bijvoorbeeld kerkgenootschappen of eigenaren van historische buitenplaatsen, hebben te maken met verschillende regelingen en wetten die door diverse ministeries zijn ontwikkeld en soms tot problemen leiden bij het instandhouden van die gebouwen. Het

NCM vroeg hiervoor de aandacht van de staatssecretaris van OCenW.

School en Erfgoed

Naar aanleiding van de nota 'Cultuur en School' heeft het NCM zich beraden op welke wijze het NCM en de particuliere monumentenorganisaties een bijdrage zouden kunnen leveren aan het omgevingsonderwijs. Particuliere organisaties vormen een belangrijke infrastructuur voor het voeden van het onderwijs met informatie over lokale historie. Een concept-nota 'School en Erfgoed' werd in het algemeen bestuur besproken en zal begin 1997 verder worden behandeld.

Scholen adopteren monumenten

Met het project "scholen adopteren monumenten" wordt ingehaakt op een Europees programma waarbij scholen een monument in de buurt als het ware adopteren en het als kapstok gebruiken in het onderwijs. Het Nederlandse project betreft het Hervormd Lyceum in Amsterdam dat het Vondelpark heeft geadopteerd, dat onlangs als rijksmonument is aangewezen. Het Vondelpark wordt door de school gebruikt voor alle vakken, dit omvat zelfs gymnastiek, biologie, het samenstellen van gidsen in de vreemde talen en het geven van rondleidingen. Geprobeerd wordt deze interessante formule ook in andere gemeenten ingevoerd te krijgen.

Provinciale Steunpunten

Het NCM maakt deel uit van de Stuurgroep Steunpuntennetwerk die de proef voor provinciale steunpunten monumentenzorg begeleid. De insteek van het NCM is specifiek een goede betrokkenheid van monumentenorganisaties in de proefgebieden voor de steunpunten te bewerkstelligen. Gestimuleerd wordt dat in de desbetreffende provincies of regio's (en op de lange termijn in alle provincies) overlegplatforms voor het particulier initiatief ontstaan, bijvoorbeeld

in de vorm van federaties of contactcommissies. In het verlengde daarvan heeft het NCM in verschillende provincies met bestaande platforms gesproken om te komen tot overeenkomsten tot samenwerking, bijvoorbeeld met betrekking tot het organiseren van cursussen en contactbijeenkomsten.

Vereniging van eigenaren van rijksmonumenten

In 1996 heeft het NCM het initiatief genomen om te komen tot een belangenorganisatie voor eigenaren/bewoners van rijksmonumenten. Er werd een initiatiefgroep geformeerd waarin een groot aantal organisaties en instellingen vertegenwoordigd is. De vereniging in oprichting, waarvoor als naam 'Bewoond Bewaard' is gekozen, heeft onderdak gekregen bij de Federatie Monumentenwacht Nederland.

Groene Hart Kaart

Naar aanleiding van het Groene Hart-gesprek dat eind 1995 door het NCM, het Platform Landschap en Cultuurhistorie en de Stichting voor de Nederlandse Archeologie was georganiseerd, kreeg het Platform van de minister van VROM het verzoek een cultuurhistorische waarderingskaart van het Groene Hart te maken. Het NCM was daarbij betrokken doordat drs. P. Vesters van het NCM voor dit project op detacheringsbasis aan het Platform ter beschikking werd gesteld. De kaart en het bijbehorende rapport werden opgesteld met medewerking van een panel van deskundigen voor de verschillende sectoren van het cultureel erfgoed. Voor de gebouwde monumenten was dat mevr. dr. ir. E.L. van Olst, directeur van de SHBO. De kaart werd op 24 juni 1996 aan minister De Boer van VROM aangeboden.

NCM Stand op Restoration 96

De gezamenlijke particuliere organisaties in de monumentenzorg werden door het NCM gepresenteerd op de vakbeurs Restoration 96 in de RAI in Amsterdam. In een nieuwe tentoonstelling, die dankzij een subsidie van het Prins Bernhard

Fonds tot stand kwam, waren alle 28 landelijke organisaties die in het bestuur van het NCM zitting hebben, vertegenwoordigd.

Externe contacten

Als vertegenwoordiger van het particulier initiatief onderhoudt het NCM contacten met bij het monumentenbeleid betrokken instellingen en instanties. Periodiek overleg wordt op verschillend niveau gevoerd met onder meer het ministerie van OCenW, de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, de Raad voor Cultuur, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten en het Interprovinciaal Overleg. Ook voor veel organisaties buiten de monumentenzorg is het NCM een belangrijk aanspreekpunt.

Henry Ford European Conservation Awards

Op verzoek van Ford Nederland BV heeft het NCM het secretariaat van de jurering van de Henry Ford European Conservation Awards in Nederland op zich genomen. Doel van de prijs is het stimuleren en steunen van personen en instellingen die met opvallende projecten een bijdrage leveren aan het behoud van ons natuurlijk en cultureel erfgoed. De jury staat onder voorzitterschap van prof. dr. N.J.M. Nelissen, hoogleraar bestuurskunde aan de Katholieke Universiteit Nijmegen. Op 26 april 1996 werden de Nederlandse Awards door mevr. S. de Jong, voorzitter van de Waddenadviesraad in de St. Olofkapel in Amsterdam uitgereikt. De hoofdprijs van f 15.000,- ging naar de Wad-o-logen Bende, een jeugdproject van de Landelijke Vereniging tot Behoud van de Waddenzee. Drie prijzen van elk f 5.000,- gingen naar de Sectie Varende Monumenten van de Federatie Oud-Nederlandse Vaartuigen voor het Nationale Register Varende Monumenten, de Stichting Toekomstverwachting Hollanderwijk 2015 in Leeuwarden en het project Landschappelijk Bouwen van de Vereniging Brede Overleggroep Kleine Dorpen in Drenthe.

Internationale contacten

Samen met de zusterorganisatie van het NCM, de Vlaamse Contactcommissie Monumentenzorg (VCM), werd een internationale driedaagse georganiseerd (zie bij Nationale Monumentenstudiedag). Er werd een periodiek overleg tussen VCM en NCM ingesteld. Er waren verschillende vergaderingen op bureau-niveau en in november troffen delegaties van beide organisaties elkaar, onder leiding van de voorzitters, in Amsterdam.

Met verwante organisaties in de omliggende landen werden contacten onderhouden. In het buitenland bestaat veel interesse voor de wijze waarop in Nederland het particulier initiatief in de monumentenzorg functioneert. Het NCM wordt regelmatig gevraagd daar nadere informatie over te verstrekken. In 1996 verscheen een nieuwe Engelstalige folder over het NCM en het particulier initiatief in Nederland.

Het NCM is aangesloten bij Europa Nostra. Met het internationale secretariaat, dat in Den Haag is gevestigd, bestaan goede contacten. De directeur van het NCM heeft zitting in de internationale jury voor de Europa Nostra Awards.

Op uitnodiging van de EU werd de conferentie van cultuurministers uit het Middellandse-zeegebied te Bologna in Italië bijgewoond.

Het NCM is vertegenwoordigd in het Platform 'Built Physical Heritage Outside Western-Europe' van de Rijksdienst Monumentenzorg.

Vertegenwoordigingen

Het NCM was in 1996 in de besturen van de volgende organisaties vertegenwoordigd:

- * Stichting Open Monumentendag;
- * Nederlands ICOMOS-Comité;
- * Stichting voor de Nederlandse Archeologie;
- * Dr. A.A. Beekmanstichting;
- * Stichting Platform Landschap en Cultuurhistorie;

- * Stichting Nationaal Restauratie Centrum;
- * Boekmanstichting;
- * Werkgroep Boerenerven;
- * Landelijk Beraad Boerderijen.

Voorts participeerde het NCM in:

- * Werkgroep implementatie Strategisch Plan Monumentenzorg;
- * Klankbordgroep Wet Waardering Onroerende Zaken;
- * Commissie European Heritage Days van de Raad van Europa;
- * Projectgroep Scholen adopteren monumenten;
- * Klankbordgroep Jaar van het Industrieel Erfgoed;
- * Stuurgroep Steunpuntennetwerk;
- * Platform 'Built Physical Heritage Outside Western-Europe';
- * Jury Henry Ford European Conservation Awards;
- * Jury Europa Nostra Awards.

Deskundigheids-bevordering particulier initiatief

Kadercursussen

De kadercursus gemeentelijke monumentenzorg werd in 1996 vijf keer aangeboden. De kadercursussen vonden plaats in de provincies Gelderland, Noord-Holland, Zuid-Holland, Noord-Brabant en Limburg. In totaal namen zo'n 110 mensen deel aan de cursus. Binnen de cursus, die vier avonden omvat, werd veel aandacht besteed aan de Monumentenwet, het functioneren van gemeentelijke monumentencommissies en financiële aspecten. Ook actuele ontwikkelingen als bijvoorbeeld de regionale steunpunten kregen aandacht (vooral in Gelderland, Noord-Brabant en Limburg). Daarnaast werd in Dordrecht in samenwerking met de Stichting Bouwhistorie de cursus 'Bouwhistorie in kort bestek' gegeven. Deze cursus werd bezocht door zo'n 50 mensen.

Nationale Monumentenstudiedag

De Nationale Monumentenstudiedag 1996 werd georganiseerd in de context van een internationale driedaagse, in samenwerking met de Vlaamse Contactcommissie Monumentenzorg (VCM). De NCM dag werd op vrijdag 22 maart in Maastricht gehouden, op zaterdag hield de Vlaamse zusterorganisatie haar Ontmoetingsdag in het nabijgelegen Vlaamse Eisden en op zondag was er een gezamenlijke excursie door de regio Maasland met onder meer bezoeken aan industriële complexen in Verviers (België) en het nog te openen Industriemuseum Zinkhütterhof in Stolberg (Duitsland). De NCM studiedag in Maastricht had als thema 'Grootschalige ontwikkelingen in historische omgeving'. Na een welkom door de burgemeester van Maastricht mr. Ph.J.I.M. Houben en de opening door NCM voorzitter J.C.J. Lammers werd het woord gevoerd door prof. dr. H.A. Balthazar, voorzitter van de Vlaamse Contactcommissie Monumentenzorg. Voorts werden inleidingen gehouden door prof. dr. ir. H.W. Lintsen, hoogleraar in Delft en Eindhoven, drs. W.L. Bendsdorp van Hoogovens B.V., prof. J. van Stigt, architect te Amsterdam en mr. H.C.F. Smeets, directeur Stadsontwikkeling in Maastricht. Het programma van de studiedag speelde zich af deels in het Theater aan het Vrijthof en deels in de Sint Jans-kerk. In de middag was er de mogelijkheid onder deskundige leiding verschillende interessante projecten in de stad te bezoeken. De NCM dag werd ook door vele Vlaamse collega's bezocht, terwijl op zaterdag veel belangstelling was van Nederlanders voor de Contactdag van de VCM. Het thema daarvan was: 'Herbestemming, uitdaging voor verenigingen'.

Instructiedagen Monumentenzorg in de Praktijk

Jubileumsymposium

In 1996 kon teruggekeken worden op tien jaar decentralisatie van de monumentenzorg en ook op het tweede lustrum van de Instructiedagen die werden opgezet om het proces van decentralisatie te begeleiden. Het initiatief tot deze instructiedagen werd indertijd genomen door het NCM en het Nationaal Restauratiefonds in samenwerking met prof. dr. N.J.M. Nelissen. Later voegde ook de Rijksdienst voor de Monumentenzorg zich bij de organisatoren. Op 9 mei 1996 keken de organisatoren tijdens een Jubileumsymposium in Arnhem terug op deze periode. Aan de directeur van de Directie Cultureel Erfgoed, drs. C. van 't Veen werd het eerste exemplaar uitgereikt van het jubileumboek 'Dynamiek in behoud' dat samengesteld is uit bijdragen van zeventien auteurs, die betrokken zijn geweest bij de Instructiedagen.

Instructiedagen in 1996

Ook in 1996 stonden weer verschillende instructiedagen op het programma. In totaal werden acht typen cursussen aangeboden met in totaal 35 cursusdagen in 18 plaatsen. Uiteindelijk vonden 24 dagen doorgang in 14 plaatsen. Het totaal aantal deelnemers bedroeg 632 (62 meer dan in 1995). Tweederde van deze cursisten volgde Actualiteiten en Ontwikkelingen. Aan alle deelnemers werd, zoals gebruikelijk, gevraagd een evaluatieformulier in te vullen. Hieruit bleek dat de waardering van de deelnemers voor de cursus schommelde tussen 7,1 en 8,0. Gemiddeld was het oordeel 7,6. Het ging om de volgende cursussen:

cursus	dagen	deelnemers
Actualiteiten & Ontwikkelingen, de plannen	3	107
Introductiecursus	3	76
Restaureren, gemeentelijke praktijk	2	33
Financiële monumentenzorg(en)	3	40
Instrumenten voor onderhoud	1	13
Bouwen in historische context	1	21
Bouwhistorisch onderzoek en archeologische mz	2	29
Actualiteiten & Ontwikkelingen	10	313

De verantwoordelijkheid voor de cursussen was verdeeld over de drie organisaties. Het NCM organiseerde in 1996 vier van de acht cursussen, te weten: Actualiteiten en Ontwikkelingen, Introductiecursus en Bouwhistorisch onderzoek en archeologische monumentenzorg. Dit betrof 75% van het aantal cursusdagen en 83% van het aantal deelnemers.

Jaarlijkse enquêtes

Het NCM houdt jaarlijks enquêtes onder gemeenten en provincies om gegevens over het monumentenbeleid te verzamelen. Ook worden regelmatig onderzoeken onder particuliere organisaties gehouden. Deze informatie vormt de basis voor verschillende studies en publicaties, zoals het Monumentenjaarboek en in 1996 onder meer het rapport over gemeentelijke monumentencommissies. In het najaar van 1996 werd een uitgebreide enquête verzonden aan ruim 600 aangesloten en niet-aangesloten organisaties met het oog op het bijwerken van het databestand en ter voorbereiding van de Nationale Monumentenstudiedag in 1997, wanneer het NCM 25 jaar bestaat.

Overige activiteiten

Informatiepunt monumentenaccommodaties

Het NCM krijgt veel vragen van instellingen die ruimte in monumentale accommodaties willen huren. Zo wilde het Nederlands Kamerkoor een tournee maken langs de voormalige Zuiderzee en deed een beroep op het NCM te helpen bij het zoeken van geschikte locaties voor de optredens. Dat resulteerde in een serie optredens in een aantal kerken, de binnenplaats van het Muiderslot en een stoomgemaal in Lemmer, dat ook over een uitstekende akoestiek bleek te beschikken. Het koor verbleef gedurende deze geslaagde week op een varend monument; een driemaster van de bruine vloot uit Enkhuizen.

Ook werd bemiddeld voor particulieren, bedrijven, overheden en omroepen. Het NCM onderzoekt de mogelijkheden een informatie- of bemiddelingspunt voor vraag en aanbod met betrekking tot monumentale accommodaties in te stellen.

Bureau NCM

De samenstelling van het bureau NCM was in 1996 als volgt:

- * E.R. van Brederode, directeur;
- * Mevr. M.C.W. Betting-Haagen, directie-secretaresse;
- * J.W. van Beusekom, hoofd monumentenbeleid;
- * Mevr. V.I. van Huet, secretaresse;
- * drs. P.H.C. Vesters, projectmedewerker;
- * Mevr. drs. E. den Hartigh, projectleider Open Monumentendag;
- * Mevr. A.M. Leeflang-Meerleveld, projectmedewerker OMD;
- * Mevr. I.A. Redeker, medewerker financiële administratie;
- * A. Otten, medewerker financiële administratie.

Algemeen Bestuur NCM

Samenstelling per 31 december 1996

Ere-voorzitter is Z.K.H. Prins Claus der Nederlanden

J.C.J. Lammers, voorzitter

drs. J.J.L.M. Janssen, vice-voorzitter

voorzitter Stichting Federatie Monumentenwacht Nederland

vice-voorzitter Stichting Open Monumentendag

drs. E. Munnig Schmidt, secretaris

secretaris Vereniging Hendrick de Keyser

penningmeester Stichting tot Behoud van Particuliere Historische Buitenplaatsen

ir. J. Barkhof, penningmeester

adjunct-hoofddirecteur ANWB

mr. J.M.C. Klok, lid dagelijks bestuur

voorzitter Interkerkelijk Contact in Overheidszaken, Commissie Kerkelijke Gebouwen (CIO-K)

ir. W.B.J. Polman, lid dagelijks bestuur

secretaris Koninklijke Nederlandse Oudheidkundige Bond

S. Sakko, lid dagelijks bestuur

lid dagelijks bestuur Bond Heemschut

ir. M.A. van Bleek

vice-voorzitter Nederlandse Vereniging van Monumentenzorgers

mr. J. de Boer

directeur externe zaken Vereniging Natuurmonumenten

prof. dr. G.J. Borger

voorzitter A.A. Beekmanstichting

B.J.M. Duimel

voorzitter Landelijke Federatie Het Behouden Huis

mr. W.N.M. Eggenkamp

voorzitter Stichting Nationaal Restauratie Centrum

mr. dr. J.W. Eggink

voorzitter Vereniging De Terebinth

C. de Groot

voorzitter Vereniging De Hollandsche Molen

ir. P.W. Havik

voorzitter Stichting Historisch Boerderij-Onderzoek

lid bestuur Federatie Welstandstoezicht

mr. G.W. van Herwaarden

voorzitter Stichting Bouwhistorie Nederland

drs. S.P. Huizinga

voorzitter Federatie Industrieel Erfgoed Nederland

dr. E. de Jong

lid dagelijks bestuur Nederlandse Tuinenstichting

dr. A.J.C. van Leeuwen

voorzitter Cuypersgenootschap

drs. D. van Leeuwen

lid bestuur Vereniging Open Monumenten

dr. W.A. de Pree

aankomend voorzitter Vereniging van Beheerders van Monumentale Kerkgebouwen

G.M. Scholten

voorzitter Stichting Vakgroep Restauratie

ing. A. van Sluifers

voorzitter Stichting Menno van Coehoorn

jhr. mr. R.E.W. van Weede

voorzitter Nederlandse Kastelenstichting

D. Westerman

voorzitter Nederlandse Jeugdbond voor Geschiedenis

mevr. Y.H. Zeegers

voorzitter Federatie Oud-Nederlandse Vaartuigen

drs. S.L. Wynia (waarnemer)

penningmeester Stichting voor de Nederlandse Archeologie

Bestuursorganisaties

NCM

Koninklijke Nederlandse Toeristenbond ANWB

contactpersoon: drs. ing. W.L.F. Rietbergen

Doel:

het behartigen van de belangen van haar leden op het gebied van recreatie, toerisme, verkeer en vervoer, alles in de meest uitgebreide zin van het woord.

Adres:

hoofdkantoor ANWB, Wassenaarseweg 220, Postbus 93200,
2509 BA 's-Gravenhage, telefoon: 070-3146194

Dr. A.A. Beekmanstichting

contactpersoon: ir. A. Bakker

Doel:

de stichting richt zich op de plaats van de historische geografie bij de instellingen voor universitair onderwijs en onderzoek en houdt zich tevens bezig met banden tussen de historische geografie en het natuur- en landschapsbehoud, de archeologie, de monumentenzorg en de recreatie.

Adres:

Nieuweweg 25, 6871 CA Renkum, telefoon: 0317-312895

Bond Heemschut, Vereniging tot bescherming van cultuurmonumenten in Nederland

algemeen directeur/contactpersoon: B.J.M. Duimel

Doel:

bescherming van de schoonheid en het historisch-ruimtelijk karakter van Nederland in het algemeen en van cultuurmonumenten in het bijzonder.

Adres:

Korenmeetershuis, Nieuwezijds Kolk 28, 1012 PV Amsterdam,
telefoon: 020-6225292, fax: 020-6240571

Commissie Kerkelijke Gebouwen van het Interkerkelijk Contact in Overheidszaken

contactpersoon: mr. J. Broekhuizen

Doel:

het CIO-K behartigt de belangen van 18 kerkgenootschappen in Nederland inzake de (monumentale) kerkelijke gebouwen die bij deze kerkgenootschappen in gebruik zijn. Hiertoe worden contacten onderhouden met verschillende (overheids)instanties.

Adres:

Postbus 405, 2260 AK Leidschendam, telefoon: 070-3131219,
fax: 070-3131202

Cuypersgenootschap

contactpersoon: drs. B.C.M. van Hellenberg Hubar

Doel:

het behoud van 19e en vroeg 20e eeuws cultuurgoed in Nederland.

Adres:

Burgemeester Minkenberglaan 11, 6109 AL Ohé en Laak,
telefoon/fax: 0475-551794

Federatie Industrieel Erfgoed Nederland

contactpersoon: C.H.R.T. Weevers

Doel:

het bevorderen van de kennis over en het constructief meewerken tot mogelijk behoud en beheer van het industrieel erfgoed in Nederland.

Adres:

Zomervaart 206F, 2033 DN Haarlem, telefoon: 023-5353624

Federatie Monumentenwacht Nederland

contactpersoon/directeur: ir. G.J. Luijendijk.

Doel:

voorkomen van het verval van cultuur-historisch belangrijke gebouwen door het regelmatig uitvoeren van bouwkundige inspecties.

Adres:

Postbus 1130, 3800 BC Amersfoort,
telefoon: 033-4620912, fax: 033-4654171

Federatie Oud-Nederlandse Vaartuigen

contactpersoon: C. Dekker

Doel:

de Federatie is de landelijke overkoepelende organisatie van verenigingen en stichtingen die het behoud van historische schepen bewaken en bevorderen.

Adres:

Snijdershof 39, 1713 WC Obdam, telefoon: 0226-452693

KNOB

Koninklijke Nederlandse Oudheidkundige Bond

contactpersoon: mw. drs. M.E. de Haas

Doel:

het verzamelen en verspreiden van de kennis over musea, monumenten, architectuur, archeologie en archieven en het bevorderen van de belangstelling en de zorg hiervoor.

Adres:

Mariaplaats 51, 3511 LM Utrecht, telefoon: 030-2321756,
fax: 033-2312951

Landelijke Federatie Het Behouden Huis

secretaris/contactpersoon: J. Hulscher

Doel:

bevorderen van het behoud van woonhuismonumenten in het belang van het leefbaar houden van de historische stads- en dorpskernen.

Adres:

Amstelveld 10, 1017 JD Amsterdam, telefoon: 020-6220774,
fax: 020-6382040

Nationaal Restauratie Centrum

contactpersoon: mw. M. Oostwoud

Doel:

verbreding en verdieping van kennis, materialen en ambachtelijke technieken. Het NRC verzorgt intensieve meerdaagse theoretische en ambachtelijke cursussen over uiteenlopende onderwerpen. Tevens organiseert het NRC studiedagen en lezingen door en voor vakmensen op het gebied van restaureren en monumenten.

Adres:

Postbus 16500, 1001 RA Amsterdam, telefoon: 020-6237791,
fax: 020-6208344

Nederlandse Jeugdbond voor Geschiedenis

Doel:

Bevordering van de belangstelling onder jongeren in Nederland voor, en het onderzoek naar de geschiedenis, door de vorming van afdelingen en commissies.

Adres:

Prins W. Alexanderhof 5, 2595 BE 's-Gravenhage
telefoon: 070-3476598, fax: 070-3352536

Nederlandse Kastelenstichting

directeur/contactpersoon: H. Mijsberg

Doel:

behoud van de in Nederland gelegen kastelen en historische landhuizen, welke van belang zijn uit het oogpunt van de monumentenzorg, natuurbescherming of landschapsschoon.

Adres:

Markt 24, 3961 BC Wijk bij Duurstede, telefoon: 0343-578995, fax: 0343-591403

Nederlandse Tuinenstichting

Doel:

het instandhouden van tuinen met een karakteristieke vormgeving, ligging en beplanting.

Adres:

Herengracht 476, 1017 CB Amsterdam, telefoon: 020-6235058, fax: 020-6385851

Nederlandse Vereniging van Monumentenzorgers

contactpersoon: J.M. van der Veen

Doel:

het bevorderen van de contacten tussen de leden. Het vergroten van de kennis van het gehele terrein van de monumentenzorg en de daarmee samenhangende gebieden. Het behartigen van de belangen van de leden, voor zover die gelegen zijn op het terrein van de monumentenzorg.

Adres:

Waterhoenhof 52, 1444 VL Purmerend, telefoon: 0299-427804

Stichting tot Behoud van Particuliere Historische Buitenplaatsen

contactpersoon/directeur: mr. K.W. Sluyterman van Loo

Doel:

de Stichting is een door de rijksoverheid gesteunde organisatie die zich in het algemeen inzet voor het behoud van de cultuurhistorische en natuurwetenschappelijke waarden van de ruim 230 aangesloten particuliere historische buitenplaatsen

Adres:

Vosbergerweg 38, 8181 JJ Heerde, telefoon: 0578-691735, fax: 0578-695549

Stichting Bouwhistorie Nederland

contactpersoon: R. Gruben

Doel:

het geven van een grotere bekendheid aan de bouwhistorie. Het bevorderen van bouwhistorisch onderzoek en het bewaken van de kwaliteit hiervan. In de Stichting Bouwhistorie hebben zich vele bouwhistorisch onderzoekers verenigd. Tevens werkt de Stichting aan de erkenning van de bouwhistorie als universitaire wetenschap.

Adres:

Zwaansteeg 11, 3511 VG Utrecht, telefoon: 073-6145225

Stichting Historisch Boerderij-Onderzoek

directeur/contactpersoon: mw. dr. ir. E.L. van Olst

Doel:

het bundelen van het onderzoek naar de geschiedenis van de Nederlandse boerderijen. De belangrijkste onderdelen hiervan zijn documentatie en onderzoek.

Adres:

Postbus 649, 6800 AP Arnhem, telefoon: 026-3576222,
fax: 026-3576231

Stichting Menno van Coehoorn

contactpersoon: mw. E.A.M. Scheltema-Vriesendorp

Doel:

het bevorderen van de instandhouding van oude, buiten militair gebruik gestelde vestingwerken in ons land of elders (mits met een Nederlands verleden) als gedenktekenen van geschiedenis en kunst en als natuurmonumenten.

Adres:

Mariaplaats 51, 3511 LM Utrecht,
telefoon: 030-2312230, fax: 030-2312030

Stichting Open Monumentendag

projectleider OMD/contactpersoon: mw. drs. E. den Hartigh

Doel:

het organiseren van de Open Monumentendag teneinde de belangstelling bij het publiek voor monumenten en voor monumentenzorg te vergroten.

Adres:

Sint Antoniesbreestraat 69, 1011 HB Amsterdam
telefoon: 020-6277706, fax: 020-6242536

Stichting Vakgroep Restauratie

contactpersoon/secretariaat: Mw. C.G. Nijhove

Doel:

het organiseren van activiteiten t.b.v. het restaureren van gebouwen en kunsthistorische werken en het opleiden van leerling-bouwwerkers.

Adres:

Postbus 12089, 3501 AB Utrecht, telefoon: 030-2316063,
fax: 030-2321704

Vereniging Hendrick de Keyser

directeur/contactpersoon: dr. ir. C.S.T.J. Huijts

Doel:

behoud van historisch of architectonisch waardevolle huizen in Nederland. De panden blijven in het bezit van de vereniging die zorgt voor beheer en onderhoud.

Adres:

Huis van Brienen, Herengracht 284, 1016 BX Amsterdam,
telefoon: 020-6249755, fax: 020-6257059

Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland

Doel:

het behoud en beheer van natuurgebieden en landschappen met de zich daarin bevindende monumenten van geschiedenis en kunst.

Adres:

Noordereinde 60, 1243 JJ 's-Graveland, telefoon: 035-6559933,
fax: 035-6559880

Vereniging De Hollandsche Molen

directeur/contactpersoon: L.M. Endedijk.

Doel:

het bevorderen van de belangstelling voor en kennis van molens, het instandhouden en doen functioneren ervan en de zorg voor hun omgeving.

Adres: Sarphatistraat 634, 1018 AV Amsterdam

telefoon: 020-6238703, fax: 020-6383319

Vereniging van Beheerders van Monumentale Kerkgebouwen in Nederland

contactpersoon/secretariaat: mw. T. de Haan

Doel:

bevorderen van een goed beheer en gebruik van monumentale kerkgebouwen en het creëren van een breed maatschappelijk draagvlak voor deze zaak.

Adres:

Martinikerkhof 3, 9712 JG Groningen,
telefoon/fax: 050-3120798

Vereniging De Terebinth

contactpersoon/secretariaat: W. Lucas

Doel:

behoud en verbetering van de zorg rond dood en rustplaats. Aandachtsvelden zijn: groenvoorziening en inrichting van begraafplaatsen, democratisering en zingeving, voorlichting en consultatie. Naast de vele adviezen die worden uitgebracht, worden ook veel excursies naar begraafplaatsen georganiseerd.

Adres:

Dodeweg 31, 3822 RE Leusden, telefoon: 033-4653380

Vereniging Open Monumenten

contactpersoon: M.A.G. Smeets

Doel:

het verleden voor de toekomst bewaren, een brug slaan tussen een breed publiek en cultuurmonumenten, samen met alle geïnteresseerde partners.

Adres:

Herengracht 474, 1017 CA Amsterdam, telefoon: 020-4205557,
fax: 020-4221800

Federatie Welstandstoezicht

contactpersoon/secretariaat: ir. C.E. van Esch

Doel:

de Federatie Welstandstoezicht is het landelijk samenwerkingsverband van de provinciale, regionale en gemeentelijke welstandsorganisaties.

Adres:

Orangerie Kasteel Zypendaal, Postbus 68, 6800 AB Arnhem,
telefoon: 026-4421742, fax: 026-4429404

Aangesloten organisaties

per 1-3-1997

Landelijk:

St. Federatie Monumentenwacht Nederland	Amersfoort	Orde van Nederlandse Raadgevende Ingenieurs	's-Gravenhage
Ver. Botterbehoud	Amersfoort	Europa Nostra	's-Gravenhage
St. tot Behoud van Historische Motorjachten	Amstelveen	St. Docomomo Nederland	's-Gravenhage
Landelijke Ver. Monumentenbescherming Heemschut	Amsterdam	Ver. Natuurmonumenten	's-Graveland
Ver. Hendrick de Keyser	Amsterdam	Ver. Beheerders van Monumentale Kerkgebouwen	Groningen
St. Archivisie	Amsterdam	St. Monumenten	Haaren
Ver. De Hollandsche Molen	Amsterdam	St. Federatie Industrieel Erfgoed Nederland	Haarlem
Nederlandse Tuinstichting	Amsterdam	St. Behoud van Particuliere Historische Buitenplaatsen	Heerde
Kon. Mij. tot Bevordering der Bouwkunst v. Ned. Arch.	Amsterdam	St. Nationaal Restauratiefonds	Hoewelaken
Landelijke Federatie Het Behouden Huis	Amsterdam	Het Gilde van Vrijwillige Molenaars	Huizen
Landelijke Ver. Behoud Zeilend Bedrijfsvaartuig	Amsterdam	St. Nederlandse Archeologie	Leiden
St. Open Monumentendag	Amsterdam	Nederlandse Gemalenstichting	Leiderdorp
Vereniging Open Monumenten	Amsterdam	Bouw- en Restauratiecomm. der Ned. Herv. Kerk	Leidschendam
St. voor de Nederlandse Archeologie	Amsterdam	Archeologische Werkgemeenschap Nederland	Lelystad
St. RAAP	Amsterdam	St. De Terebinth	Leusden
Nationaal Restauratie Centrum	Amsterdam	Hist. Genootschap J. A. Leeghwater	Midden Beemster
St. Historisch Boerderij-onderzoek	Arnhem	Nederlandse Watertorenstichting	Nieuwerkerk a/d IJssel
Ver. van Kerkvoogdijen in de Ned. Herv. Kerk	Dordrecht	Permanente Conf. v. d. Europese Stadsvern.	Nijmegen
Zonnewijzerkring	Eindhoven	St. Federatie Oud Nederlandse Vaartuigen	Obdam
ANWB	's-Gravenhage	Nederlandse Ver. van Monumentenzorgers	Purmerend
NIROV	's-Gravenhage	Nederlands Architectuur Instituut	Rotterdam
Nederlandse Jeugdbond voor Geschiedenis	's-Gravenhage	St. Kerkelijk Kunstbezit in Nederland	Utrecht
St. Recreatie	's-Gravenhage	St. Vakgroep Restauratie	Utrecht
Ver. van Orgelbouwers in Nederland	's-Gravenhage	Koninklijke Nederlandse Oudheidkundige Bond	Utrecht
		St. Bouwhistorie Nederland	Utrecht
		St. Menno van Coehoorn	Utrecht
		Vereniging van Ned. Particuliere Moleneigenaren	Veldhoven
		Cuijpers Genootschap	Wassenaar
		Nederlandse Ver. van Molenmakers	Weert
		Nederlandse Kastelenstichting	Wijk bij Duurstede
		St. Kastelen Documentatie	Wijk bij Duurstede
		Ver. Behoud Monumenten van Bedrijf en Techniek	Zaandam
		Nederlandse Bruggen Stichting	Zoetermeer

Groningen:

St. tot Behoud van Aduarder Monumenten	Den Ham
St. Klufften en Waarden	Grijpskerk
St. Monumentenwacht Groningen	Groningen
St. De Groninger Molen	Groningen
St. Stadsherstel Groningen	Groningen
St. Prov. Welstands- en Monumentenzorg Groningen	Groningen
St. Oude Groninger Kerken	Groningen
Ver. Vrienden van de Groninger Molens	Groningen
Groninger Borgen Stichting	Groningen
Ver. Stad en Lande	Loppersum
St. Vrienden van de Nieuwe Schans	Nieuweschans
Historische Ver. Gemeente Scheemda	Scheemda
St. Behoud Kerkelijke Gebouwen Gron. & Drenthe	Veendam
St. Het Woonhuismonument	Warffum

Friesland:

St. Smelne's Erfskip	Drachten
St. Stuurgroep Bonte Knaagkever	Harlingen
Hein Buisman Stichting	Harlingen
Ver. Oud Harlingen	Harlingen
Ver. voor Industriële Archeologie in Friesland	Heerenveen
St. Stadsherstel Hindeloopen	Hindeloopen
St. Oud Kollumerland	Kollumerzwaag
St. Behoud Kerkelijke Gebouwen in Friesland	Leeuwarden
St. Stadsvernieuwingscorporatie	Leeuwarden
N. V. Stadsherstel Leeuwarden	Leeuwarden
St. Alde Fryske Tsjerken	Leeuwarden
Hus en Hiem, welst. advisering en monumentenzorg	Leeuwarden
St. Moderne Architectuur Friesland	Leeuwarden
St. Aed Levwerd	Leeuwarden
St. Kultuer & Toerisme yn Fryslan	Leeuwarden

St. dr. H. Popta-Gasthuis
St. Oud-Sneek
St. PIAEM
St. Stadsherstel Workum

Marssum
Sneek
Witmarsum
Workum

Drenthe:

St. Drents Monument
St. Drents Welstandstoezicht
St. Ol Eel
St. Lemferdinge
St. Orvelte

Assen
Assen
Eelde
Kropswolde
Westerbork

Overijssel:

St. Stadsherstel Almelo
St. Het Overijssels Landschap
St. De Overijsselse Molen
St. Twickel
St. Arsenaal-Mariakerk
N.V. Bergkwartier Mij. tot Stadsherstel Deventer
Ver. Oudheidkamer Twente
St. Edwina van Heek
St. Hist. Cult. Kring Gramsbergen & De Krim
Historische Kring Haaksbergen
St. Tuindorp 't Lansink
St. Beh. Kerk. gebouwen in Overijssel & Flevoland
St. Stadsherstel Kampen
St. Historische Kring Losser
St. Historisch Museum 'Het Palthe-Huis'
Van Pallandt Stichting
St. Monumentenwacht Overijssel
Het Oversticht
Ver. Vrienden van de Stadskern Zwolle

Almelo
Dalfsen
Dalfsen
Delden
Deventer
Deventer
Enschede
Enschede
Gramsbergen
Haaksbergen
Hengelo
Hengelo
Kampen
Losser
Oldenzaal
Ommen
Zwolle
Zwolle
Zwolle

Overijsselse Kastelenstichting Zwolle
 Kunst en Cultuur Overijssel Zwolle
 Ver. tot Beoefening v. Overijsselsch Regt en Geschiedenis Zwolle

Gelderland:

St. Huis Bergh 's-Heerenberg
 Oudh.k. Werkgemeenschap Aalten-Dinxperlo-Wisch Aalten
 Gelders Genootschap Arnhem
 St. Het Geldersch Landschap Arnhem
 St. Vrienden der Geldersche Kasteelen Arnhem
 St. Vrienden van de Geldersche Molen Arnhem
 Historische Kring Bemmell Bemmell
 Monumentenstichting 'Baet en Borgh' Beneden-Leeuwen
 Oudheidkundige Kring Voet van Oud-Heusden Culemborg
 St. Culemborgs Stadsgezicht Culemborg
 St. De Dierense Toren Dieren
 St. Stadsherstel Doesburg Doesburg
 St. Staring Instituut Doetinchem
 St. Fort Pannerden Doornenburg
 Historische Kring Duiven-Groessen-Loo Duiven
 St. Behoud van objecten met historische waarde Epe Epe
 N.V. Stadsherstel Harderwijk Harderwijk
 St. Stadskern Hattem Hattem
 St. Hattem Binnen en Buiten de Veste Hattem
 St. Stoomgemaal & Bezoekerscentrum Arkemheen Nijkerk
 St. Thomas van Aquino Nijmegen
 Heemkundige Ver. Nuwenspete Nunspeet
 St. Monumentenwacht Gelderland Oosterbeek
 Ver. Oudheidkamer Tiel e.o. Tiel
 St. Oude Gelderse Kerken Tiel
 St. tot beh. van Monum. en Landsch. in de gem. Ubbergen Ubbergen
 Oudheidkundige Ver. Gemeente Gendringen Ulft
 Historische Ver. Oud Wageningen Wageningen

Historische Ver. Tweestromenland Wijken
 Ver. Monumentenbelangen Winterswijk Winterswijk
 St. Vrienden van de Winterwijkse Molens Winterswijk
 St. Wijnhuisfonds Zutphen
 St. Warnsveldse monumenten Zutphen
 Gelders Oudheidkundig Contact Zutphen

Utrecht:

Historische Kring Baerne Baarn
 Historische Kring Breukelen Breukelen
 Provinciale Utrechtse Welstandscie. Bunnik
 St. Het Utrechts Landschap De Bilt
 Historische Kring Eemnes Eemnes
 Stadsmuseum IJsselstein IJsselstein
 Historische Kring IJsselstein IJsselstein
 Historische Kring Maarssen Maarssen
 St. Slot Zuylen Oud Zuilen
 Historische Ver. Oud Renswoude Renswoude
 Historische Ver. Oudheidkamer Rhenen Rhenen
 St. Utrechtse Kastelen Utrecht
 St. Bedrijfsmonumenten Midden-Holland Utrecht
 Boerderijenstichting Utrecht Utrecht
 Utrechtse Maatschappij tot Stadsherstel NV Utrecht
 St. Het Utrechts Monumentenfonds Utrecht
 Fed. Stichts Cultureel Erfgoed Utrecht
 Historische Ver. Oud-Veenendaal Veenendaal
 St. Het Kasteel van Woerden Woerden
 Stichts Hollands Historische Vereniging Woerden
 St. Oud Woudenberg Woudenberg
 Van de Poll Stichting Zeist

Noord-Holland:

St. Oud Aalsmeer	Aalsmeer	Ver. Oud Edam	Edam
Ver. Oud Alkmaar	Alkmaar	St. Hart voor Egmond	Egmond aan den Hoef
St. tot Behoud van Monumentale Kerken in Alkmaar	Alkmaar	St. Stadsherstel Enkhuizen	Enkhuizen
Amsterdams Mij. tot Stadsherstel N.V.	Alkmaar	Stadsherstel Haarlem B.V.	Haarlem
Dienst Historische Musea	Amsterdam	Culturele Raad Noord-Holland	Haarlem
St. Het Begijnhof	Amsterdam	St. Regionale Geschiedbeoefening NH	Haarlem
St. De Nieuwe Kerk	Amsterdam	St. Monumentenwacht Noord-Holland	Heemstede
St. De Oude Kerk	Amsterdam	Werkgroep monumenten Heerhugowaard	Heerhugowaard
St. Welstandszorg Noord-Holland	Amsterdam	St. Hilversum Pas op!	Hilversum
NV Amsterdams Monumenten Fonds	Amsterdam	St. Behoud Kerkelijke gebouwen in Noord-Holland	Hilversum
Ver. Huis en Eigendom	Amsterdam	Historische Kring Albertus Perk	Hilversum
Krijtmolen d'Admiraal	Amsterdam	Ver. Oud Hoorn	Hoorn
St. Diogenes	Amsterdam	St. Museumstoomtram	Hoorn
St. De Pinto	Amsterdam	St. Stadsherstel Hoorn	Hoorn
St. Claes Claeszhofje	Amsterdam	St. Behoud 't Oude Dorp	Huizen
St. Het West-Indisch Huis	Amsterdam	St. De Westfriese Molens	Koedijk
Amsterdams Raad van de Monumentenzorg	Amsterdam	St. Frans Mars	Koog a/d Zaan
Genootschap Amstelodanum	Amsterdam	St. Pampus	Muiden
Ver. voor Heemkennis Ons Amsterdam	Amsterdam	St. Het Ned. Vestingmuseum	Naarden
St. Behoud Petruskerk e.o. Oud-Sloterdijk	Amsterdam	Ver. Historisch Purmerend	Purmerend
Cie. v.d. Vecht en het Oost. en West. Plassengebied	Amsterdam	St. De Zijper Molens	Schagerbrug
Ver. Vrienden van de Amsterdams Gevelstenen	Amsterdam	St. Uitgeester en Akersloter Molens	Uitgeest
De Curtevenne Stichting	Ankeveen	St. Oud Uithoorn Kwakel	Uithoorn
St. Oud Kolhorn	Barsingerhorn	St. Het Dorp Velsen	Velsen Zuid
Alkmaarse Molenvereniging	Bergen	St. Meer-Historie	Vijfhuizen
St. Kennemer Oudheidkamer	Beverwijk	Historische Kring Weesp	Weesp
St. "Ons Bloemendaal"	Bloemendaal	St. Behoud Authent. Stoomvaartuigen & Motorsleepboten	Wormer
Ver. Oud Enkhuizen	Bovenkarspel	Ver. Vrienden van de Oostzijderkerk	Zaandam
Ver. Oud Broek in Waterland	Broek in Waterland	St. Zaans Schoon	Zaandijk
St. Het Noordhollands landschap	Castricum	Vereniging De Zaaansche Molen	Zaandijk
St. Werkgroep Oud Castricum	Castricum	Genootschap Oud Zandvoort	Zandvoort
Rijper Museum in 't Houten Huis	De Rijk		

Zuid-Holland:

St. Hugo Kotestein
St. Kaasmuseum Bodegraven
St. Altena
Ver. Industriële Archeologie Zuid-Holland
Ver. Oud-Dordrecht
Stadsherstel Dordrecht
St. Stad Goedereede
St. Stadsherstel Gorinchem
St. Gouds Monumentenfonds
St. Fonds Goudse Glazen
Oudheidkundige Kring "Die Goude"
Kerkvoogdij Hervormde Gemeente
St. Monumentenwacht Zuid-Holland
St. Monumentenfonds 's-Gravenhage e.o.
Geschiedkundige Ver. Die Haghe
Stadsherstel 's-Gravenhage e.o. N.V.
Fundatie Voorhoeve
St. Oud Loosduinen
MAOC Gravin van Bijlandstichting
Vrienden van 's-Gravenhage
St. Gemaal de Hooge Boezem
Historische Ver. Hardinxveld-Giessendam
St. Instandh. Molens Alblasserw. en Vijfheerenl.
Hist. Ver. Vrienden van Oud Leerdam
Kerkvoogdij N.H. Gemeente
St. Diogenes Leiden
Rijnlandse Molenstichting
St. Oude Hollandse Kerken
St. Monumentenbehoud Middelharnis
Ver. De Oude Dorpskern
Werkgroep Industrieel Erfgoed Leiden
St. Leidse Hofjes

Bodegraven
Bodegraven
Delft
Dordrecht
Dordrecht
Dordrecht
Goedereede
Goedereede
Gorinchem
Gouda
Gouda
Gouda
Gouda
Gouda
Gouda
's-Gravenhage
's-Gravenhage
's-Gravenhage
's-Gravenhage
's-Gravenhage
's-Gravenhage
's-Gravenhage
Haastrecht
Hardinxveld-G.dam
Hoornaar
Leerdam
Leerdam
Leiden
Leiden
Leiden
Middelharnis
Noordwijk
Oegstgeest
Oegstgeest

Hoeksche Waards Landschap
St. Dorpsbehoud Papendrecht
St. Het Kasteel van Rhoon
St. Het Zuidhollands Landschap
St. Technische Restauraties Rijnmond
St. Monumentenzorg Rotterdam
Ver. Dorp Stad en Land Welstandscommissie
Ver. Stedebouwkundig Wijkbehoud
St. Vrienden Slot Teylingen
St. Oud-Sassenheim
St. Schiedamse Molens
St. Beschermd Stadsgezicht Schiedam
Historische Ver. Schoonhoven
BV Mij. tot Stadsherstel Vrijstad Vianen
Historische Ver. Vlaardingen
St. Archeologie & Bouwhistorie Vlaardingen
Ver. Hofwijck/Museum Hofwijck
St. Diogenes Voorschoten
St. Leefbaar Voorschoten
St. Molen de Hoop

Zeeland:

St. Goemanszorg Beheer
St. tot Behoud en Ondersteuning van Monumenten
Oudheidkundige Kring 'De Vier Ambachten'
St. VMC Zeeland
Prov. Kerkvoogdij Commissie N.H. Kerk
St. Monumentenbehoud Groede
Ver. Huis en Heem Tholen
St. Veere
Ver. Stad en Lande Schouwen-Duiveland

Oud-Beijerland
Papendrecht
Rhoon
Rotterdam
Rotterdam
Rotterdam
Rotterdam
Rotterdam
Sassenheim
Sassenheim
Schiedam
Schiedam
Schoonhoven
Vianen
Vlaardingen
Vlaardingen
Voorburg
Voorschoten
Voorschoten
Zoetermeer

Dreischor
Goes
Hulst
Middelburg
Middelburg
Scharendijke
Tholen
Veere
Zierikzee

Noord-Brabant:

St. Stadsherstel Bergen op Zoom	Bergen op Zoom
Historische Ver. Berlicum Middelrode	Berlicum
St. Stadsherstel Breda	Breda
Heemkundekring Ledevaert	Chaam
Bisdom 's-Hertogenbosch	Den Bosch
St. Pandenbank	Den Bosch
Kring "Vrienden van 's Hertogenbosch"	Den Bosch
St. Brabants Heem	Den Bosch
St. Heemkundige Kring Jan Uten Houde	Etten-Leur
Heemk. kr. De Heerlijkheid Heeze-Leende-Zesgehuchten	Geldrop
Heemkundekring "De Kommanderij Gemert"	Gemert
St. Het Noordbrabants Landschap	Haaren
St. Bouwcultuurfonds Zuid-Nederland	Heeze
St. "Het te behouden erfgoed"	Heeze
St. Brabantse Kastelen	Helvoirt
Heemkundekring Onsenoort	Nieuwkuijk
St. Huis en Hoef Brabant	Oirschot
Heemkring Molenheide	Rijen
Heemkundige Kring De Oude Vrijheid	Sint-Oedenrode
Ver. Vrienden van Brabantse Kastelen	Tilburg
St. Monumentenwacht Noord-Brabant	Vught
St. Den Bosch Monumentenzorg	Vught

Limburg:

St. Beschermd Dorpsgezicht Amstenrade	Amstenrade
St. Limburgse Kastelen	Arcen
Heemkundekring "Echter Landj"	Echt
Geschied- en Oudheidkundige Kring Venray	Geijsteren
Limburgse Monumentenstichting	Kerkrade
St. Kasteel Limbricht	Limbricht

St. Monumentenwacht Limburg	Maastricht
St. Monumentenhuis Limburg	Maastricht
St. Bonnefantenmuseum	Maastricht
Limburgs Geschiedkundig & Oudheidkundig Genootschap	Maastricht
St. Limburgse Contactcommissie Monumentenzorg	Maastricht
Ad rem monumentorum	Ohé en Laak
Bond Heemschut afd. Limburg	Roermond
Monumentencontact Midden-Limburg	Roermond
Bisdom Roermond/afd. econ. en bouwzaken	Roermond
RURA	Roermond
St. Stadsherstel Roermond	Roermond
St. Jacob Kritzraedt	Sittard
Heemkundever. Roerstreek	St. Odiliënberg
Streekmuseum Stevensweert	Stevensweert
Milieu- en Heemkundevereniging Swalmen	Swalmen

Flevoland:

Sociaal Historisch Centrum voor Flevoland	Lelystad
---	----------

Ontbreekt uw organisatie op de pagina's hiervoor?

Sluit u dan aan bij de Stichting NCM!

Op de voorgaande pagina's is aangegeven welke belangrijke rol de Stichting Nationaal Contact Monumenten speelt voor de particuliere monumentenorganisaties in ons land. Alleen dankzij de brede achterban staan wij sterk in de strijd om een goed monumentenbeheer en in de onderhandelingen met andere instanties op het gebied van de monumentenzorg. Veel van de ruim 700 particuliere organisaties zijn reeds bij het NCM aangesloten. Staat uw organisatie er niet tussen? Dan wordt het hoog tijd dat u de stem uit het particuliere veld helpt versterken. Sluit u aan bij de Stichting NCM!

Het NCM kent een register van 'aangesloten organisaties', die de doelstelling van het NCM onderschrijven en tot samenwerking bereid zijn. Aangesloten organisaties krijgen:

- vier keer per jaar het NCM-Nieuws met actuele informatie en beschouwingen
- het Monumentenjaarboek met alle gegevens van rijk, gemeenten en provincies
- het jaarlijkse studiedagverslag
- publicaties, persberichten en rapporten
- uitnodigingen voor speciale bijeenkomsten
- uitnodigingen voor contactdagen
- uitnodigingen voor kadercursussen

Aangesloten organisaties krijgen korting op:

- deelname kadercursus
- cursus Bouwhistorie
- toegang tot de jaarlijkse Nationale Monumentenstudiedag
- deelname aan Instructiedagen Monumentenzorg in de Praktijk

De jaarlijkse bijdrage is minimaal f 75,- voor aangesloten organisaties. Ook particulieren kunnen een abonnement nemen bij het NCM.

Een informatiepakket kan aangevraagd worden bij de Stichting NCM, Sint Antoniesbreestraat 69, 1011 HB Amsterdam, telefoon: 020 - 6277706, fax: 020 - 6242536.

Publicaties NCM

Brochures

- "Monumentencommissies in de Praktijk", 1996 *f* 10,00
- "Restaureren, een heel karwei!", brochure over de verschillende restauratieambachten. *f* 7,50
- "Leden van particuliere monumentenorganisaties; profiel en binding" *f* 12,50
- "Kiezen voor monumenten" *f* 6,00

Verslagen Nationale Monumentenstudiedagen

- "Grootschalige ontwikkelingen in historische omgeving/Herbestemming, een uitdaging voor verenigingen", 1996 *f* 15,00
- "Internationale samenwerking op het gebied van de Monumentenzorg", 1995 *f* 12,50
- "Kiezen voor een nieuwe strategie in de monumentenzorg", 1994 *f* 13,50
- "Cultuurhistorisch toerisme: kip met gouden eieren of paard van Troje?", 1993 *f* 13,50
- "Kwaliteit en vitaliteit van de oude kern", 1992 *f* 12,50
- "Monumenten: sentimenten van het post-industriële tijdperk", 1991 *f* 12,50

Jaarboek

- Monumentenjaarboek 1994 *f* 19,50
- Monumentenjaarboek 1995 *f* 19,50
- Monumentenjaarboek 1996 *f* 19,50
- Monumentenjaarboek 1997 *f* 19,50

Video

- Restauratie-ambacht (op aanvraag)

Cursusmap

- Monumentenzorg in de praktijk (vijfde geheel herziene druk van NCM/NRF/RDMZ). Volledig overzicht van alle aspecten van het gemeentelijk monumentenbeleid (ca. 400 pagina's losbladig). Inclusief verzendkosten *f* 145,00

Publicaties OMD

- Bouwstijlen herkennen *f* 5,00
- Interieurstijlen *f* 5,00
- Bouwgeschiedenis van monumenten *f* 5,00
- Variatie in monumenten *f* 5,00
- Monument in beeld *f* 5,00
- Archeologische monumenten *f* 5,00
- Historische verdedigingswerken *f* 5,00
- Industrieel erfgoed *f* 5,00
- Monumentale kerken *f* 5,00
- Kwartetspel *f* 7,50

Publicaties ICOMOS

- Diskette internationale organisaties *f* 10,00

NCM

Rijk

Beschermde monumenten

Op de monumentenlijst geplaatste objecten naar categorie per provincie, 1 januari 1997

	G	F	D	O	FL	GL	U	NH	ZH	Z	NB	L	totaal
1 Openbare gebouwen	43	63	52	29	0	56	26	132	128	43	46	37	655
2 Verdedigingswerken	11	18	3	128	0	120	31	50	105	74	66	79	685
3 Kerkelijke gebouwen	178	310	80	129	3	355	120	317	315	138	273	286	2504
4 Objecten in en delen van kerkelijke gebouwen	23	42	7	15	0	40	27	6	8	7	18	23	216
5 Gebouwen, woonhuizen	865	2117	295	1515	21	1676	2139	9739	5146	2496	1683	2366	30058
6 Delen van gebouwen, woonhuizen	17	48	6	41	0	48	28	126	169	50	19	36	588
7 Liefdadige instellingen	23	29	8	7	0	28	24	111	93	15	37	10	385
8 Agrarische gebouwen	225	315	343	575	0	685	459	355	612	80	467	759	4875
9 Molens	83	122	35	53	0	136	32	129	223	78	121	105	1117
10 Weg- en waterwerken	24	50	9	20	2	13	62	68	137	25	11	7	428
11 Horeca instellingen	10	9	2	7	0	2	20	9	3	1	3	6	72
12 Kastelen	6	18	13	38	0	100	84	30	32	16	40	97	474
13 Losse objecten niet eerder genoemd	71	97	23	116	1	144	147	288	204	118	86	139	1434
Totaal	1579	3238	876	2673	27	3403	3199	11360	7175	3141	2870	3950	43491

Bron: RDMZ. Het verschil in het aantal rijksmonumenten ten opzichte van vorig jaar wordt veroorzaakt door een nieuwe methode van tellen, waarbij complexen met meerdere monumenten nu als geheel worden geregistreerd.

Werkgelegenheid

Ontwikkeling, productie en werkgelegenheid in de restauratiesector 1987-1996

	subsidies x f l miljoen	bouwproductie x f l miljoen	productie per arbeidsplaats x f 1.000,-	werkgelegenheid in mensjaren
1987	140	520	125	4160
1988	117	464	128	3620
1989	102	422	130	3250
1990	122	439	153	2870
1991	147*	480	157	3060
1992	124*	468	161	2900
1993	130*	450	166	2710
1994	127*	446	172	2600
1995	110*	384	175	2190
1996**	131*	460	182	2530

* cijfers vóór kasschuif NRF

** voorlopige cijfers

De cijfers over de bouwproductie hebben betrekking op zowel restauratie als onderhoud van monumenten, gesubsidieerd en ongesubsidieerd en zijn inclusief de niet-subsidiabele kosten. De productie per arbeidsplaats is berekend op basis van gemiddelde loon-, materiaal- en algemene kosten per direct werkende, gemiddelde opslagen voor winst en risico en BTW. De werkgelegenheid in mensjaren is een benadering van de totale arbeidscapaciteit die in de restauratie en het onderhoud van monumenten wordt aangewend. Het aantal vaklieden dat in werkelijkheid actief is, ligt hoger, omdat veel werknemers maar voor een deel van hun tijd in de sector werkzaam zijn.

Bron: Opgave Economisch Instituut voor de Bouwnijverheid
drs. J. Schellevis, De Cuserstraat 89, 1081 CN Amsterdam, telefoon: 020-6429342.

Financiering

Voor de instandhouding van onze historische omgeving heeft de rijksoverheid financiële voorzieningen getroffen in de vorm van een aantal subsidieregelingen. Het NCM heeft getracht deze subsidieregelingen enigszins samen te vatten, zodat daarmee een overzicht mogelijk is. Het NCM maakt daarmee géén aanspraak op volledigheid.

Naast het rijk kennen provincies en een aantal gemeenten subsidieregelingen voor de restauratie en/of het onderhoud van monumenten. Voor de van gemeentewege beschermde monumenten en beeldbepalende panden bestaan vrijwel uitsluitend mogelijkheden voor subsidie in het kader van het Stadsvernieuwingsfonds dat verderop behandeld wordt. De regelingen van de provincies staan per provincie vermeld in het desbetreffende hoofdstuk (pag. 47 en volgend).

Begrippen

De subsidieregelingen die hierna genoemd worden, bevatten een aantal begrippen:

De minister:

de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen.

Monumenten:

in het monumentenregister, zoals bedoeld in artikel 6 van de Monumentenwet 1988, opgenomen onroerende zaken dan wel onroerende zaken, omtrent welke de minister het voornemen tot inschrijving in het monumentenregister heeft kenbaar gemaakt, alles voorzover het geen archeologische monumenten betreft.

Monumentenzorg op rijksbegroting

Financiële meerjarenplanning 1996 t/m 2001 OCenW/Rijksdienst voor de Monumentenzorg volgens het oude regime (x f l milj.)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Restauraties (Brrm)	78,5	77,5	68,3	76,5	78,2	77,9
Onderhoud (subsidie)	7,8	7,8	7,8	7,8	7,8	7,8
BROM art. II	8,2	8,2	8,2	8,2	8,2	8,2
Overige uitgaven	1,2	1,1	2,2	2,1	1,0	0,9
M5P/MRP	1,5	1,5	1,5	2,0	2,0	2,0
TRIBK	1,3	1,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Verzuringsmiddelen	2,4	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0
totaal	100,9	100,1	91,0	99,6	100,2	99,8

Bron: Opgave RDMZ, Zeist

Kerkelijke monumenten:

onroerende monumenten welke eigendom zijn van een kerkgenootschap, kerkelijke gemeente of parochie of van een kerkelijke instelling en welke uitsluitend of voor een overwegend deel wordt gebruikt voor de uitoefening van de eredienst.

Beeldbepalende panden:

panden die niet als monument zijn beschermd maar die naar het oordeel van het gemeentebestuur een kenmerkend onderdeel vormen van een stads- of dorpsgezicht dat is aangewezen.

Restauratiewerkzaamheden:

die werkzaamheden aan het monument, het normale onderhoud te boven gaand, die voor de instandhouding ervan noodzakelijk zijn.

Subsidiabele restauratiekosten:

die kosten die burgemeester en wethouders, onder voorbehoud van goedkeuring door de minister, dan wel de minister zelf op een ingediende en gespecificeerde begroting als subsidiabel heeft aangemerkt.

Eigenaar:

hij die krachtens zakelijk recht het recht van eigendom heeft, dan wel hij die krachtens een duurzaam persoonlijk recht het gebruik heeft over het monument.

Besluit rijkssubsidiëring restauratie monumenten (Brrm)

Het nieuwe Brrm is op 27 maart jl. gepubliceerd op voordracht van de staatssecretaris van OCenW A. Nuis van 6 november 1996 en gezien de adviezen van de Raad voor Cultuur, het Interprovinciaal Overleg, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, de Raad voor de gemeentefinanciën, de Stichting Nationaal Contact Monumenten en de Stichting Nationaal Restauratiefonds; de Raad van State gehoord en als algemene maatregel van bestuur aan de beide Kamers der Staten-Generaal ter kennis gebracht. Het nieuwe Brrm zal medio juni van dit jaar van kracht worden.

In het nieuwe Brrm zijn enkele zaken fundamenteel veranderd ten opzichte van de thans nog geldende Brrm. Belangrijkste wijzigingen ten opzichte van de oude regeling zijn de subsidieverlaging voor alle

categorieën monumenten met 10% en een andere verdeling van bevoegdheden tussen rijk en gemeente waarbij de provincies weer nadrukkelijk een rol zullen gaan spelen.

Drie categorieën monumenten

Er worden drie categorieën monumenten onderscheiden, te weten:

- 1 Woonhuizen en boerderijen
- 2 Kerken (in oorsprong vervaardigd ten behoeve van de eredienst)
- 3 Overige (o.a. kastelen, historische buitenhuizen en buitenplaatsen en hofjes van liefdadigheid)

De budgetten voor elk van deze categorieën worden voor vier jaren vastgesteld.

Verdeling van de budgetten

De budgetten voor de jaren 1998 tot en met 2002 zijn als volgt verdeeld:

- 50% voor woonhuizen en boerderijen;
- 30% voor kerken;
- 20% voor de overige categorieën monumenten;

Deze verdeling geldt slechts voor het totaal van de beschikkingen, dus op landelijk niveau.

Subsidiabele restauratiekosten

Naast de kosten voor herstel en conservering van dragende onderdelen, vloeren en het omhulsel wordt ook subsidie verleend voor restauratie van onderdelen of objecten die in het register of naar het oordeel van de minister van belang zijn alsmede voorzieningen ten behoeve van regelmatige inspectie, installaties ter voorkoming van brand of blikseminslag, schilderwerk van gesubsidieerde onderdelen, leges, verzekering, directiekosten en bouwhistorisch onderzoek.

Subsidiepercentages

De subsidie bedraagt 20% van de subsidiabele restauratiekosten.

Wanneer de eigenaar niet belastingplichtig of tevens bewoner is van het pand dat geheel behoort tot zijn privévermogen en de restauratiekosten niet aftrekbaar zijn bedraagt de subsidie 50%

Voor kerkelijke monumenten geldt een subsidie van 40%, doch wanneer de eigenaar niet belastingplichtig of tevens bewoner is van het pand dat geheel behoort tot zijn privévermogen en de restauratiekosten niet aftrekbaar zijn bedraagt de subsidie 70%

Voor monumenten, in eigendom van een rechtspersoon die zonder winstoogmerk instandhouding nastreeft geldt een subsidie van 40%

Voor molens en gemalen die uit een oogpunt van monumentenzorg bedrijfsvaardig zijn of worden gemaakt en waarvan de eigenaar een rechtspersoon is die zonder winstoogmerk instandhouding nastreeft geldt een subsidie van 40%, overige molens en gemalen 30%

Voor orgels, carillons, klokken en uurwerken die deel uitmaken van een monument geldt een subsidie van 40%

Voor orgels, carillons, klokken en uurwerken die deel uitmaken van een monument geldt een subsidie van 40%

Voor orgels, carillons, klokken en uurwerken die deel uitmaken van een monument geldt een subsidie van 40%

1997 Overgangsjaar

Nadat in 1996 al een bedrag van 25 miljoen verdeeld is uit de extra middelen zal in 1997 een bedrag van 50 miljoen beschikbaar worden gesteld, waarvan 25 miljoen voor woonhuizen en boerderijen, 15 miljoen voor kerken en 10 miljoen voor de overige monumenten.

Stichting Nationaal Restauratiefonds

De Stichting Nationaal Restauratiefonds werd in 1985 met medewerking van de minister van WVC opgericht. Tot de opdrachten van de stichting behoort het verzorgen van een deel van de financiële zaken die voortvloeien uit de subsidieregelingen voor rijksmonumenten zoals het Brm en het Brom. Die financiële aangelegenheden omvatten:

- het uitbetalen van subsidies;
- het voorfinancieren van subsidies en Restauratie-hypotheken;
- het verstrekken van Restauratie-hypotheken;
- het beheren van een rekening courant ten behoeve van het onderhoud van kerken;
- het geven van financiële voorlichting.

De Restauratie-hypotheken worden verstrekt op grond van een subsidietoezegging van het Rijk aan monumenteigenaren met fiscale aftrekmogelijkheden. De voornaamste voorwaarden zijn:

- de rente ligt 5% beneden de geldende markrente, maar bedraagt minimaal 0,5%;
- de rente is gedurende de gehele looptijd van de lening vast, er zijn dus geen tussentijdse rente-aanpassingen;
- de looptijd is 30 jaar (maximaal);
- de betaling van rente en aflossing verloopt volgens het annuïteitsstelsel, dus gedurende de gehele looptijd van de lening gelijke maandelijkse lasten;
- extra en algehele aflossing is altijd onbeperkt boetevrij mogelijk;
- de lening geschiedt onder hypothecair verband, met dien verstande, dat met een 2e of 3e hypotheek genoeg kan worden genomen;
- het minimaal te betalen bedrag voor rente en aflossing is f 50,- per maand;

- de eenmalige afsluitkosten bedragen 1,5% van het leningsbedrag;
- de Restauratie-hypotheek is in principe overdraagbaar; bij verkoop kan de nieuwe eigenaar de goedkope lening “overnemen”;
- bij kleine leningen (bedragen onder de f 10.000,-) wordt volstaan met een onderhandse schuldbekentenis.

De Rijksdienst voor de Monumentenzorg zendt een kopie van de subsidietoezegging naar het Nationaal Restauratiefonds. Zodra die kopie daar is ontvangen, krijgt de eigenaar van het Nationaal Restauratiefonds alle benodigde informatie. Hij hoeft hiervoor zelf dus geen actie te ondernemen.

In de subsidiebeschikking wordt door de RDMZ vermeld per welke datum het bedrag van de subsidie (en indien van toepassing ook dat van de Restauratie-hypotheek) zal worden uitbetaald. Die betaling kan soms wel zo’n zes jaar op zich laten wachten. Wanneer de eigenaar de restauratie uit zou stellen tot hij over dat geld kan beschikken, kan dit in de praktijk betekenen dat:

- door het uitstel het verval en de gebreken ernstiger worden, waardoor de restauratiekosten toenemen;
- door stijging van lonen en materiaalprijzen verhoging van kosten ontstaat;
- het betreffende pand nog niet kan worden gebruikt, wat extra kosten of gemis aan inkomsten kan veroorzaken;
- onzekerheden ontstaan m.b.t. financiering in de toekomst.

Totaal-financiering voor restauraties

Om een restauratie toch uit te kunnen voeren biedt het Restauratiefonds de mogelijkheid om deze subsidies op te nemen in een Bouwrekening. Daarmee kunnen tijdens de restauratie alle betalingen verricht worden. Een Bouwrekening is eenvoudig uit te breiden tot een Totaal-financiering.

Bij de financiering van een restauratie of renovatie kunnen verschillende ‘potjes’ aangeboord worden, zoals subsidies van rijk of gemeente en uw eigen spaargeld. Meestal is er ook een aanvullende financiering nodig. Het Restauratiefonds biedt met de Totaal-financiering een oplossing om het uitbetalen van subsidies, de aanvullende financiering en alle betalingen tijdens de bouw in één keer te regelen. Zo’n Totaal-financiering is in verhouding tot de gebruikelijke financieringen voor woningverbetering goedkoop en neemt veel administratieve rompslomp uit handen. U weet bovendien vooraf waar u aan toe bent.

Sinds januari 1997 kan het Restauratiefonds aan alle eigenaren van van een “rijks”monument zo’n financiering rechtstreeks aanbieden. Met een aantal grote gemeenten in Nederland werkt het Restauratiefonds nauw samen om dit ook voor eigenaren van gemeentelijke monumenten en vooroorlogse woningen mogelijk te maken.

Revolving Fund

Een belangrijk kenmerk van het Brmm-systeem is dat een monumenteigenaar in geval van fiscale aftrekmogelijkheden van restauratiekosten een deel van de beschikbare subsidie in de vorm van een laagrentende lening ontvangt. Sedert 1990 vloeien de rente en aflossing van deze leningen terug in het zogenaamd Revolving Fund, waaruit het geld opnieuw wordt aangewend in de vorm van Restauratie-hypotheeken ter grootte van de subsidiabele kosten. De opnieuw beschikbaar komende gelden worden aangewend voor ‘kanjer’restauraties, restauraties die, zeker in de kleine gemeenten, het jaarlijkse monumentenbudget ver te boven gaan en daarom vaak jaren zijn uitgesteld. De restauratie moet opgenomen zijn in het meerjarenprogramma en het subsidiebeslag dient minimaal 4 maal het laatst berekende jaarbudget van de gemeente te bedragen. Omdat met het Revolving Fund beoogd wordt extra restauraties te

financieren, mag de lening niet gestapeld worden met Brm-subsidies. Eventueel reeds toegekende subsidies worden in mindering gebracht. In tegenstelling tot de kanjerregeling van het Rijk hoeven er geen jaarbudgetten ingeleverd te worden.

Voor de gemeenten die een samenwerkingsovereenkomst met het Restauratiefonds hebben gesloten, geldt een afwijkende regeling.

Rekening-courant Brom

In het Brom is een bijzonder subsidie-regime geschapen voor onderhoud aan kerkgebouwen. Indien een onderhoudsplan de goedkeuring van de minister draagt, kan de minister een subsidie verlenen van 60% van de totale kosten van de onderhoudswerkzaamheden die gedurende 10 jaar verricht zullen worden. Het Nationaal Restauratiefonds biedt aan de gesubsidieerden een rekening-courant aan. Met deze faciliteit, waarin de door de minister toegezegde 60% subsidie en de 'eigen' 40% zijn opgenomen, kan in het uitgavenpatroon worden afgeweken van de tijdstippen waarop subsidiebedragen beschikbaar komen. Op deze wijze kunnen de noodzakelijke werkzaamheden volgens het schema van het onderhoudsplan, dus zonder vertraging, worden uitgevoerd. Bij een eventueel lager uitvoeringstempo kan gespaard worden en ontstaan rente-opbrengsten. Onderhoud aan kerkgebouwen kan hierdoor voor een lange periode zeker worden gesteld.

Brochures

De Stichting Nationaal Restauratiefonds heeft enkele brochures gepubliceerd. De brochure "Een nieuw leven voor uw monument" biedt een handleiding voor de voorbereiding van een restauratie. U vindt hierin informatie over vergunningen, subsidies, financiering en fiscale faciliteiten. Ook worden de voorfinanciering en de Restauratiehypotheek in deze brochure nader toegelicht. De brochure "Uw Monument en de Belastingdienst" geeft specifieke informatie over de belasting-faciliteiten waarvan een eigenaar van een 'rijks'-monument, die inkomsten- of vennootschapsbelastingplichtig is,

gebruik kan maken. Er is ook een algemene brochure die een inzicht geeft in de mogelijkheden van de Totaal-financiering. Naast deze brochures is ook een aantal informatiebladen beschikbaar met beknopte informatie over verschillende onderwerpen.

Adres:

Nationaal Restauratiefonds
Westerdorpsstraat 68
Postbus 15, 3870 DA Hoevelaken
Telefoon: 033-2539439
Fax: 033-2539598

Fiscale aftrek restauratiekosten

De regeling voor fiscale aftrek van restauratiekosten van monumentenwoningen heeft in 1985 een belangrijke wijziging ondergaan die een verbetering inhoudt voor eigenaren die willen gaan restaureren.

In de jaren 1971 en 1972 was het gebruikelijk dat de fiscus zich met het vaststellen van het fiscaal aftrekbare bedrag richtte op het bedrag dat door de Rijksdienst voor de Monumentenzorg als zuivere restauratiekosten werd gezien. Later werd dit uitgangspunt losgelaten en ontstonden vrij grote interpretatieverschillen tussen de verschillende belastinginspecties. Een ander probleem was dat een eigenaar die een restauratie begint, pas achteraf duidelijk wist waar hij fiscaal aan toe is.

Belastingdienst/Particulieren Amersfoort/Bureau Monumentenpanden

Sinds 1-1-1985 kan de beoordeling van de fiscale gevolgen van monumentenrestauraties worden gedaan door het Bureau Monumentenpanden dat verbonden is aan de eenheid Belastingdienst/Particulieren Amersfoort.

Aankankelijk gold deze faciliteit alleen voor privé-eigenaren van (woonhuis-)monumenten. Sinds 1-10-1987 geldt deze mogelijkheid ook voor monumentenpanden die tot het ondernemingsvermogen behoren. Hierdoor wordt een meer uniforme gedragslijn gehanteerd. Bovendien kan vooraf uitsluitel verkregen worden over de fiscale gevolgen van een voorgenomen restauratie.

Fiscale aftrekmogelijkheden spelen bij monumentenrestauraties een belangrijke rol, omdat in deze gevallen in feite een deel van de kosten via het fiscale voordeel wordt terugontvangen. Bovendien hangt de hoogte van de door het Rijk toe te kennen subsidie af van het feit of de eigenaar wel of niet van de fiscale aftrekmogelijkheden gebruik kan maken.

Vaak zal met name de particulier het mede van de fiscale aftrekmogelijkheden laten afhangen of een restauratie wel of niet wordt uitgevoerd. De eigenaren van monumentenwoningen die inkomsten- of vennootschapsbelastingplichtig zijn en hun huis willen gaan restaureren, kunnen een speciaal aanvraagformulier (gecombineerd met aanvraag restauratiesubsidie) invullen en opsturen naar de Belastingdienst/Particulieren Amersfoort/Bureau Monumentenpanden te Amersfoort, eventueel via de gemeente. Deze raadpleegt de eenheid van de Belastingdienst waaronder de betrokken belastingplichtige ressorteert. Het Bureau Monumentenpanden streeft er naar om binnen tien weken nadat het aanvraagformulier met de nodige bijlagen is binnengekomen, een beslissing te nemen over de fiscale gevolgen. Deze beslissing wordt schriftelijk aan de betrokkene medegedeeld. Als de inspecteur niet binnen tien

weken tot een besluit kan komen, zal hij de betrokkene daarvan schriftelijk in kennis stellen onder vermelding van de datum waarop de beslissing kan worden verwacht. De beslissing van het BBM is bindend (tenzij de situatie tussentijds wijzigt) voor de eigen belastinginspecteur.

De regeling geldt alleen voor monumenten die een bescherming op grond van de Monumentenwet genieten. Eigenaren van gemeentelijke- en provinciale monumenten komen niet voor deze regeling in aanmerking.

Informatie

Over de fiscale aftrek van restauratiekosten is door het Nationaal Restauratiefonds in samenwerking met het Belastingdienst Bureau Monumentenpanden de brochure "Uw Monument en de Belastingdienst" uitgegeven.

Adres:

Belastingdienst Particulieren Amersfoort, Bureau
Monumentenpanden
Postbus 4050, 3800 EB Amersfoort
Telefoon: 033-4505222, fax: 033-4560870

Besluit rijkssubsidiëring onderhoud monumenten (Brom)

Per 1 februari 1990 is een nieuwe regeling inzake de subsidiëring van onderhoud aan rijksmonumenten in werking getreden. Dit 'Besluit rijkssubsidiëring onderhoud monumenten' vervangt de Rijkssubsidiëregeling Onderhoud Monumenten (ROM, 1986, MMZ/MO-4-3064 I). Bovendien is ook de subsidiëregeling ten behoeve van instandhouding van wind- en watermolens hierin opgenomen. Waarschijnlijk zal in de loop van 1997 een tussentijdse aanpassing van de Brom van kracht worden.

Nadere aanduiding

Besluit van 28 november 1989, nr. 89.010225, Staatsblad van 5 december 1989, nr. 529.

Categorieën

De minister kan aan de eigenaar van een monument subsidie verlenen in de kosten van de naar het oordeel van de minister sober en doelmatig uitgevoerde onderhoudswerkzaamheden daaraan voorzover het monument behoort tot een van de volgende categorieën:

- a. kerkgebouwen;
- b. kastelen, historische landhuizen en buitenplaatsen;
- c. hofjes van liefdadigheid;
- d. stoomgemalen;
- e. opstallen op begraafplaatsen;
- f. boerderijen met rieten daken, die in gebruik zijn ten behoeve van een agrarisch bedrijf (slechts ten behoeve van het rieten dak);
- g. wind- en waterradmolens die als zodanig in bedrijf zijn;
- h. wind- en waterradmolens die maalvaardig zijn en niet als zodanig in bedrijf zijn;
- i. orgels, voor zover deze deel uitmaken van een op grond van de Monumentenwet 1988 beschermd monument, dat vanwege of mede vanwege de monumentale waarde van het orgel die

bescherming geniet.

Bijdrage

1. De subsidie ten behoeve van een kerkgebouw bedraagt 50% van de totale kosten van de onderhoudswerkzaamheden die verricht zijn in het jaar waarvoor de subsidie wordt aangevraagd, tot een subsidiebedrag van ten hoogste f 12.500,- per jaar, met een minimum van f 500,- per jaar;
2. Voor de hierboven genoemde categorieën b. tot en met f., bedraagt de subsidie 40% van de totale onderhoudskosten tot een subsidiebedrag van ten hoogste f 10.000,- per jaar en met een minimum van f 500,- per jaar;
3. Voor wind- en waterradmolens die als zodanig in bedrijf zijn, wordt een subsidie verleend van 40% tot ten hoogste f 2.000,- per jaar en met een minimum van f 100,- per jaar;
4. Ten behoeve van wind- en waterradmolens die maalvaardig zijn en niet als zodanig in bedrijf zijn, is subsidie mogelijk van 40% tot ten hoogste f 1.200,- per jaar en met een minimum van f 100,- per jaar;
5. De subsidie ten behoeve van orgels als bedoeld onder i. bedraagt 40% tot ten hoogste f 1.200,- en met een minimum van f 100,- per jaar.
6. In afwijking van het hierboven bepaalde, bedraagt de subsidie voor een kerkgebouw 50% van de totale onderhoudskosten tot een subsidiebedrag van ten hoogste f 50.000,-, indien de onderhoudswerkzaamheden zijn uitgevoerd overeenkomstig een door de aanvrager ingediend en door de minister goedgekeurd onderhoudsplan;
7. Ten behoeve van een kasteel, historisch landhuis en buitenplaats bedraagt de subsidie 40% tot een subsidiebedrag van ten hoogste f 40.000,- indien de onderhoudswerkzaamheden zijn uitgevoerd overeenkomstig een door de aanvrager ingediend en door de minister goedgekeurd onderhoudsplan.
8. Uit het onder 6. en 7. bedoelde onderhoudsplan moet blijken dat

de eigenaar over de periode waarop het onderhoudsplan betrekking heeft, jaarlijks meer dan f 25.000,- aan onderhoudskosten zal moeten besteden. Het onderhoudsplan dient door de minister te zijn ontvangen voordat met de onderhoudswerkzaamheden in het eerste jaar waarop het plan betrekking heeft, is begonnen.

Aanvraag

Op een vast formulier bij de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, in te leveren vóór 1 april van het jaar volgend op het jaar waarin de onderhoudswerkzaamheden zijn uitgevoerd. De aanvraag dient vergezeld te gaan van de rekeningen van de uitgevoerde onderhoudswerkzaamheden en de daarop betrekking hebbende bewijzen van betaling. Een aanvraag ten behoeve van kerkgebouwen, kastelen, historische landhuizen en buitenplaatsen moet vergezeld zijn van een bouwkundig inspectierapport, opgesteld in het jaar waarop de aanvraag betrekking heeft.

Onderhoudssubsidie beschermde kerkgebouwen

Hoofdstuk III van het Besluit rijkssubsidieëring onderhoud monumenten bevat een aparte regeling ten behoeve van het onderhoud van beschermde kerkgebouwen. De minister kan aan de eigenaar of huurder van een beschermd kerkgebouw voor perioden van 10 jaren subsidie verlenen in de kosten van de naar het oordeel van de minister sober en doelmatig uitgevoerde onderhoudswerkzaamheden aan de buitenkant daarvan ten behoeve van het wind- en waterdicht houden.

Bijdrage

Voor deze categorie monumenten bedraagt de subsidie 60% van de totale kosten van de onderhoudswerkzaamheden die gedurende 10 jaren verricht zijn volgens een door de minister goedgekeurd

onderhoudsplan. Subsidie wordt slechts toegezegd indien de financiële dekking van het gedeelte van 40% van de kosten van de voorgenomen onderhoudswerkzaamheden, dat niet door subsidie gedekt kan worden, naar genoegen van de minister zeker gesteld is.

Aanvraag

De subsidie wordt voor een periode van 10 jaren door de eigenaar bij de minister aangevraagd voor 1 oktober van het jaar dat vooraf gaat aan het eerste jaar waarop het onderhoudsplan betrekking heeft; de aanvraag gaat vergezeld van het onderhoudsplan.

Procedure

Nadat subsidie is toegezegd, worden jaarlijks bij wijze van voorschot de door de eigenaar ingediende rekeningen voor 60% vergoed tot ten hoogste één tiende deel van de toegezegde subsidie. Indien aan een eigenaar in enig jaar minder dan het voor dat jaar voor hem beschikbare voorschot is betaald, wordt het verschil toegevoegd aan het bedrag dat in het volgende jaar bij wijze van voorschot aan hem kan worden betaald. De eigenaar of huurder dient jaarlijks binnen drie maanden na afloop van het kalenderjaar een overzicht bij de minister in van:

- a. de verrichte onderhoudswerkzaamheden;
- b. de daarmee gemoeide kosten;
- c. schriftelijke bewijsstukken waaruit blijkt dat de in rekening gebrachte kosten betaald zijn.

De eigenaar dient in het derde, zesde en negende jaar van de periode waarvoor een subsidie is toegezegd, een bouwkundig inspectierapport bij de minister in dat is opgesteld in het jaar waarin het wordt ingediend. Na ontvangst van het tiende overzicht als hierboven bedoeld, wordt de definitieve subsidie vastgesteld en schriftelijk aan de eigenaar meedeeld.

Besluit rijkssubsidiëring historische buitenplaatsen (Brhb)

Nadere aanduiding

Besluit van 2 juli 1993, Staatsblad 1993, nr. 391.

Het Brhb is ingegaan op 1 januari 1994 en vervangt de Beschikking bijdragen achterstallig onderhoud parken, tuinen en buitenplaatsen (Btptb) van 11 oktober 1983.

Categorie

Beschermde historische buitenplaats: een in het register, bedoeld in artikel 6 van de Monumentenwet 1988, als zodanig vermeld complex, waarin van oorsprong één of meer gebouwen een compositorische geheel vormen met een tuin of met een park van tenminste 1 hectare, waarvan de aanleg dateert van vóór 1850 en herkenbaar aanwezig is. Het gaat in beginsel om een heel beperkte groep: om die gebouwen, bouwwerken en bouwwerken en objecten, die vervaardigd zijn ten behoeve van de inrichting, aankleding en gebruik van de parken en tuinen.

Bijdrage

De subsidie bedraagt 80% van de totale kosten van de restauratie, die is verricht overeenkomstig een restauratieplan en begroting van de bijbehorende kosten, waarmee de minister van OCenW heeft ingestemd, met dien verstande dat per jaar ten hoogste f 80.000,- als subsidie voor een bepaalde beschermde buitenplaats wordt verleend.

Toekenning van de subsidie

- Een aanvraag wordt vóór 1 februari van het jaar, dat voorafgaat aan het jaar waarin de restauratie wordt uitgevoerd, ingediend bij de minister. De aanvraag gaat vergezeld van een globale beschrijving en begroting.

- De minister deelt vóór 1 mei van het jaar dat voorafgaat aan het jaar waarin de restauratie wordt uitgevoerd mee of de aanvraag voor een toezegging in aanmerking komt.
- Aanvullende stukken worden door de aanvragen vóór 1 augustus van het jaar dat voorafgaat aan het jaar waarin de restauratie wordt uitgevoerd bij de minister ingediend.
- De minister stuurt vóór 1 november van het jaar dat voorafgaat aan het jaar waarin de restauratie wordt uitgevoerd de beschikking op de subsidie-aanvraag aan de aanvrager.
- De minister verleent geen subsidie dan na overleg met de minister van de Landbouw, Natuurbeheer en Visserij; het bestuur van de gemeente, waarin het object zich bevindt en het provinciaal bestuur.
- Indien het bedrag dat de wetgever voor enig jaar heeft toegestaan, niet toereikend is om alle aanvragen die voor een subsidie ten behoeve van de restauratie, waarvan de uitvoering naar zijn oordeel het meest dringend is, gelet op in ieder geval de technische staat van de te restaureren zaken.

NM

Provincies

Monumentenzorg op provinciale begrotingen⁽¹⁾

Overzicht uitgaven monumentenzorg op provinciale begrotingen (1997)

	Totaal	Groningen	Friesland	Drenthe	Overijssel
Aantal inwoners per januari 1997 ⁽²⁾ in % van totaal	15.493.889 100	558.113 4	612.028 4	457.316 3	1.053.966 7
Aantal rijksmonumenten per januari 1997 ⁽³⁾ in % van totaal	44.372 100	1.603 4	3.544 8	949 2	2.760 6
Totaal bestedingen monumentenzorg in 1997 in % van totaal	34.945.404 100	1.866.400 5	1.414.680 4	891.092 3	3.804.000 11
Totaal bestedingen monumentenzorg in 1996	33.675.131	1.952.400	1.302.549	835.567	1.664.000

Specificatie 1997:

Subsidies voor restauratie en onderhoud	21.251.421	312.300	669.820	605.800	2.840.000
Monumentenwacht	5.959.064	–	296.140	137.646	475.600
Provinciale organisaties	3.6326.596	1.430.200	180.210	147.646	409.000
Landelijke organisaties	19.060	–	–	5.000	–
Archeologie	2.630.433	73.900	188.830	–	80.000
Diversen	1.653.430	250.000 ⁽⁴⁾	79.680 ⁽⁵⁾	–	–

Gelderland	Utrecht	N-Holland	Z-Holland	Zeeland	N-Brabant	Limburg	Flevoland
1.876.299 12	1.070.585 7	2.468.432 16	3.332.860 21	367.354 2	2.290.424 15	1.133.669 7	272.843 2
3.144 7	3.296 8	11.716 26	7.364 17	3.080 7	2.856 6	4.033 9	27 0
6.972.623 20	2.938.400 8	4.175.000 12	5.597.379 16	1.386.880 4	2.391.700 7	3.328.000 10	179.250 0
5.808.748	2.677.900	7.368.224	5.628.978	1.361.800	1.541.215	3.328.000	205.750
3.710.000	1.900.100	2.700.000	4.392.511	674.800	946.090	2.500.000	–
918.600	590.200	945.000	660.868	444.280	1.055.730	400.000	35.000
1.240.940	26.600	5.000	–	6.000	–	187.000	–
7.360	2.700	5.000	4.000	–	–	–	–
170.723	365.800	400.000	540.000	261.800	164.130	241.000	144.250
925.000 ⁽⁶⁾	53.000	120.000 ⁽⁷⁾	–	–	225.750 ⁽⁷⁾	–	–

Uitgaven voor monumentenzorg volgens de provinciale begrotingen 1997 (in guldens)

Per monument		Per inwoner	
Flevoland	6.639	Zeeland	3.78
Gelderland	2.218	Gelderland	3.72
Overijssel	1.378	Overijssel	3.61
Groningen	1.164	Groningen	3.34
Drenthe	939	Limburg	2.94
Utrecht	892	Utrecht	2.74
Noord-Brabant	837	Friesland	2.31
Limburg	825	Drenthe	1.95
Zuid-Holland	760	Noord-Holland	1.69
Zeeland	450	Zuid-Holland	1.68
Friesland	399	Noord-Brabant	1.04
Noord-Holland	356	Flevoland	0.66
Het landelijke cijfer is	788	Het landelijke cijfer is	2.26

Noten (tabel pagina 44/45)

- (1) Bron: NCM-enquête provinciale monumentenzorg, tenzij anders vermeld.
- (2) Bron: CBS
- (3) Bron: NCM-enquête gemeentelijke monumentenzorg. Cijfers kunnen afwijken van RDMZ-tabel op pag. 32.
- (4) Regionaal opleidingstraject
- (5) Monument van de maand
- (6) Knelpunten grote monumenten
- (7) Voorlichting en educatie

Monumentenzorg in de provincies

Groningen

- Contactpersoon: J. van Boon
Telefoon: 050-3164312, fax: 050-3164787
Provincie Groningen, Dienst Welzijn & Bestuur
Postbus 383, 9700 AJ Groningen
- Monumentenverordening: nee
- Monumentencommissie: nee
- Monumentenlijst: nee
- Beleidsnota: De kunst van het Evenwicht, 1996 en Provinciale Cultuurnota 1997-2000
- Restauratie/onderhoudssubsidie: rijksmonumenten
- Specifieke subsidies/projecten:
 - regionaal opleidingsproject
 - erfgoed van bovenlocale betekenis
 - urgente bescherming van archeologische monumenten
 - project cultuurtoerisme Noord-West Groningen
 - wierdenproject
 - leader II

Friesland

- Contactpersoon: drs. D. Bloemhof
Telefoon: 058-2925545, fax: 058-2925123
Provincie Friesland,
Hoofdgroep Maatschappij en Omgeving
Afdeling Ruimtelijke Plannen
Postbus 20120, 8900 HM Leeuwarden

- Monumentenverordening: nee
- Monumentencommissie: 1993
- Monumentenlijst: nee
- Beleidsnota: nee
- Restauratie/onderhoudssubsidie: Bijdrageregeling monumentenfonds 1995: alle categorieën rijksmonumenten; prioriteit ligt bij monumenten van provinciaal belang.
- Specifieke subsidies/projecten:
 - stadslogementen
 - monument van de maand

Drenthe

- Contactpersoon: J.A. Langeland
Telefoon: 0592-365707, fax: 0592-365671
Provincie Drenthe, Productgroep Cultuur en Welzijn
Postbus 122, 9400 AC Assen
- Monumentenverordening: 1984
- Monumentencommissie: 1984
- Monumentenlijst: sinds 1988, bevat 607 objecten
- Beleidsnota: Monumentenzorg in Drenthe, 1991
- Restauratie/onderhoudssubsidie: rijks- en provinciale monumenten, speciale aandacht voor rieten daken
- Specifieke subsidies/projecten:
 - subsidieregeling rieten daken 1995
 - draaipremieregeling molens Drenthe

- steunpunt monumentenzorg
- subsidieregeling restauratie monumenten
- subsidieregeling onderhoud monumenten
- subsidieregeling provinciale monumenten
- subsidie onderhoud monumenten
- subsidie restauratie monumenten

Overijssel

- Contactpersoon: drs. R.H. Zwart
Telefoon: 038-4251248, fax: 038-4252604
Provincie Overijssel, Dienst WCE
Postbus 10078, 8000 GB Zwolle
- Monumentenverordening: nee
- Monumentencommissie: 1961
- Monumentenlijst: sinds 1994
- Beleidsnota: Op de stijgers, 1997, en Monumentenzorg in Overijssel, 1992
- Restauratie/onderhoudssubsidie: alle categorieën monumenten; nadruk ligt bij provinciale monumenten en molens
- Specifieke subsidies/projecten:
 - Stichting RIBO
 - beleid Noord-West Hoek
 - landelijke bouwkunst
 - vernieuwingsprojecten
 - knelpunten
 - archeologische noodopgravingen

Gelderland

- Contactpersoon: drs. B.A. Scova Righini
Telefoon: 026-3599291, fax: 026-3599480

Provincie Gelderland, Dienst RWG/B&W
Postbus 9090, 6800 GX Arnhem

- Monumentenverordening: nee
- Monumentencommissie: nee
- Monumentenlijst: nee
- Beleidsnota: nee
- Restauratie/onderhoudssubsidie: rijks- en gemeentelijke monumenten en speciale aandacht voor molens
- Specifieke subsidies/projecten:
 - subsidieregeling Monumentenfonds Gelderland 1997

Utrecht

- Contactpersoon: G. van Baaren
Telefoon: 030-2583239, fax: 030-2583496
Provincie Utrecht, afdeling Ruimtelijke Ordening, dienst Ruimte en Groen
Postbus 80300, 3508 TH Utrecht
- Monumentenverordening: nee
- Monumentencommissie: nee
- Monumentenlijst: nee
- Beleidsnota: Monumenten en Archeologie, 1995, en Cultuurnota deel 3
- Restauratie/onderhoudssubsidie: Besluit monumentenzorg en archeologie van de Provincie Utrecht, 1996: rijks- en gemeentelijke monumenten en Hollandse Waterlinie
- Specifieke subsidies/projecten:
 - themajaar “1950 jaar Romeinen in Utrecht”
 - archeologie en toerisme

Noord-Holland

- Contactpersoon: mw. E. Metselaar
Telefoon: 023-5143451, fax: 023-5143550
Provincie Noord-Holland, Dienst WEB, afd. Cultuur en Educatie, bureau Monumentenzorg en Archeologie
Postbus 3007, 2001 DA Haarlem
- Monumentenverordening: 1995
- Monumentencommissie: 1980
- Monumentenlijst: sinds 1981, bevat 760 objecten
- Beleidsnota: Monumentenzorg en Archeologie, 1995-1996 en Cultuurnota 1997-2000
- Restauratie/onderhoudssubsidie: provinciale monumenten
- Specifieke subsidies/projecten:
 - deelverordening restauratie en onderhoud monumenten Noord-Holland
 - cultuurhistorie en toerismebeleid
 - cultuurhistorische waardenkaart
 - steunpunt cultuurbehoud
 - St. Stelling van Amsterdam, met bezoekerscentrum
 - Toer-in
 - MSP

Zuid-Holland

- Contactpersoon: drs. M. H. J. Koenders
Telefoon: 070-4416805, fax: 070-4417832
Provincie Zuid-Holland
Dienst WEB, afdeling Zorg & Cultuur
Postbus 90602, 2509 LP 's-Gravenhage
- Monumentenverordening: 1995

- Monumentencommissie: ja, ook aparte werkgroepen: monumenten, molens en archeologie
- Monumentenlijst: sinds 1989, bevat 9 objecten
- Beleidsnota: Toekomst voor het Verleden, 1994 en Kadernotitie Cultuurbehoud 1995-1998
- Restauratie/onderhoudssubsidie: binnen bebouwde kom alleen beeldbepalende objecten; buiten bebouwde kom: alle categorieën. Verder projecten en bijzondere aandacht voor rieten daken.
- Specifieke subsidies/projecten:
 - Regeling Monumentensubsidies Zuid-Holland 1994
 - subsidieregeling oudheidkundig bodemonderzoek
 - cultuurhistorische hoofdstructuur Zuid-Holland
 - onderzoek kastelen/buitenplaatsen, 1995-1998
 - onderzoek hergebruik bollenschuren

Zeeland

- Contactpersoon: J. van de Voorde
Telefoon: 0118-631011 (toestel 432), fax: 0118-627839
Provincie Zeeland, WEB, Afdeling Welzijn
Postbus 153, 4330 AD Middelburg
- Monumentenverordening: 1994
- Monumentencommissie: nee
- Monumentenlijst: nee
- Beleidsnota: Monumentenzorg en Archeologie, 1991
- Restauratie/onderhoudssubsidie: rijksmonumenten: landhuizen, buitenplaatsen, kerken, kastelen, molens en agrarische gebouwen
- Specifieke subsidies/projecten:
 - draai- en maalpremie voor molens
 - noodopgravingen

Noord-Brabant

- Contactpersoon: drs. A.P.L.M. Schenk
Telefoon: 073-6812345, fax: 073-6123610
Provincie Noord-Brabant, Dienst WEC/REV
Postbus 90151, 5200 MC Den Bosch
- Monumentenverordening: nee
- Monumentencommissie: nee
- Monumentenlijst: nee
- Beleidsnota: Een nieuwe inzet voor monumenten in Brabant, 1996
- Restauratie/onderhoudssubsidie:
Subsidieregeling onderhoud monumenten, 1996:
rijks- en gemeentelijke monumenten; speciale aandacht voor molens en rieten daken
- Specifieke subsidies/projecten:
 - draaipremieregeling voor molens
 - steunpunt monumentenzorg
 - noodopgravingen
 - cultuurwaardenkaart
 - werkgelegenheidsproject
 - twee toeristische projecten bij het Brabants Buro voor Toerisme

Limburg

- Contactpersoon: J.Th. van Holstein
Telefoon: 043-3897196, fax: 043-3897013
Provincie Limburg, Hoofdgroep Welzijn,
Bureau Cultuur en Sport
Postbus 5700, 6202 MA Maastricht

- Monumentenverordening: nee
- Monumentencommissie: nee
- Monumentenlijst: sinds 1993, bevat 1500 objecten
- Beleidsnota: Provinciaal monumentenbeleid, 1992
- Restauratie/onderhoudssubsidie:
Provinciale subsidieregeling restauratie en onderhoud:
rijksmonumenten buiten de bebouwde kom, mits geplaatst op provinciale monumentenlijst. Speciale aandacht voor: kerken, kastelen, molens of jonge bouwkunst.
- Specifieke subsidies/projecten:
 - scholingsproject restauratieambacht
 - actualisering register
 - steunpunt

Flevoland

- Contactpersoon: mw. drs. H.E.J. Geluk
Telefoon: 0320-265526, fax: 0320-265260
Provinciehuis Flevoland, Afdeling SPV
Postbus 55, 8200 AB Lelystad
- Monumentenverordening: sinds 1995
- Monumentencommissie: nee
- Monumentenlijst: nee
- Beleidsnota: Monumentenbeleid, 1995
- Restauratie/onderhoudssubsidie:
Algemene Subsidieverordening Flevoland: alle rijksmonumenten:
geen vaste percentages
- Specifieke subsidies/projecten:
 - Schokland

NCM

Gemeenten

Toelichting op de tabellen

83 budgethoudende gemeenten

Uitgangspunt van het Brmm blijft de Monumentenwet van 1988. Er wordt echter thans onderscheid aangebracht tussen budgethoudende gemeenten en niet-budgethoudende gemeenten. Budgethoudende gemeenten zijn gemeenten die per 1 januari 1997 beschikten over een in werking getreden monumentenverordening en waarin tenminste 100 beschermde monumenten gelegen zijn. Gemeenten die geen 100 monumenten tellen, maar deze limiet na 1 januari 1997 overschrijden worden pas per 1 januari 2001 als budgethoudend beschouwd. Dit is een gevolg van de vaststelling van budgetten over een periode van vier jaar.

Restauratieuitvoeringsprogramma

Subsidie kan slechts verstrekt worden in de subsidiabele restauratiekosten van een beschermd monument dat voorkomt op een gemeentelijk of provinciaal restauratie-uitvoeringsprogramma. Er wordt geen subsidie verstrekt indien reeds een andere rijkssubsidie verstrekt is, indien geen vergunning is verleend, indien reeds met de restauratie begonnen is voordat de subsidiabele restauratiekosten zijn vastgesteld of ten behoeve van archeologische monumenten.

Restauratiebehoefteraming

B&W kunnen eenmaal per vier jaar een restauratiebehoefteraming indienen voor 1 juli van enig jaar. Een niet budgethoudende gemeente zendt hiervan een afschrift naar gedeputeerde staten van de betreffende provincie. Een restauratie-behoefteraming bestaat uit een inventarisatie van alle restauraties die uitvoering behoeven, onderverdeeld in de drie hierboven genoemde categorieën. De inventarisatie wordt opgesteld volgens een voorgeschreven methode waarbij soorten restauratie worden onderscheiden, zo nodig per categorie van monumenten. Wanneer een restauratiebehoefteraming na 30 juni wordt ingediend, of wanneer de behoefteteraming niet

volgens de voorgeschreven methode is vastgesteld, dan wel onjuiste of onvolledige gegevens zijn verstrekt dan worden in dat jaar geen budgetten toegekend.

De raad van een budgethoudende gemeente kan jaarlijks een gemeentelijk restauratieuitvoeringsprogramma vaststellen voor een periode van zes jaar waarin staat aangegeven welke beschermde monumenten voor subsidie in aanmerking komen en in welke volgorde. Vaststelling en wijzigingen worden aan de minister bekend gemaakt.

De raad van een niet-budgethoudende gemeente kan jaarlijks voor 1 oktober kenbaar maken welke beschermde monumenten in het restauratie-uitvoeringsprogramma opgenomen zouden moeten worden en in welke volgorde.

Provinciale staten kunnen jaarlijks voor de binnen de provincie gelegen niet-budgethoudende gemeenten een provinciaal restauratie-uitvoeringsprogramma vaststellen waarin staat welke beschermde monumenten uit die gemeenten en in welke volgorde voor subsidie in aanmerking komen.

Bij de vaststelling van een provinciaal restauratie-uitvoeringsprogramma wijken provinciale staten niet af van de door de gemeenten aangegeven volgorde.

Budgethoudende gemeenten kunnen provinciale staten verzoeken betrokken te worden bij het provinciaal restauratie-uitvoeringsprogramma.

Budget per categorie

Jaarlijks wordt voor 1 oktober ten behoeve van de budgethoudende gemeenten op basis van hun restauratiebehoefteraming voor elke categorie van monumenten een budget vastgesteld en ten behoeve van de provincies op basis van de restauratiebehoefteramingen van de niet-budgethoudende gemeenten. De budgetten worden berekend door per categorie monumenten de verhouding van het aantal restauratie-eenheden tot het landelijk gemeten aantal restauratie-eenheden binnen de desbetreffende categorie te

vermenigvuldigen met het bedrag dat beschikbaar is voor de desbetreffende categorie. Een restauratie-eenheid is een getal per monument voor elke onderscheiden werkzaamheid vermenigvuldigd met de voor deze werkzaamheden vastgestelde normgetallen. Budgetten hebben betrekking op het zesde jaar na vaststelling en op voorwaarde dat voldoende begrotingsgeld beschikbaar is. Eenmaal in de vier jaar wordt, voor 1 september, de verhouding van de begrotingsgelden voor de volgende periode van vier jaar vastgesteld.

Subsidieaanvraag

Aanvragen om subsidie kunnen ingediend worden tot 1 oktober van het jaar waarop het budget betrekking heeft. De aanvraag om subsidie wordt ingediend door de eigenaar van het monument bij B&V van de betreffende gemeente. B&V van een budgethoudende gemeente zenden de aanvraag en de hoogte van de subsidiabele restauratiekosten binnen acht weken aan de minister, waarbij aangegeven wordt of de aanvraag past in het gemeentelijk restauratie-uitvoeringsprogramma en ten laste van welk budget. B&V van een niet-budgethoudende gemeente zenden de aanvraag en de hoogte van de subsidiabele restauratiekosten binnen acht weken aan gedeputeerde staten. Gedeputeerde staten zenden de aanvraag binnen twee weken door aan de minister, waarbij aangegeven wordt of de aanvraag past in het provinciaal restauratie-uitvoeringsprogramma en ten laste van welk budget.

Stadsvernieuwingsfondsen

Met ingang van 1992 heeft het voormalige ministerie van WVC het aandeel in het Stadsvernieuwingsfonds teruggetrokken. De bijdrage van het ministerie van VROM in de gemeentelijke stadsvernieuwingsfondsen betreft nog 48 gemeenten. De bedragen voor deze zogenaamde 'rechtstreekse gemeenten' staan vermeld in kolom 8. De reservering voor tegenvallers bedraagt in totaal f 20 miljoen. De gelden uit het Stadsvernieuwingsfonds kunnen worden aangewend voor alle panden in de desbetreffende gemeenten. De bijdragen in de

provinciale stadsvernieuwingsfondsen staan vermeld bij de totalen op pag. 78.

Inlichtingen/aanvraag

Bij de gemeente waarin het monument of beeldbepalende pand staat. Alle gemeenten zijn verplicht een subsidieverordening en een inspraakverordening op te stellen. In de subsidieverordening moeten regels staan op grond waarvan de gemeente aan particulieren en andere (bedrijven, instellingen en dergelijke) subsidie verleent binnen het kader van de stadsvernieuwing. Ieder jaar moet bekend gemaakt worden welk bedrag voor subsidie beschikbaar is en hoe dit over de diverse sectoren wordt verdeeld.

De gemeenteraad kan bij de jaarlijkse begrotingsbehandeling over deze bijdragen een oordeel geven. De inspraakverordening regelt de inspraak bij alle zaken van de stadsvernieuwing, waardoor de belanghebbenden mee kunnen praten over de gang van zaken. De gemeente is ten aanzien van monumenten en beeldbepalende panden *niet verplicht* subsidieregelingen te maken. De provincie heeft ook een stadsvernieuwingsfonds die gelden bevat van die gemeenten die geen eigen fonds hebben. De gemeenten die wel een eigen stadsvernieuwingsfonds hebben, zijn vermeld in kolom 8 van de tabel op de volgende pagina's. Ook de provincie is verplicht een verdeelverordening op te stellen. De aanvraag en toekenning van de subsidie blijft in alle gevallen in handen van de gemeente. In de tabel met totaalcijfers per provincie op pagina 78 zijn ook de bedragen van de provinciale stadsvernieuwingsfondsen opgenomen.

Monumentenverordening

Eén van de manieren waarop gemeenten extra reliëf kunnen geven aan hun monumentenbeleid is het in het leven roepen van een monumentenverordening. Provincies en gemeenten hebben op basis van respectievelijk de Provinciewet en de Gemeentewet de bevoegdheid tot het maken van provinciale en gemeentelijke monumentenverordeningen, voorzover die niet in strijd zijn met de

Monumentenwet. Van deze mogelijkheid wordt door een groeiend aantal gemeenten gebruik gemaakt. Bij het maken van deze gemeentelijke monumentenverordening hebben ze zich vaak laten inspireren door de model-monumentenverordening van de VNG (VNG, "Monument en gebouwde omgeving", 's-Gravenhage, 1982). De VNG heeft in 1996 een nieuwe model-monumentenverordening gepubliceerd (Marion, mr. A. van, "Monumenten op en in de grond", 's-Gravenhage, 1996). Deze regelt zowel de bescherming van gemeentelijke monumenten als het vergunningensysteem voor rijksmonumenten. Per 1 januari 1994 moeten de verordeningen aangepast zijn aan de Algemene Wet Bestuursrecht. In kolom 1 staat het aantal rijksmonumenten vermeld. Deze aantallen zijn gebaseerd op de enquête die het NCM jaarlijks naar alle gemeenten uit doet gaan. Indien in een gemeente het MSP is voltooid zijn de monumenten van jongere bouwkunst (na 1850) reeds meegeteld.

Gemeenten kunnen alleen dán zelf beslissen omtrent

vergunningaanvragen inzake rijksmonumenten als zij dit in een monumentenverordening regelen (artikel 15, Monumentenwet 1988). In de tabel (kolom 2) worden de jaartallen genoemd waarop de gemeentelijke verordeningen van kracht geworden danwel herzien zijn. Een dergelijke verordening moet tenminste voorzien in de instelling van een monumentencommissie, die B&W adviseert. In kolom 3 wordt zichtbaar in welke gemeenten een monumentencommissie actief is. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen op gemeentelijk niveau georganiseerde monumentencommissies, op regionaal niveau georganiseerde monumentencommissies en monumentencommissies die onderdeel zijn van een provinciale welstandsorganisatie. In kolom 4 van de tabel zijn gegevens vermeld over gemeentelijke monumentenlijsten. De getallen geven het aantal objecten op de gemeentelijke monumentenlijsten aan. Ook deze gegevens zijn gebaseerd op de door het NCM uitgevoerde gemeente-enquête.

Groningen

Gemeente	<i>totaal aantal manumenten per jan. 1997</i>	<i>laatst vastgestelde manumenten- verardening</i>	<i>provinciale af gemeentelijke manumenten- cammissie</i>	<i>aantal panden gemeentelijke lijst</i>	<i>budget 1999</i>	<i>budget 2000</i>	<i>budget 2001</i>	<i>budget stads- vernieuwings- fands 1997</i>
					<i>in f</i>	<i>in f</i>	<i>in f</i>	
Appingedam	54	1994	prov.	35	–	120.614	119.959	
Bedum	31	1994	prov.		92.854	–	–	
Bellingwedde	38	1994	prov.		98.813	99.807	99.076	
De Marne	82	1991	prov.		170.153	169.790	171.839	
Delfzijl	82	1994	prov.		183.105	184.073	182.809	
Eemsmond	88	1991	prov.		194.797	192.787	191.297	
Groningen	636	1989	gem.	139	590.686	59.636	593.578	30.318.770
Groote gast	14	1991	prov.		44.116	43.913	43.367	
Haren	41	1994	prov.		58.686	58.614	59.406	
Hoogezand-Sappemeer	16	1994	gem.	102	–	63.196	59.159	

Gemeente	<i>totool oontol monumenten per jon. 1997</i>	<i>lootst vastgestelde monumenten-verordening</i>	<i>provinciole of gemeentelijke monumenten-commissie</i>	<i>oontol ponden gemeentelijke lijst</i>	<i>budget 1999</i>	<i>budget 2000</i>	<i>budget 2001</i>	<i>budget stads-vernieuwings-fonds 1997</i>
					<i>in f</i>	<i>in f</i>	<i>in f</i>	
Leek	10	1991	gem.		37.359	33.277	32.490	
Loppersum	67	1991	prov.		155.002	154.196	153.943	
Marum	13	1991	prov.		41.506	36.976	38.284	
Menterwolde	29	1993	prov.		68.965	61.356	60.756	
Pekela	7	1994	prov.		43.961	31.101	31.636	
Reiderland	52	1993	prov.		99.553	97.317	95.551	
Scheemda	33	1994	prov.		71.213	67.843	101.992	
Slochteren	51	1989	prov.		111.979	113.839	111.231	
Stadskanaal	13	1994	prov.	8	35.812	27.642	27.143	
Ten Boer	24	1995	prov.		74.935	70.071	69.548	
Veendam	10	1994	gem.	131	38.544	28.999	28.256	
Vlagtwedde	33	1994	prov.		81.424	81.902	80.832	
Winschoten	15	1991	prov.		67.741	57.280	54.213	
Winsum	101	1994	prov.		176.337	176.870	175.458	
Zuidhorn	63	1992	prov.		157.764	153.007	148.216	
Groningen	1.603			415	2.695.305	2.721.133	2.730.039	30.318.770

Friesland

Gemeente	<i>totool oontol monumenten per jon. 1997</i>	<i>lootst vastgestelde monumenten-verordening</i>	<i>provinciole of gemeentelijke monumenten-commissie</i>	<i>oontol ponden gemeentelijke lijst</i>	<i>budget 1999</i>	<i>budget 2000</i>	<i>budget 2001</i>	<i>budget stads-vernieuwings-fonds 1997</i>
					<i>in f</i>	<i>in f</i>	<i>in f</i>	
Achtkarspelen	63	1991	prov.		65.000	75.829	74.345	
Ameland	111	1992	prov.		160.402	164.186	162.805	
Boarnsterhim	123				267.450	270.200	267.937	
Bolsward	68	1993	prov.		119.494	121.679	120.853	
Dantumadeel	25	1991	prov.		74.132	76.925	75.869	

Gemeente	<i>totaal aantal monumenten per jan. 1997</i>	<i>laatst vastgestelde monumenten- verordening</i>	<i>provinciale of gemeentelijke monumenten- commissie</i>	<i>aantal panden gemeentelijke lijst</i>	<i>budget 1999</i>	<i>budget 2000</i>	<i>budget 2001</i>	<i>budget stads- vernieuwings- fonds 1997</i>
					<i>in f</i>	<i>in f</i>	<i>in f</i>	
Dongeradeel	203	1994	prov.		438.418	445.878	515.270	1.984.030
Ferwerderadeel	71	1994	prov.		140.605	141.776	141.000	
Franekeradeel	259	1991	reg.		470.891	473.232	470.049	
Gaasterlân-Sleat	100	1991	prov.	52	171.743	173.077	167.194	
Harlingen	503	1991	prov.		668.482	678.625	673.848	1.595.200
Heerenveen	38	1991	prov.		103.452	105.014	126.152	1.684.930
Het Bildt	45	1991	prov.		84.064	82.221	81.602	
Kollumerland c.a.	68	1993	reg.		142.233	139.886	138.673	
Leeuwarden	440	1991	reg.		664.499	673.335	668.703	8.763.630
Leeuwarderadeel	237	1991		23	62.936	58.622	57.564	
Lemsterland	40	1993	prov.		–	89.165	88.327	
Littenseradeel	111	1993			230.487	246.078	243.431	
Menaldumadeel	74	1991	prov.		187.224	190.057	187.887	
Nijefurd	132	1994	prov.		261.059	266.699	269.949	
Ooststellingwerf	26	1991	prov.		45.000	51.305	50.708	
Opsterland	75	1991	prov.		169.377	171.110	169.989	
Schiermonnikoog	25	1991	reg.		23.838	32.901	39.660	
Skarsterlân	74	1994	prov.		154.686	156.467	156.057	
Smallingerland	60	1991	reg.		68.240	69.615	68.960	
Sneek	78	1992	gem.	10	–	–	153.057	1.694.900
Terschelling	98	1991	reg.		127.061	128.918	128.037	
Tytsjerksteradiel	84	1991	gem.		168.916	177.088	176.283	
Vlieland	42	1991	prov.		65.859	67.419	66.928	
Weststellingwerf	24	1991	prov.		93.749	88.961	91.533	
Wûnseradiel	118	1994	prov.		245.880	248.937	247.454	
Wymbritseradiel	129	1991	prov.	3	237.600	271.423	269.431	
Friesland	3.544			88	5.800.837	5.936.628	6.149.555	15.722.690

Drenthe

gemeente	totaal aantal monumenten per jan. 1997	laatst vastgestelde manumenten-verardening	provinciale of gemeentelijke manumenten-commissie	aantal panden gemeentelijke lijst	budget 1999 in f	budget 2000 in f	budget 2001 in f	budget stads- vernieuwings-fonds 1997
inloo	14		prov.		-	-	-	
assen	118	1994	prov.		95.207	97.007	96.377	
eilen	7		prov.		-	-	-	
orger	8				-	-	-	
oevorden	57				-	-	-	
alen	12	1991	prov.		-	-	-	
de Wijk	19		prov.		-	-	-	
iever	13	1991	prov.		-	-	-	
wingeloo	37	1990	prov.		65.606	63.725	62.849	
elde	21		prov.		-	-	-	
mmen	15				-	-	-	2.173.460
asselte	6	1991	gem.	15	20.898	14.497	14.756	
ieten	7				-	-	-	
avelte	42	1994	prov.		-	-	-	
oogeveen	23		prov.	18	-	-	-	
teppel	22	1994	prov.	93	-	-	-	
ljeeveen	7	1991	prov.		26.506	26.644	26.419	
org	191	1988	prov.		-	-	-	
oorno	7		prov.		-	-	-	
osterhesselen	29	1993			-	-	-	
leize	17	1994	prov.		-	-	-	
oden	24	1994	prov.		51.933	47.693	47.753	
olde	8	1994			-	-	-	
tuinen	16	1991	reg.		45.900	38.824	40.865	
tuinerwold	19	1988	prov.		28.278	26.041	27.171	
ichoonebeek	28			42	-	-	-	
ileen	18				-	-	-	
imilde	11				-	-	-	
ledder	44	1991	prov.	40	-	-	-	
ries	15			16	-	-	-	

Gemeente	<i>totaal aantal manumenten per jan. 1997</i>	<i>laatst vastgestelde manumenten- verordening</i>	<i>provinciale af gemeentelijke manumenten- commissie</i>	<i>aantal panden gemeentelijke lijst</i>	<i>budget 1999</i>	<i>budget 2000</i>	<i>budget 2001</i>	<i>budget stads- vernieuwings- fonds 1997</i>
					<i>in f</i>	<i>in f</i>	<i>in f</i>	
Westerbork	41		prov.	7	—	—	—	
Zuidlaren	11	1994	prov.		—	—	—	
Zuidwolde	14	1993	prov.		—	—	—	
Zweeloo	28		prov.		—	—	—	
Drenthe	949			231	334.328	314.431	316.190	2.173.460

Overijssel

Gemeente	<i>totaal aantal manumenten per jan. 1997</i>	<i>laatst vastgestelde manumenten- verordening</i>	<i>provinciale af gemeentelijke manumenten- commissie</i>	<i>aantal panden gemeentelijke lijst</i>	<i>budget 1999</i>	<i>budget 2000</i>	<i>budget 2001</i>	<i>budget stads- vernieuwings- fonds 1997</i>
					<i>in f</i>	<i>in f</i>	<i>in f</i>	
Almelo	18	1991	prov.	28	53.952	48.340	47.706	3.359.890
Ambt-Delden	25	1991	prov.		52.582	34.505	45.255	
Avereest	16				—	—	—	
Bathmen	4	1991			—	—	12.651	
Borne	21	1989	gem.		50.974	49.301	48.525	
Brederwiede	160				263.824	267.783	266.559	
Dalfsen	37	1990	gem.		100.701	98.757	98.187	
Den Ham	9		gem.		—	—	—	
Denekamp	33	1990	gem.	31	65.402	63.720	63.184	
Deventer	490	1992	gem.	471	—	674.795	669.376	6.979.000
Diepenheim	14	1991	prov.		48.937	45.776	45.073	
Diepenveen	14	1991	prov.		33.040	31.685	31.847	
Enschede	61	1995	gem.	48	98.857	97.134	96.076	12.382.740
Genemuiden	1				—	—	—	
Goor	7	1993	gem.		28.556	23.207	—	

Gemeente	tataal oontol monumenten per jan. 1997	lootst vostgestelde monumenten- verordening	provinciole of gemeentelijke monumenten- commissie	oontol ponden gemeentelijke lijst	budget 1999 in f	budget 2000 in f	budget 2001 in f	budget stods- vernieuwings- fonds 1997
Gramsbergen	15				—	—	—	
Haaksbergen	38	1996	gem.	60	67.351	65.979	65.444	
Hardenberg	28	1993	prov.	1	74.447	73.842	74.260	
Hasselt	71	1989	gem.		118.811	121.045	120.803	
Heino	21	1989	gem.	20	40.401	40.097	40.484	
Hellendoorn	15	1991	gem.		32.569	31.166	30.392	
Hengelo	13	1992	gem.	84	38.191	31.112	29.496	3.918.210
Holten	4	1991	gem.		40.285	31.798	29.743	
Ijsselham	17	1996	prov.		47.050	47.772	48.747	
Ijsselmuiden	15	1988	gem.	36	53.659	47.334	46.153	
Kampen	487	1992	prov.		1015.048	1.028.763	1.021.559	3.359.890
Losser	44	1993	gem.		60.818	61.058	61.422	
Markelo	16				44.489	39.019	92.259	
Nieuwleusen	2		prov.	2	—	—	—	
Oldenzaal	12	1991	gem.	25	39.178	35.967	34.559	
Olst	32	1989	prov.	87	86.969	89.667	90.146	
Ommen	51	1991	gem.		90.448	94.283	93.163	
Ootmarsum	26	1991			—	44.632	44.575	
Raalte	18	1991	gem.	33	75.623	75.286	76.946	
Rijssen	11	1994	prov.		39.198	24.063	23.484	
Stad Delden	24	1994	gem.	31	60.161	48.127	46.291	
Staphorst	311	1990	gem.		388.522	380.526	348.795	
Steenwijk	45	1991	gem.	66	102.646	93.149	90.847	
Tubbergen	42	1988	gem.		67.186	67.065	66.574	
Vriezenveen	7	1994	gem.	35	16.701	10.433	11.517	
Weerselo	16	1989	gem.		40.133	39.590	27.137	
Wierden	19	1994	gem.	48	32.983	32.051	33.069	
Wijhe	38	1991	gem.		29.539	30.484	31.058	
Zwartsluis	13	1994	gem.		16.273	10.099	10.469	
Zwolle	399	1992	prov.	340	702.221	712.137	708.176	5.692.870
Overijssel	2.760			1.446	4.899.483	4.841.547	4.822.007	35.692.600

Gelderland

Gemeente	totaal aantal monumenten per jan. 1997	laatst vastgestelde monumenten- verardening	provinciale of gemeentelijke monumenten- commissie	aantal panden gemeentelijke lijst	budget 1999 <i>in f</i>	budget 2000 <i>in f</i>	budget 2001 <i>in f</i>	budget stads- vernieuwings- fonds 1997
Aalten	32	1989	gem.	140	56.587	68.048	68.584	
Ammerzoden	12	1994	gem.	1	43.464	51.367	49.591	
Angerlo	28	1991	gem.	22	18.443	43.391	42.851	
Apeldoorn	38	1997	gem.	168	116.768	113.812	114.097	7.726.750
Arnhem	107	1994	gem.	550	237.597	231.843	231.963	13.967.970
Barneveld	17	1993	gem.	80	49.736	47.936	48.667	
Bemmel	19	1990	prov.	89	60.229	61.312	60.456	
Bergh	35	1995	gem.	1	109.086	—	119.560	
Beuningen	29	1987	gem.	90	82.257	74.429	73.229	
Borculo	27	1995	gem.	3	64.942	64.566	65.236	
Brakel	23	1994	gem.	77	74.690	75.346	73.447	
Brummen	35	1994	gem.	62	—	75.767	78.940	
Buren	160	1994	gem.	200	277.597	283.112	321.494	
Culemborg	96	1990	gem.	23	225.348	225.813	231.279	
Didam	4	1990	gem.	10	15.972	14.861	13.829	
Dinxperlo	9				—	—	—	
Dodewaard	8	1990	gem.	28	22.000	24.000	21.969	
Doesburg	146	1992	gem.	6	200.000	231.700	232.294	
Doetinchem	11	1994	gem.	64	38.006	35.473	36.541	
Druten	29	1989	gem.	120	59.078	61.063	59.986	
Duiven	11	1994	gem.	17	43.304	43.148	46.545	
Echteld	11	1996	gem.	50	47.273	47.365	46.702	
Ede	40	1990	gem.	120	79.649	77.240	—	
Eibergen	21	1991	gem.	40	43.530	42.842	44.258	
Elburg	309	1994	gem.	245	474.080	500.605	497.221	
Elst	9	1991	gem.	82	34.840	—	34.981	
Epe	71	1990	gem.	79	59.532	60.603	59.882	
Ermelo	8	1995	gem.	86	—	—	24.855	
Geldermalsen	79	1992	gem.	175	199.515	193.391	193.427	
Gendringen	14	1994	gem.	81	63.187	51.892	54.406	

Gemeente	totaal aantal manumenten per jan. 1997	laatst vastgestelde manumenten- verardening	provinciale af gemeentelijke manumenten- commissie	aantal panden gemeentelijke lijst	budget 1999 in f	budget 2000 in f	budget 2001 in f	budget stads- vernieuwings- fonds 1997
Gendt	7	1991			-	17.630	-	
Gorssel	22	1994	gem.	82	69.488	58.098	69.473	
Groenlo	9	1994	gem.	58	40.492	32.585	33.397	
Groesbeek	2	1993	gem.	63	-	-	-	
Harderwijk	103	1995	prov.	214	175.183	177.482	177.300	
Hattem	87	1993	gem.	58	179.320	180.152	179.334	
Hedel	2	1991	gem.		16.791	13.800	13.587	
Heerde	36	1991	gem.		82.693	80.751	80.372	
Heerewaarden	4	1989	gem.	6	14.715	11.738	11.039	
Hengelo	12	1991	gem.	15	36.715	29.000	28.490	
Heteren	9	1994	gem.	28	30.116	30.270	30.268	
Heumen	26	1981	gem.	24	43.600	44.445	44.761	
Hoevelaken	4				-	-	-	
Huissen	5	1989	gem.		17.807	14.650	19.364	
Hummelo en Keppel	44	1989	gem.	160	74.827	81.086	80.556	
Kerkwijk	31	1994	gem.	90	123.117	97.415	85.494	
Kesteren	11	1991	gem.	47	-	6.167	44.647	
Lichtenvoorde	11	1991	gem.	33	53.804	43.699	47.367	
Lienden	17	1994	gem.	30	58.935	51.890	51.035	
Lingewaal	34	1995	gem.		104.412	90.982	90.570	
Lochem	35	1991	gem.	151	71.064	85.336	85.155	
Maasdriel	6	1994	gem.	45	12.778	12.662	12.269	
Maurik	51	1989	gem.	56	111.546	102.871	100.990	
Millingen a/d Rijn	2				-	-	-	
Neede	5	1990	gem.	39	15.028	12.405	12.008	
Neerijnen	47	1995	gem.	108	147.895	139.178	135.721	
Nijkerk	61	1991	gem.	140	98.093	99.904	98.953	
Nijmegen	101	1995	gem.	500	272.992	278.638	277.864	14.875.240
Nunspeet	23	1994	gem.	77	46.301	42.307	42.106	
Oldebroek	25				-	-	-	

Gemeente	totaal aantal monumenten per jan. 1997	laatst vastgestelde monumenten- verardening	provinciale af gemeentelijke monumenten- commissie	aantal panden gemeentelijke lijst	budget 1999 <i>in f</i>	budget 2000 <i>in f</i>	budget 2001 <i>in f</i>	budget stads- vernieuwings- fonds 1997
Putten	28	1996	prov.	300	63.030	55.237	54.170	
Renkum	16	1990	gem.	65	31.562	31.328	30.928	
Rheden	38	1994	gem.	330	95.824	114.313	110.674	
Rijnwaarden	7	1991	gem.	4	31.163	—	28.324	
Rossum	10	1994	gem.	80	30.268	30.143	29.198	
Rozendaal	19	1991	gem.	25	52.557	41.723	40.016	
Ruurlo	10	1990	gem.	50	—	22.438	21.967	
Scherpenzeel	7	1990	gem.	30	23.254	20.162	19.506	
Steenbergen	50	1994	gem.	112	96.928	90.981	89.095	
Tiel	80	1984	gem.	107	166.656	169.765	168.864	
Ubbergen	43	1995	gem.	82	109.821	106.582	104.535	
Valburg	39	1994	gem.	120	120.443	132.718	129.998	
Voorst	80	1994	gem.	204	175.310	198.612	197.954	
Vorden	44	1993	gem.	76	106.704	107.506	105.796	
Wageningen	37	1991	gem.	311	83.805	85.058	84.359	
Warnsveld	13	1991	gem.	42	27.815	29.171	27.582	
Wehl	6	1995	gem.	34	29.034	19.107	18.556	
West Maas en Waal	34	1994	gem.	106	100.512	100.069	99.162	
Westervoort	5	1990	gem.	—	25.150	8.231	25.276	
Wijchen	74	1996	gem.	111	169.740	173.005	171.003	
Winterswijk	36	1991	gem.	29	71.326	69.596	67.232	
Wisch	9	1989	gem.	38	36.401	36.060	35.332	
Zaltbommel	165	1989	gem.	43	291.427	296.376	294.042	
Zelhem	2	1996	gem.	23	—	—	12.478	
Zevenaar	22	1991	gem.	—	65.386	63.857	64.884	
Zutphen	377	1990	gem.	318	603.420	607.668	603.042	2.602.170
Gelderland	3.144			7.373	7.301.958	7.280.548	7.432.401	39.172.130

Utrecht

Gemeente	totaal aantal monumenten per jan. 1997	laatst vastgestelde monumenten-verordening	provinciale of gemeentelijke monumenten-commissie	aantal panden gemeentelijke lijst	budget 1999 in f	budget 2000 in f	budget 2001 in f	budget stads- vernieuwings- fonds 1997
Abcoude	94	1995	gem.		137.202	140.647	139.575	
Amerongen	128	1992	gem.	80	189.205	178.821	179.059	
Amersfoort	322	1994	gem.	350	—	—	476.659	5.343.920
Baarn	49	1994	prov.	121	87.137	87.002	85.841	
Breukelen	93				158.689	160.422	160.039	
Bunnik	27	1991	prov.		97.150	83.597	80.662	
Bunschoten	3		prov.		14.146	12.899	14.221	
De Bilt	14	1993	gem.	101	42.741	41.617	43.978	
De Ronde Venen	12	1991	prov.		48.745	34.381	35.050	
Doorn	13	1994	prov.		36.563	33.352	32.547	
Driebergen-Rijsenburg	42	1991	gem.	105	73.862	71.087	77.911	
Eemnes	41	1994	prov.		69.557	67.881	67.175	
Harmelen	27				—	—	—	
Houten	74	1994	gem.	300	127.486	152.388	146.051	
IJsselstein	64	1993	prov.	149	105.911	106.265	105.738	
Leersum	34	1994	prov.	10	46.906	61.457	62.747	
Leusden	18	1991	prov.		40.008	40.413	39.853	
Loenen a/d Vecht	209	1989	gem.		382.486	374.678	375.764	
Loosdrecht	62	1991	gem.		94.375	87.277	85.295	
Lopik	96	1994	gem.		152.227	156.138	156.010	
Maarn	5	1991	prov.		15.518	9.467	9.000	
Maarssen	156	1994	gem.	118	264.225	267.737	—	
Maartensdijk	30	1991	gem.		101.031	101.948	100.921	
Montfoort	72	1994	gem.		134.551	135.361	134.705	
Nieuwegein	48	1990	gem.	1	—	—	81.451	
Oudewater	141		prov.		227.573	230.262	229.086	
Renswoude	10	1994	gem.	30	26.514	26.308	27.676	
Rhenen	14	1995	gem.	21	44.157	41.677	41.770	
Soest	18	1993	gem.	97	47.725	48.727	49.306	
Utrecht	1.181	1990	gem.	1.440	1.976.760	2.013.295	2.026.499	38.623.780

Gemeente	totaal aantal monumenten per jan. 1997	laatst vastgestelde monumenten- verardening	provinciale af gemeentelijke monumenten- commissie	aantal panden gemeentelijke lijst	budget 1999 <i>in f</i>	budget 2000 <i>in f</i>	budget 2001 <i>in f</i>	budget stads- vernieuwings- fands 1997
Veenendaal	2	1994	gem.	60	—	—	—	
Vleuten - De Meern	29	1995	prov.	238	56.734	57.623	76.576	
Wijk bij Duurstede	69	1994	gem.		227.381	240.478	239.517	
Woerden	54	1993	gem.	106	133.158	126.998	124.760	
Woudenberg	7	1994	prov.		30.373	23.327	22.220	
Zeist	75	1991	gem.	1.718	113.648	111.283	109.724	
Utrecht	3.296			5.045	5.303.742	5.324.813	5.637.123	43.967.700

Noord-Holland

Gemeente	totaal aantal manumenten per jan. 1997	laatst vastgestelde manumenten- verardening	provinciale of gemeentelijke manumenten- commissie	aantal panden gemeentelijke lijst	budget 1999 <i>in f</i>	budget 2000 <i>in f</i>	budget 2001 <i>in f</i>	budget stads- vernieuwings- fands 1997
Aalsmeer	20	1994	gem.	20	32.931	32.703	32.588	
Akersloot	5				—	—	—	
Alkmaar	332	1989	gem.	175	498.089	494.316	491.510	5.382.656
Amstelveen	29	1993	gem.			—	—	
Amsterdam	6.917	1994	gem.	354	8.461.177	8.585.435	8.524.112	244.284.940
Andijk	1				—	—	—	
Anna Paulowna	3				—	—	—	
Beemster	61	1994	reg.		103.489	99.746	100.077	
Bennebroek	3				—	—	—	
Bergen	27	1991	reg.		92.075	92.472	91.592	

Gemeente	totaal aantal monumenten per jan. 1997	laatst vastgestelde monumenten- verordening	provinciale of gemeentelijke monumenten- commissie	aantal panden gemeentelijke lijst	budget 1999 in f	budget 2000 in f	budget 2001 in f	budget stads- vernieuwings- fonds 1997
Beverwijk	19	1991	gem.		73.290	71.756	70.803	
Blaricum	50	1990	gem.	38	69.277	68.956	68.976	
Bloemendaal	141	1994	gem.	12	232.065	170.093	212.741	
Bussum	2	1994	gem.	65	—	—	58.350	
Castricum	1	1993	gem.		9.726	9.425	8.655	
Den Helder	12	1991	gem.	279	—	—	96.110	2.113.640
Diemen	1	1996			—	—	—	
Drechterland	25	1991	prov.		47.342	44.845	44.495	
Edam - Volendam	168		gem.		288.371	290.849	288.494	
Egmond	16	1994	gem.	28	48.112	44.738	43.091	
Enkhuizen	347	1994	gem.	229	547.434	622.556	617.894	1.854.420
Graft - De Rijp	130	1991	reg.	125	197.269	194.315	192.306	
's-Graveland	89	1992			125.584	152.017	151.036	
Haarlem	1.009	1994	gem.	77	1.528.821	1.547.740	1.537.090	27.626.870
Haarlemmerliede c.a.	10	1990	gem.	21	31.946	32.918	45.350	
Haarlemmermeer	5	1991	gem.	45	19.808	19.883	20.136	
Harenkarspel	31	1994	gem.	17	50.700	60.830	61.328	
Heemskerk	7	1991	prov.		35.070	32.782	32.417	
Heemstede	70	1993	gem.		117.237	116.146	115.409	
Heerhugowaard	5	1991	prov.		20.807	9.892	—	
Heiloo	6	1994	gem.		—	—	—	
Hilversum	60	1982	gem.	74	—	—	—	6.530.350
Hoorn	345	1994	gem.	200	574.672	573.976	572.264	
Huizen	17	1994	gem.	67	26.709	28.330	30.011	
Landsmeer	43	1993	gem.	1	9.323	9.335	10.169	
Langedijk	8	1991	gem.		60.063	41.902	38.634	
Laren	45	1994	gem.		64.651	64.965	64.022	
Limmen	1	1991	gem.		35.103	13.984	18.556	
Medemblik	83				135.398	135.197	135.304	
Muiden	58	1994	prov.		98.297	90.124	104.802	

Gemeente	<i>tootal oontol monumenten per jon. 1997</i>	<i>lootst vostgestelde monumenten- verordening</i>	<i>provinciole of gemeentelijke monumenten- commissie</i>	<i>oontol ponden gemeentelijke lijst</i>	<i>budget 1999 in f</i>	<i>budget 2000 in f</i>	<i>budget 2001 in f</i>	<i>budget stods- vernieuwings- fonds 1997</i>
Naarden	105	1994	gem.	148	–	185.400	204.592	
Nederhorst den Berg	28	1994	prov.		49.409	48.435	48.089	
Niedorp	37	1995	gem.		74.804	74.204	73.230	
Noorder-Koggenland	71	1994	gem.		167.083	165.072	161.702	
Obdam	11	1991	gem.		19.593	19.064	19.297	
Oostzaan	6				25.364	20.345	19.514	
Opmeer	27	1990	gem.		88.947	86.653	85.089	
Ouder-Amstel	28	1991	gem.		58.856	50.090	46.164	
Purmerend	23	1991	gem.		79.900	60.068	57.190	
Schagen	25	1996		45	–	–	–	
Schermer	36	1991	prov.		99.053	86.666	78.978	
Schoorl	14	1991			46.739	45.353	44.831	
Stede Broec	6	1993	gem.		57.247	49.632	47.878	
Texel	182	1984	gem.	80	265.804	269.576	267.598	
Uitgeest	12	1991	gem.	65	30.386	29.880	28.346	
Uithoorn	1	1987	gem.	23	18.826	11.334	10.274	
Velsen	64	1994	gem.	120	107.377	–	107.977	
Venhuizen	28	1991	prov.		74.643	75.447	74.614	
Waterland	303	1991	gem.		449.699	455.558	452.159	
Weesp	182	1989	gem.	108	266.154	269.474	267.932	
Wervershoof	6	1991	prov.		9.634	9.139	12.605	
Wester-Koggenland	11	1991	gem.		36.469	36.136	35.687	
Wieringen	23	1991	gem.	1	56.226	55.205	56.084	
Wieringermeer	0				–	–	–	
Wognum	9	1991	gem.		19.616	17.963	17.412	
Wormerland	13	1991	gem.		32.853	33.530	33.255	
Zaanstad	211	1996	gem.	14	374.221	372.614	370.603	7.188.370
Zandvoort	2	1994	gem.	67	42.072	26.153	28.081	
Zeevang	19	1991	reg.		72.814	66.769	66.004	
Zijpe	21	1994	gem.		41.352	40.646	39.930	
Noord-Holland	11.716			2.498	16.307.888	16.412.632	16.633.437	294.703.230

Zuid-Holland

Gemeente	totaal aantal manumenten per jan. 1997	laatst vastgestelde monumenten- verandering	provinciale of gemeentelijke monumenten- commissie	aantal panden gemeentelijke lijst	budget 1999 in f	budget 2000 in f	budget 2001 in f	budget stads- vernieuwings- fonds 1997
Alblasserdam	16				—	—	—	
Albrandswaard	16				51.765	49.328	48.840	
Alkemade	33	1992	prov.	119	—	68.193	66.245	
Alphen a/d Rijn	42	1993	gem.	15	92.032	82.500	80.214	
Barendrecht	14	1992	gem.		27.577	23.589	22.904	
Bergambacht	29	1990	prov.		58.643	57.865	56.827	
Bergschenhoek	1				—	—	—	
Berkel en Rodenrijs	6	1991			—	23.491	22.241	
Bernisse	67	1991	gem.		125.553	125.873	128.213	
Binnenmaas	47	1991	gem.		97.595	99.192	—	
Bleiswijk	4				—	—	—	
Bodegraven	24	1991	prov.		142.954	88.220	47.679	
Boskoop	0				—	—	—	
Brielle	366	1988	gem.		497.001	503.756	501.410	
Capelle a/d IJssel	16				—	—	—	
Cromstrijen	13				—	—	—	
De Lier	5	1990		7	17.115	21.161	22.181	
Delft	651	1989	gem.	496	10.83.624	1.099.990	1.092.005	6.709.810
Dirksland	25	1994	gem.		55.364	53.734	53.073	
Dordrecht	762	1995	gem.	175	1.058.100	1.064.218	1.057.157	10.867.300
Giessenlanden	57	1990	gem.	111	122.528	114.312	113.149	
Goedereede	133	1996	gem.	12	224.083	225.947	224.669	
Gorinchem	196				306.031	449.481	446.301	1.694.900
Gouda	303	1990	gem.	480	487.339	490.068	487.594	3.329.980
Graafstroom	78	1993	gem.		121.406	121.004	119.760	
's-Gravendeel	5	1991			13.408	9.842	8.997	
's-Gravenhage	987	1993	gem.	1.150	1.131.405	1.151.512	—	144.644.760
's-Gravenzande	8	1994	prov.		35.540	28.971	27.637	
Hardinxveld-Giessendam	10	1991	gem.	11	24.984	24.527	22.955	
Heerjansdam	6		gem.		37.313	19.053	17.617	

Gemeente	<i> totaal aantal monumenten per jan. 1997</i>	<i> laatst vastgestelde monumenten- verordening</i>	<i> provinciale of gemeentelijke monumenten- commissie</i>	<i> aantal panden gemeentelijke lijst</i>	<i> budget 1999 in f</i>	<i> budget 2000 in f</i>	<i> budget 2001 in f</i>	<i> budget stads- vernieuwings- fonds 1997</i>
Hellevoetsluis	29	1991	gem.		—	130.470	139.486	
Hendrik-Ido-Ambacht	7	1991	gem.	45	17.314	15.450	14.256	
Hillegom	5	1992	gem.		15.224	15.237	18.497	
Jacobsvoude	23	1994	gem.		83.258	65.277	62.839	
Katwijk	26	1990	gem.	56	78.086	70.661	68.584	
Korendijk	32	1991	reg.		69.476	65.076	64.470	
Krimpen a/d IJssel	9				—	—	—	
Leerdam	46	1989	prov.		110.284	109.820	108.847	
Leiden	1.124	1985	gem.	801	1.788.535	1.812.432	1.799.967	13.938.060
Leiderdorp	21				—	—	—	
Leidschendam	28	1990	gem.		59.837	49.522	48.218	
Liemeer	1	1994	gem.		—	5.188	3.924	
Liesveld	65	1991	gem.	78	143.418	136.047	132.674	
Lisse	16	1991	gem.	17	32.911	43.858	42.952	
Maasland	44	1994	gem.		55.916	57.898	56.865	
Maassluis	33	1991			61.602	62.466	61.644	
Middelharnis	149	1990	gem.		214.465	216.419	215.668	
Monster	4	1995	gem.		63.318	31.723	29.489	
Moordrecht	21	1991	gem.		73.097	57.153	50.475	
Naaldwijk	14	1992	gem.		47.928	41.475	40.693	
Nederlek	12	1988	gem.		36.497	24.563	21.990	
Nieuw-Lekkerland	22	1994	gem.		39.237	34.330	33.550	
Nieuwerkerk a/d IJssel	12	1991	gem.		64.993	41.223	39.066	
Nieuwkoop	13	1991	prov.		54.413	44.171	43.729	
Noordwijk	42	1996	prov.		83.806	80.219	79.123	
Noordwijkerhout	5				—	—	—	
Nootdorp	4	1994			18.815	13.951	—	
Oegstgeest	25	1989	gem.	25	73.062	67.993	65.955	
Oostflakkee	26	1991	prov.		74.561	72.077	71.735	
Oud-Beijerland	24				—	—	—	
Ouderkerk	31	1994	reg.		55.379	49.480	48.415	

Gemeente	totaal aantal monumenten per jan. 1997	laatst vastgestelde monumenten- verandering	provinciale af gemeentelijke monumenten- commissie	aantal panden gemeentelijke lijst	budget 1999 in f	budget 2000 in f	budget 2001 in f	budget stads- vernieuwings- fonds 1997
Papendrecht	2				—	—	—	
Pijnacker	9	1994	gem.	25	56.283	35.643	35.412	
Reeuwijk	20	1989	gem.	7	40.280	33.464	34.073	
Ridderkerk	42	1991	gem.		77.554	—	78.075	
Rijnsburg	6				35.209	26.109	24.366	
Rijnwoude	41	1993			87.995	82.057	80.765	
Rijswijk	55	1989	gem.	56	77.238	69.245	76.789	
Rotterdam	323	1993	gem.	94	424.774	424.689	427.146	129.520.270
Rozenburg	2				—	—	—	
Sassenheim	11	1996	gem.	25	—	—	—	
Schiedam	175	1991	gem.	129	315.526	303.287	301.481	7.248.190
Schipluiden	20	1991	gem.		37.454	34.955	34.109	
Schoonhoven	138	1994	gem.		257.728	263.023	260.645	
Sliedrecht	3	1994			—	—	13.115	
Spijkenisse	4	1991			—	9.736	11.603	
Strijen	7	1990	gem.		57.236	35.892	33.773	
Ter Aar	14	1991	gem.		72.170	26.058	25.171	
Valkenburg	1				—	—	—	
Vianen	168	1993	prov.		450.219	455.269	452.078	
Vlaardingen	28	1996	gem.		—	—	—	1.575.260
Vlist	65				109.155	106.876	105.997	
Voorburg	39	1991	gem.	157	90.731	86.401	86.676	
Voorhout	7	1995	gem.		27.506	22.935	22.411	
Voorschoten	83	1993	gem.	110	139.579	134.043	130.824	
Waddinxveen	2	1991	gem.		18.523	12.471	12.088	
Warmond	32	1991	gem.		90.257	76.942	74.409	
Wassenaar	58	1991	gem.	17	89.771	96.445	95.881	
Wateringen	7	1994	gem.		—	28.146	32.552	
Westvoorne	17	1991	gem.		53.703	52.321	53.314	
Zederik	90	1992	gem.		153.259	153.274	152.055	

Gemeente	<i>total oontol monumenten per jan. 1997</i>	<i>lootst vostgestelde monumenten- verordening</i>	<i>provinciale af gemeentelijke monumenten- commissie</i>	<i>oontol ponden gemeentelijke lijst</i>	<i>budget 1999</i>	<i>budget 2000</i>	<i>budget 2001</i>	<i>budget stads- vernieuwings- fonds 1997</i>
					<i>in f</i>	<i>in f</i>	<i>in f</i>	
Zevenhuizen-Moerkapelle	11	1991	gem.		57.432	27.673	29.026	
Zoetermeer	13	1991	gem.	77	26.903	21.608	21.217	
Zoeterwoude	34	1990	gem.	24	66.144	60.014	59.677	
Zwijndrecht	4	1991			18.420	18.758	18.421	
Zuid-Holland	7.364			4.319	12.157.841	12.107.340	10.813.946	319.528.530

Zeeland

Gemeente	<i>total oontol manumenten per jon. 1997</i>	<i>lootst vostgestelde manumenten- verordening</i>	<i>provinciale af gemeentelijke monumenten- commissie</i>	<i>oontol ponden gemeentelijke lijst</i>	<i>budget 1999</i>	<i>budget 2000</i>	<i>budget 2001</i>	<i>budget stods- vernieuwings- fonds 1997</i>
					<i>in f</i>	<i>in f</i>	<i>in f</i>	
Axel	8		gem.		19.576	15.099	13.572	
Borsele	86	1992	gem.	31	220.235	221.990	219.764	
Goes	180	1991	reg.		257.989	315.951	313.333	
Hontenisse	13	1992	gem.		34.341	31.539	31.050	
Hulst	64	1990	reg.		127.196	139.492	141.427	
Kapelle	34	1990	gem.	16	57.771	58.872	58.258	
Middelburg	1.085	1990	gem.	33	3.972	1.447.130	1.437.014	3.609.140
Noord-Beveland	34	1990	reg.		69.022	76.862	69.173	
Oostburg	4	1992	gem.		96.801	94.448	93.530	
Reimerswaal	16	1995	gem.		—	—	45.574	
Sas van Gent	10	1991			38.884	32.116	29.273	
Schouwen-Duiveland	782	1992	gem.	1	1.102.141	1.134.186	933.671	1.555.320
Sluis-Aardenburg	144	1995	gem.		126.234	127.985	355.051	
Terneuzen	20	1991	gem.		43.697	—	37.177	
Tholen	115	1992	prov.		207.723	207.022	212.931	
Veere	215	1990	reg.		438.184	441.851	441.059	
Vlissingen	270	1989	gem.		415.348	419.798	415.733	1.884.330
Zeeland	3.080			81	3.493.640	5.004.834	4.847.590	7.048.790

Noord-Brabant

Gemeente	totaal aantal monumenten per jan. 1997	laatst vastgestelde monumenten- verandering	provinciale of gemeentelijke monumenten- commissie	aantal panden gemeentelijke lijst	budget 1999 <i>in f</i>	budget 2000 <i>in f</i>	budget 2001 <i>in f</i>	budget stads- vernieuwings- fonds 1997
Aalburg	28		prov.		—	—	—	
Alphen-Chaam	6	1995	gem.		23.872	18.992	18.069	
Asten	11	1991	gem.		32.191	30.574	25.078	
Baarle-Nassau	3	1994	gem.		17.417	9.054	5.546	
Bergen op Zoom	219	1994	gem.	505	357.768	359.315	359.550	1.724.810
Bergeyk	16	1990	gem.	17	35.570	39.280	46.947	
Bernheze	21	1995	gem.	15	—	53.916	56.013	
Best	9	1991	gem.		21.833	17.327	15.779	
Bladel	14	1991	gem.	51	36.723	36.116	35.516	
Boekel	3		gem.		—	—	—	
Boxmeer	32	1993	gem.		69.668	79.089	79.859	
Boxtel	44	1993	gem.	109	53.118	44.300	42.194	
Breda	392	1994	gem.	213	645.400	651.002	651.794	9.232.220
Budel	20	1994	gem.	58	35.007	34.504	34.140	
Cuijk	22	1994	gem.		47.337	72.128	63.938	
Deurne	13	1994	gem.	7	38.670	38.219	36.788	
Dongen	24	1990	gem.		100.270	69.070	60.669	
Eersel	31	1994	gem.		79.171	72.337	72.109	
Eindhoven	26	1991	gem.	1.500	—	—	—	11.126.520
Etten-Leur	58	1991	gem.	60	100.527	101.273	102.260	
Geertruidenberg	107	1997	gem.		141.513	138.299	135.995	
Geldrop	7	1994	gem.	52	—	—	—	
Gemert-Bakel	19	1994	gem.	84	81.031	70.501	70.950	
Gilze en Rijen	4	1994			10.952	9.107	9.203	
Goirle	6	1989	gem.	25	13.414	13.339	12.854	

Gemeente	totaal aantal manumenten per jan. 1997	laatst vastgestelde monumenten- verandering	provinciale af gemeentelijke monumenten- commissie	aantal panden gemeentelijke lijst	budget 1999 <i>in f</i>	budget 2000 <i>in f</i>	budget 2001 <i>in f</i>	budget stads- vernieuwings- fonds 1997
Grave	127	1989	gem.		194.894	209.473	208.00	
Haaren	8	1994	gem.		23.256	25.625	24.565	
Halderberge	17	1994	gem.	102	45.030	18.893	44.319	
Heeze-Leende	17	1993	gem.	29	41.632	31.154	29.504	
Helmond	15	1989	gem.	168	66.962	57.084	56.020	
's-Hertogenbosch	388	1990	gem.	107	66.560	674.862	669.947	5.483.500
Heusden	131	1995	gem.		215.706	215.740	180.821	
Hilvarenbeek	30	1991	gem.		63.080	61.818	58.676	
Laarbeek	25	1990	gem.		39.082	37.323	-	
Landerd	14				-	-	-	
Lith	8	1991			26.067	25.067	25.025	
Loon op Zand	3	1992			19.930	18.413	17.377	
Maasdonk	4	1991	gem.		9.839	15.331	9.477	
Made	30	1992	gem.		121.766	104.082	100.613	
Mierlo	2				-	-	-	
Mill en St. Hubert	9	1990	gem.		28.399	28.054	30.564	
Nuenen c.a.	14	1989	gem.	65	35.359	36.963	38.598	
Oirschot	117	1991	gem.		197.728	193.210	191.323	
Oisterwijk	20	1994	gem.	128	51.033	47.520	48.430	
Oosterhout	38	1991	gem.	60	83.212	79.630	78.017	
Oss	51	1994	gem.	66	44.131	118.021	116.681	
Ravenstein	82	1993	gem.		194.691	197.279	195.985	
Reusel-De Mierden	8				-	-	-	
Roosendaal	34	1994	gem.	153	69.793	73.626	71.890	
Rucphen	2	1991			22.757	-	-	
Schijndel	16	1995	gem.	50	32.989	30.845	30.098	
Sint Anthonis	10	1994	gem.		11.997	25.978	25.722	
Sint-Michiëlsgestel	52	1996	gem.		49.656	41.508	39.082	
Sint-Oedenrode	15	1990	gem.	32	48.842	48.203	47.614	
Someren	7	1996		45	34.144	24.340	22.266	

Gemeente	<i>totaal aantal monumenten per jan. 1997</i>	<i>laatst vastgestelde monumenten-verardening</i>	<i>provinciale of gemeentelijke monumenten-commissie</i>	<i>aantal panden gemeentelijke lijst</i>	<i>budget 1999</i>	<i>budget 2000</i>	<i>budget 2001</i>	<i>budget stads- vernieuwings-fonds 1997</i>
					<i>in f</i>	<i>in f</i>	<i>in f</i>	
Son en Breugel	4				–	19.824	–	
Steenbergen	14	1991			120.026	76.002	68.874	
Tilburg	77	1991	gem.	176	119.842	153.570	108.963	13.609.050
Uden	5	1994	gem.		–	49.852	57.638	
Valkenswaard	8	1988	gem.	3	15.477	13.908	13.038	
Veghel	11	1991	gem.	45	18.590	31.740	31.893	
Veldhoven	20	1991	gem.		36.654	36.421	35.616	
Vierlingsbeek	4				–	–	–	
Vught	17	1990	gem.	74	52.500	52.588	52.224	
Waalre	11	1995	gem.	35	–	17.500	15.134	
Waalwijk	37	1994	gem.	160	90.863	102.189	100.556	
Werkendam	19				28.196	–	–	
Woensdrecht	10				31.253	17.953	16.052	
Woudrichem	83	1992	gem.	1	173.199	173.751	172.448	
Zevenbergen	85	1991	gem.		71.732	182.611	178.112	
Zundert	22	1996	gem.	46	31.608	31.865	30.599	
Noord-Brabant	2.856			4.241	5.495.502	5.503.200	5.324.243	41.176.100

Limburg

Gemeente	<i>totaal aantal monumenten per jan. 1997</i>	<i>laatst vastgestelde monumenten-verardening</i>	<i>provinciale of gemeentelijke monumenten-commissie</i>	<i>aantal panden gemeentelijke lijst</i>	<i>budget 1999</i>	<i>budget 2000</i>	<i>budget 2001</i>	<i>budget stads- vernieuwings-fonds 1997</i>
					<i>in f</i>	<i>in f</i>	<i>in f</i>	
Ambt Montfort	12	1994			82.869	58.620	–	–
Arcen en Velden	16	1988			44.931	42.660	42.980	
Beek	52	1991	reg.		69.569	98.525	97.654	
Beesel	12	1994	gem.	60	39.902	44.566	43.379	
Belfeld	2				–	–	–	

Gemeente	totaal aantal manumenten per jan. 1997	laatst vastgestelde manumenten- verardening	provinciale of gemeentelijke manumenten- commissie	aantal panden gemeentelijke lijst	budget 1999 <i>in f</i>	budget 2000 <i>in f</i>	budget 2001 <i>in f</i>	budget stads- vernieuwings- fonds 1997
Bergen	19	1990	gem.		81.236	83.875	84.071	
Born	18	1994	gem.		130.327	–	66.282	
Broekhuizen	10	1994	reg.		30.343	45.226	42.913	
Brunssum	12	1991	gem.		–	33.403	–	
Echt	17	1991	gem.		54.942	51.809	52.801	
Eijsden	115				221.393	221.982	221.312	
Geleen	12				–	–	–	
Gennep	19	1990	gem.	1	55.230	57.011	57.296	
Grubbenvorst	12	1995	gem.		32.942	29.790	26.732	
Gulpen	65	1994	gem.		111.510	110.751	115.840	
Haalen	22	1991	gem.		59.031	59.755	59.943	
Heel en Panheel	34	1994	gem.		58.504	58.477	58.080	
Heerlen	63				000.000	131.302	131.218	4.396.770
Helden	5	1992			12.556	11.830	10.480	
Heythuysen	20	1991			53.616	49.293	51.242	
Horst	11	1991	gem.	42	23.175	22.176	22.364	
Hunsel	34	1994	gem.		68.031	68.066	67.274	
Kerkrade	49	1991	gem.	1	78.359	76.486	78.275	1.684.930
Kessel	13				–	–	35.527	
Landgraaf	146	1995	gem.		219.154	222.132	221.122	
Maasbracht	32		gem.		65.000	77.055	76.787	
Maasbree	17	1994			62.641	62.307	62.067	
Maastricht	1.440	1994	gem.	510	2.143.420	2.173.674	2.158.994	9.810.480
Margraten	212				322.559	328.467	325.977	
Meerlo-Wanssum	17	1994			51.401	52.282	51.885	
Meerssen	82	1993	gem.		120.463	118.882	143.527	
Meijel	4	1991	gem.	11	23.946	12.834	9.797	
Mook en Middelaar	7	1994	gem.	31	29.304	26.006	25.191	
Nederweert	11	1991	gem.		40.878	33.318	31.227	
Nuth	95	1994	gem.		152.859	141.468	140.433	

Gemeente	<i>total aantal monumenten per jan. 1997</i>	<i>lootst vastgestelde monumenten- verordening</i>	<i>provinciale of gemeentelijke monumenten- commissie</i>	<i>aantal ponden gemeentelijke lijst</i>	<i>budget 1999</i>	<i>budget 2000</i>	<i>budget 2001</i>	<i>budget stods- vernieuwings- fonds 1997</i>
					<i>in f</i>	<i>in f</i>	<i>in f</i>	
Onderbanken	63				70.167	63.158	62.339	
Roerdalen	9	1987	gem.	100	31.979	25.177	36.366	
Roermond	151	1990	gem.		274.842	278.503	276.718	2.382.830
Roggel en Neer	10	1991			30.870	31.684	30.427	
Schinnen	72	1989	gem.	165	90.433	128.485	126.219	
Sevenum	7				—	—	—	
Simpelveld	36	1991	gem.		66.235	55.966	57.200	
Sittard	114	1995	gem.		202.285	207.147	205.247	
Stein	58	1993	gem.		118.560	120.236	118.294	
Stramproy	7	1991	gem.	24	14.945	20.628	19.782	
Susteren	13	1991	gem.	140	—	39.587	38.977	
Swalmen	38	1994	gem.	14	95.712	92.687	91.630	
Tegelen	10	1994	gem.	51	43.359	41.240	50.829	
Thorn	106	1989	gem.		158.974	162.567	160.297	
Vaals	138				211.384	222.605	215.889	
Valkenburg a/d Geul	122				—	—	248.310	
Venlo	56	1992	gem.	121	189.188	190.158	188.794	1.994.000
Venray	28	1983	gem.	62	109.241	107.779	106.955	
Voerendaal	62	1991	gem.		104.295	107.153	105.683	
Weert	39	1991	gem.	133	96.495	96.830	94.925	
Wittem	187				271.922	275.023	273.636	
Limburg	4.033			1.466	6.855.559	6.870.641	7.175.876	20.269.010

Flevoland

Gemeente	totaal aantal manumenten per jan. 1997	laatst vastgestelde monumenten- verordening	provinciale of gemeentelijke manumenten- commissie	aantal panden gemeentelijke lijst	budget 1999 in f	budget 2000 in f	budget 2001 in f	budget stads- vernieuwings- fonds 1997
Almere	—				—	—	—	
Dronten	—				—	—	—	
Lelystad	—				—	—	—	
Noordoostpolder	3				—	—	18.168	
Urk	24	1994	gem.		41.537	42.202	41.863	
Zeewolde	—				—	—	—	
Flevoland	27				41.537	42.202	60.031	

Totalen

<i>Provincie</i>	<i>totaal aantal manumenten per jan. 1997</i>	<i>budget 1999⁽¹⁾</i>	<i>budget 2000⁽¹⁾</i>	<i>budget 2001⁽¹⁾</i>	<i>budget gemeentelijke stadsvernieuwings- fandsen 1997</i>
Groningen	1.603	2.695.305	2.721.133	2.730.039	30.318.770
Friesland	3.544	5.800.837	5.936.628	6.149.555	15.722.690
Drenthe	949	1.252.109	1.220.834	1.258.842	2.173.460
Overijssel	2.760	4.999.707	4.958.773	4.937.021	35.692.600
Gelderland	3.144	7.374.079	7.372.313	7.493.538	39.172.130
Utrecht	3.296	5.345.197	5.377.600	5.695.909	43.967.770
Noord-Holland	11.716	16.518.018	16.600.723	16.813.381	294.703.230
Zuid-Holland	7.364	12.404.113	12.407.313	11.201.615	319.528.530
Zeeland	3.080	3.536.003	5.046.655	4.847.590	7.048.790
Noord-Brabant	2.856	5.807.498	5.692.009	5.643.156	41.176.100
Limburg	4.033	6.896.259	6.899.280	7.221.537	20.269.010
Flevoland	27	56.618	61.531	60.031	—
Totaal	44.372	76.508.521	78.192.573	77.950.000	849.773.010

Totalen

<i>Provincie</i>	<i>budget provinciaal monumenten-fonds 1997</i>	<i>budget provinciaal stadsvernieuwings-fonds 1997</i>	<i>totaal aantal gemeenten</i>	<i>aantal gemeenten met een monumen-tenverordening</i>	<i>aantal gemeenten met een monumen-tencommissie</i>	<i>aantal gemeenten met een gemeentelijke monumentenlijst</i>	<i>totaal aantal panden op gemeentelijke monumentenlijst</i>
Groningen	312.300	16.211.220	25	25	25	5	415
Friesland	584.820	15.782.510	31	30	28	4	88
Drenthe	573.300	7.098.640	34	18	24	8	231
Overijssel	–	10.687.840	45	38	37	19	1.446
Gelderland	7.315.466	23.878.150	86	82	79	75	7.373
Utrecht	3.600.000	6.759.660	36	34	36	18	5.045
Noord-Holland	4.807.156	15.981.910	70	62	58	28	2.498
Zuid-Holland	11.900.000	15.812.420	95	78	70	26	4.319
Zeeland	circa 150.000	8.643.990	17	15	15	4	81
Noord-Brabant	–	15.293.980	71	63	60	32	4.241
Limburg	–	10.986.940	56	43	38	16	1.466
Flevoland	331.277	99.700	6	1	1	–	–
Totaal	29.574.319	147.236.960	572	490	472	233	27.203

Stads- en dorpsgezichten

Hierna volgt per provincie een volledige lijst van stads- en dorpsgezichten die al dan niet aangewezen zijn, met de stand van zaken daaromtrent.

Verklaring kolommen

1. Naam van de gemeente.
2. Het totaal aantal panden binnen een aangewezen of nog aan te wijzen beschermd stads- of dorpsgezicht(en) (bron: Nota Herinventarisatie 1984).
3. Namen van de kernen van stads- en dorpsgezichten.
4. Jaar waarin een procedure tot aanwijzing is gestart.
5. Jaar waarin het gezicht is aangewezen.

1	2	3	4	5
Groningen				
Appingedam	319	Appingedam uitbreiding Marsum	1971 1988 1987	1972 1991 1991
Bedum	106	Onderdendam	1988	1991
Bellingwedde	56	Oudeschans	1988	1991
Delfzijl	166	Uitwierde Spijk Termunterzijl	1989 1988 1988	1991 1991 1991
De Marne	155	Eenrum	1988	1991
Groningen	4.907	Groningen	1988	1991
Eemsum	220	Warffum	1987	1991
Loppersum	448	Loppersum Huizinge Middelstum	1988 1988 1988	1991 1991 1991

1	2	3	4	5
		Stedum	1988	1991
		Westeremden	1988	1991
Scheemda	39	Oostwold	1988	1991
Reiderland	90	Nieuweschans	1972	1974
Slochteren	35	Slochteren	1987	1990
Stadskanaal	8	Smeerling	1970	1972
Ten Boer	21	Lellens	1988	1991
Vlagtwedde	86	Bourrtange	1965	1967
Winsum	434	Winsum-Obergum Ezinge Garnwerd Oostrum	1979 1988 1988 1988	1982 1991 1991 1991
Zuidhorn	125	Niehove Saaksum	1989 1988	1991 1991

Friesland

Ameland	266	Ballum Hollum Nes	1966 1966 1966	1969 1969 1969
Het Bildt	116	Oudebildtzijl	1987	1991
Boarnsterhim	645	Grouw Oldeboorn Poppingawier Warga	1986 1988 1988 1988	1990 1991 1991 1991
Bolsward	847	Bolsward	1989	1991
Dongeradeel	1.420	Dokkum Ee Holwerd Metslawier Moddergat	1970 1986 1988 1986 1976	1971 1971 1990 1990 1977
Ferwerderadeel	355	Ferwerd Hallum Hogebeintum Janum	1987 1987 1987 1989	1991 1991 1991 1991

I	2	3	4	5
		Wanswerd/Birdaard	1987	1991
Franekeradeel	924	Achlum	1988	1991
		Franeker	1977	1979
Gaasterlân-Sleat	377	Balk	1989	1991
		Sloten	1971	1972
Harlingen	1.532	Harlingen	1966	1969
		uitbreiding		1991
Kollumerland c.a.	168	Kollum	1979	1980
		Veenklooster	1988	1991
Leeuwarden	2.004	Leeuwarden	1979	1982
Leeuwarderadeel	50	Jelsum	1987	1991
Littenseradiel	276	Huins	1988	1991
		Lutkewierum	1988	1991
		Mantgum	1988	1991
		Oosterend	1988	1991
		Rien	1988	1991
		Weidum	1988	1991
Menaldumadeel	240	Dronrijp	1979	1986
		Marssum	1987	1991
Nijefurd	859	Hindeloopen	1971	1972
		Workum	1979	1986
Ooststellingwerf	26	Oldeberkoop	1987	1991
Schiermonnikoog	172	Oosterburen	1966	1969
Skarsterlân	88	Langweer	1988	1991
Sneek	940	Sneek	1988	1991
Vlieland	189	Oost-Vlieland	1969	1972
Wûnseradiel	529	Kornwerd	1988	1991
		Kimswerd	1989	1991
		Makkum	1984	1987
		Piaam	1974	1977
		Pingjum	1989	1991
		Schraard	1988	1991
Wymbritseradiel	567	Heeg	1988	1991
		Nijland	1988	1991
		Woudsend	1978	1980
		IJlst	1979	1986

Drenthe

I	2	3	4	5
Anloo	25	Anloo	1964	1967
Assen	353	Assen	1965	1974
		uitbreiding	1988	1991
		Assen-Brink	1965	1969
		Assen-Markt	1965	1969
		verdere uitbreiding	1994	
Dwingeloo	106	Dwingeloo	1964	1967
		Westeinde	1987	1990
Eelde		Eelde-Paterswolde	1995	
Emmen	85	Westenesch	1988	1991
Havelte	116	Dorp	1966	1969
		Eursinge	1966	1969
		Helomaweg	1966	1969
		Kerksituatie	1966	1969
Norg	64	Westervelde	1987	1991
		Zuidvelde	1987	1991
Oosterhesselen	42	Gees	1964	1967
Ruinen	38	Echten	1964	1967
		Kraloo	1988	1991
Schoonebeek	58	Oud S. Oostersebos		1969
		Oud S. Westersebos		1969
Vries	29	Vries	1965	1967
Westerbork	38	Orvelte	1964	1967
Zuidlaren	251	Zuidlaren	1964	1967
Zuidwolde	13	Ten Arlo	1988	1991
Zweeloo	36	Aalden	1964	1969
		Benneveld	1989	1991

1	2	3	4	5
Overijssel				
Avereest	30	Oud-A./Den Huizen	1988	1992
Borne	186	Borne	1988	1991
Brederwiede	897	Blokzijl	1971	1973
		Dwarsgracht	1981	1984
		Giethoorn c.a.	1981	1985
		Vollenhove	1981	1984
Deventer	1.845	Deventer	1985	1988
Diepenheim	16	Den Haller	1988	1991
Gramsbergen	45	Gramsbergen	1988	1992
Hardenberg	33	Rheeze	1988	1992
Hasselt	513	Hasselt	1979	1982
Kampen	2.249	Kampen	1973	1975
Markelo	45	Stokkum	1988	1992
Ommen	84	Beerze	1988	1992
		Vilsteren	1988	1992
Ootmarsum	164	Ootmarsum	1990	1996
Staphorst	1.115	Staphorst	1988	1993
Weerselo	20	Het Stift	1971	1973
Zwolle	1.959	Zwolle	1989	1993

Gelderland

Aalten	218	Aalten	1964	1966
		Bredevoort	1983	1985
Buren	360	Beusichem	1965	1967
		Buren	1965	1968
		Zoelen	1976	1980
Culemborg	833	Culemborg	1975	1977
Doesburg	952	Doesburg	1971	1974
Eibergen	3	Mallemsse Molen	1969	1972

1	2	3	4	5
Elburg	677	Elburg	1965	1967
Epe	21	Gortel	1965	1993
Geldermalsen	194	Acquoy	1965	1967
		Beesd	1965	1967
Harderwijk	1.091	Harderwijk	1968	1970
Hattem	419	Hattem	1970	1972
Hummelo en Keppel	66	Hummelo	1987	1993
		Laag-Keppel	1987	1993
Kerkwijk	25	Nederhemert-Zuid	1987	1993
Neerijnen	132	Neerijnen	1987	1993
		Hellouw	1987	1993
		Waardenburg	1987	1993
Nijmegen	807	Nijmegen	1976	1980
Steenderen	73	Bronkhorst	1969	1971
Ubbergen	96	Ubbergen	1988	1993
Wijchen		Batenburg	1965	1967
Zaltbommel	992	Zaltbommel	1981	1984
Zutphen	1.807	Zutphen	1980	1986

Utrecht

Abcoude	437	Abcoude	1987	1991
		Baambrugge	1984	1990
Amerongen	156	Amerongen	1964	1966
Amersfoort	1.653	Amersfoort	1981	1984
Baarn	34	Lage Vuursche	1964	1966
Breukelen	17	Nieuwer Ter Aa	1964	1966
		Kockengen	1964	1966
Bunnik	13	Werkhoven	1964	1966
Driebergen-Rijsenburg	27	Rijsenburg	1963	1967
Eemnes	26	Eemnes (Buiten)	1964	1966
Loenen	331	Loenen	1963	1966
		Loenersloot	1964	1967
		Vreeland	1964	1967
		Nigtevecht	1984	1987

	2	3	4	5
Lopik	25	Jaarsveld	1964	1966
Maarssen	266	Maarssen	1962	1966
		Oud-Zuilen		1966
Maartensdijk	9	Westbroek	1964	1966
Montfoort	59	Linschoten	1964	1966
Nieuwegein	132	Vreeswijk	1962	1966
		uitbreiding	1967	1984
Oudewater	730	Oudewater	1973	1977
Renswoude	28	Renswoude	1964	1966
Soest	21	Soest	1964	1966
Utrecht	4.044	Blauwkapel	1964	1966
		Utrecht	1972	1975
Wijk bij Duurstede	520	Wijk bij Duurstede	1978	1982
	28	Cothen	1964	1967
	16	Nederlangbroek	1964	1966
Woerden	63	Kamerik	1964	1966
IJsselstein	434	IJsselstein	1964	1966
Zeist	59	Zeist	1964	1970

Noord-Holland

Alkmaar	2.396	Alkmaar	1984	1988
Amstelveen	30	Ouderkerk a/d Amstel	1986	1990
Amsterdam	8.782	Binnen de Singels	1989	
		Durgerdam	1971	1976
		Holysloot	1987	1991
		Jordaan	1986	
		Nieuwmarktbuurt	1979	1983
		Ransdorp	1971	1976
Beemster	136	Middenbeemster	1982	1985
Bergen	31	Bergen	1984	1990
Blaricum	113	Blaricum	1965	1967
Edam-Volendam	1.107	Edam	1973	1977
Egmond	54	Egmond a/d Hoef	1969	1970
Enkhuizen	3.100	Enkhuizen	1982	1984
Graft-De Rijp	246	De Rijp	1968	1969

	2	3	4	5
's-Graveland	263	's-Graveland	1983	1986
Haarlem	5.912	Haarlem	1982	1990
		Spaarndam	1969	1971
Hoorn	2.250	Hoorn	1967	1970
		uitbreiding	1995	
Medemblik	399	Haven	1967	1968
		Kerksituatie	1967	1968
Muiden	447	Muiden	1983	1986
Naarden	792	Naarden	1980	1985
Niedorp	126	Kolhorn	1984	1986
Noorderkoggenland	211	Twisk	1966	1970
		uitbreiding	1973	1974
Ouder-Amstel	118	Ouderkerk a/d Amstel	1986	1990
Texel	129	Den Hoorn	1966	1968
		Oosterend	1966	1968
Velsen	63	Naarden	1969	1970
Waterland	1.694	Broek in Waterland	1968	1971
		Marken	1969	1971
		Monnickendam	1968	1970
		Zuiderwoude	1989	1991
Weesp	842	Weesp	1979	1982
Zaanstad	201	Haaldersbroek	1984	1990
		Westzaan	1988	1991
		Zaandijk	1979	1982

Zuid-Holland

Albl.d./Nw.Lekkerland	40	Kinderdijk-Elshout	1988	1993
Bernisse	160	Geervliet	1974	1975
		Heenvliet	1962	1965
Brielle	1.450	Brielle	1974	1975
Delft	3.680	Delft	1970	1978
Dordrecht	2.600	Dordrecht	1982	1988
Giessenlanden	90	Noordeloos	1987	
Goedereede	250	Goedereede	1970	1972

1	2	3	4	5
Gorinchem	1.470	Gorinchem	1985	1988
Gouda	3.000	Gouda	1976	1978
's-Gravenhage	1.380	Binnenhof	1965	1971
		St. Jacobskerk	1965	1971
		Malieveld	1965	1972
		uitbreiding	1988	1994
		Willemspark	1965	1971
		Archipelbuurt /		
		Willemspark II	1994	1996
		Van Stolkpark /		
		Scheveningse Bosjes	1994	1996
		Duinoord	1994	1996
Hellevoetsluis	150	Hellevoetsluis	1981	1985
Leiden	6.000	Leiden	1977	1981
Liesveld	295	Nieuwpoort	1971	1972
Maasland	110	Maasland	1969	1970
Maassluis	530	Maassluis	1974	1976
Middelharnis	880	Middelh./Sommelsd.	1987	
Noordwijk	180	Noordwijk-Binnen	1987	1992
Rotterdam	390	Delfshaven	1966	1969
		uitbreiding	1986	1991
		Scheepvaartkwartier	1976	1977
Schiedam	1.400	Schiedam	1986	
Schippluiden	15	't Woudt	1969	1970
Schoonhoven	980	Schoonhoven		1974
Vianen	540	Vianen	1972	1975
Vlist	110	Bonrepas	1987	1992
		Vlist	1964	1969
Voorburg	340	Voorburg	1969	1971
Voorschoten	130	Voorschoten	1966	1968
Wassenaar	55	Wassenaar	1964	1967
Zederik		Ameide	1987	1992

1	2	3	4	5
		Statenkwartier	1994	1996
		Zorgvliet	1994	1996
		Marlot / Reigersbergen	1994	1996
		Benoordenhout	1994	1996
		Westbroekpark /		
		Belgisch Park	1994	1995

Zeeland

Sluis-Aardenburg	70	St. Anna ter Muiden	1965	1967
Borssele	335	Borssele	1983	1985
		Nisse	1984	1986
Goes	925	Goes	1979	1982
		Kloetinge	1969	1971
Hulst	830	Hulst	1970	1973
Kapelle	120	Wemeldinge	1965	1967
Middelburg	2.950	Middelburg	1982	1985
Noord Beveland	450	Colijnsplaat	1987	1996
Schouwen-Duiveland	2570	Brouwershaven	1970	1972
		Dreischor	1970	1972
		Noordgouwe	1987	1996
		Zierikzee	1969	1971
Tholen	1.000	St. Maartensdijk	1987	1991
		Tholen	1988	1991
Veere	275	Veere	1967	1970
Vlissingen	420	Vlissingen	1973	1975

1 2 3 4 5

Noord-Brabant

's-Hertogenbosch	2.770	's-Hertogenbosch uitbreiding	1968 1985	1972 1991
Bergen op Zoom	1.947	Bergen op Zoom	1982	1986
Boxtel	100	Liempde	1988	1991
Breda	565	Breda Ginneken	1965 1988	1967 1991
Eersel	78	Eersel	1965	1967
Eindhoven/Geldrop	13	Riel	1988	1991
Geertruidenberg	711	Geertruidenberg	1968	1970
Grave	323	Grave	1987	1991
Heusden	741	Heusden	1969	1972
Hilvarenbeek	56	Hilvarenbeek	1965	1967
Made	65	Drimmelen	1986	1990
Mierlo	19	Het Broek	1969	1972
Oirschot	234	De Bollen Oirschot	1988 1965	1991 1967
Oisterwijk	160	Oisterwijk uitbreiding	1968 1996	1970
Oosterhout	57	Oosterhout	1965	1967
Oss	174	Megen	1987	1991
Ravenstein	210	Ravenstein	1975	1977
Someren	10	Bomen	1989	1993
Waalre	51	Loon	1968	1971
Woudrichem	300	Woudrichem	1971	1972
Zevenbergen	277	Willemstad	1968	1970

Limburg

Beesel	20	Ronkenstein	1983	
Eijsden	232	Eijsden Uitbreiding	1969	1971
Heel en Panheel	187	Wessem	1987	1993

1 2 3 4 5

Horst	110	Griendtsveen	1989	
Landgraaf	106	Rimburg	1987	1993
Maasbracht	255	Stevensweert	1987	1993
Maastricht	3.777	Maastricht uitbreiding	1975 1989	1982 1996
Margraten	307	Bruisterbosch Gasthuis St. Geertruid Moerslag Noorbeek en De Wesch	1987 1966 1987 1987	1993 1970 1993 1993
Nuth	25	Terstraten	1966	1969
Roermond	1.324	Roermond	1982	1986
Schinnen	58	Amstenrade Amstenrade/uitbr.	1966 1984	1969
Sittard	561	Sittard	1969	1972
Stein	218	Elsloo Urmond	1969 1968	1971 1970
Thorn	248	Thorn	1971	1973
Vaals	393	Camerig-Cottessen Lemiers Mamelis Raren Vaals Uitbreiding	1967 1967 1967 1967 1987	1969 1969 1969 1969 1993
Valkenburg a/d Geul	288	St. Gerlach Oud-Valkenburg Valkenburg	1966 1966 1966	1970 1970 1970
Voerendaal	44	Winthagen	1967	1969
Wittem	122	Helle Höfke-Schweiberg Plaat-Diependal Terziet en Kuttingen	1967 1967 1967 1987	1968 1969 1968 1993

Gemeenten met meer dan 100 monumenten

<i>gemeente</i>	<i>aantal besch. mon.</i>	<i>aantal inw.</i>	<i>gemeente</i>	<i>aantal besch. mon.</i>	<i>aantal inw.</i>	<i>gemeente</i>	<i>aantal besch. mon.</i>	<i>aantal inw.</i>	<i>gemeente</i>	<i>aantal besch. mon.</i>	<i>aantal inw.</i>
Amsterdam	6.917	720.000	Enkhuizen	347	16.100	Weesp	182	18.000	Graft-De Rijp	130	6.067
Maastricht	1.440	118.502	Hoorn	345	61.000	Goes	180	33.500	Wymbritseradiel	129	14.945
Utrecht	1.181	230.000	Alkmaar	332	92.421	Schiedam	176	69.800	Amerongen	128	7.191
Leiden	1.124	115.000	Rotterdam	323	592.684	Edam-Volendam	168	24.926	Grave	127	12.138
Middelburg	1.085	44.750	Amersfoort	322	110.000	Vianen	168	19.314	Boarnsterhim	123	17.876
Haarlem	1.009	150.213	Staphorst	311	15.062	Zaltbommel	165	10.500	Valkenburg a/d Geul	122	17.987
's-Gravenhage	987	442.434	Elburg	309	21.089	Buren	160	10.085	Wunseradiel	118	11.444
Schouwen-Duiveland	782	32.500	Gouda	305	72.000	Bredewiede	160	12.127	Assen	118	53.225
Dordrecht	762	116.000	Waterland	303	18.000	Maarssen	156	41.000	Oirschot	117	17.090
Delft	651	93.229	Vlissingen	270	44.541	Roermond	151	43.000	Tholen	115	23.200
Groningen	636	170.034	Franekeradeel	259	21.000	Middelharnis	149	16.680	Eijsden	115	11.542
Harlingen	503	15.476	Bergen op Zoom	219	62.300	Landgraaf	146	40.500	Sittard	114	48.000
Deventer	490	69.000	Veere	214	22.000	Doesburg	146	10.904	Littenseradeel	111	10.225
Kampen	487	32.556	Margraten	212	13.700	Sluis-Aardenburg	144	6.500	Ameland	111	3.419
Leeuwarden	440	85.693	Zaanstad	211	134.051	Oudewater	141	9.772	Arnhem	107	130.000
Zwolle	399	100.000	Loenen	209	8.417	Bloemendaal	141	17.024	Geertruidenberg	107	21.100
Den Bosch	394	126.500	Dongeradeel	203	24.350	Schoonhoven	138	12.000	Thom	106	2.589
Breda	392	157.000	Gorinchem	196	31.689	Vaals	138	10.865	Naarden	105	16.598
Zutphen	377	32.589	Norg	191	7.049	Goedereede	133	11.000	Harderwijk	103	37.000
Brielle	366	15.000	Wittem	187	7.828	Nijefurd	132	10.290	Winsum	101	13.674
			Texel	182	13.108	Heusden	131	42.000	Nijmegen	101	147.556

Open Monumentendag

Zaterdag 13 september 1997

Thema Monumentale schoolgebouwen

Hoofdsponsor: **Bouwfonds**

OPEN
MONUMENTEN
DAG

Voor meer informatie:
Stichting Open Monumentendag
Sint Antoniesbreestraat 69
1011 HB AMSTERDAM
Telefoon (020) 6277706

NCM

Categorieën monumenten

Archeologie

Begripsomschrijving

Archeologie in enge zin is de wetenschap die zich toelegt op bestudering van het verleden aan de hand van het bodemarchief. Dit bodemarchief omvat het geheel van materiële resten en bewoningssporen in de bodem, die informatie verschaffen over de (bewonings)geschiedenis. Archeologie is ook een verzamelnaam voor onderzoek, beheer, behoud, interpretatie en presentatie van het verleden aan de hand van het bodemarchief. Als wetenschap onderscheidt de archeologie zich van andere historische wetenschappen zowel door de kennisbron, het bodemarchief, als door de methode waarmee deze bron wordt geraadpleegd: het opgraven. Archeologische monumentenzorg is het beheer van het archeologische deel van het culturele erfgoed als bron van kennis en van cultuurbeleving. Uitgangspunt voor dat beheer is het streven naar behoud van de bron 'in situ', dat wil zeggen in het bodemarchief. Waar dat niet mogelijk is, is het streven gericht op behoud van de informatie door die aan het bodemarchief te onttrekken. Archeologische monumentenzorg is geen statisch beschermingsbeleid, maar een dynamisch proces van archiefbeheer. Dit loopt van het registreren van vondsten en vindplaatsen via het inventariseren, waarderen en selecteren tot het beschermen van de bron en zonodig opgraven (veilig stellen van informatie) en vandaar naar rapporteren, deponeren en archiveren (behoud van informatie).

De locaties waarvan is aangetoond dat er zich (delen van) het bodemarchief van een bepaalde kwaliteit bevinden, worden archeologische monumenten genoemd. In de Monumentenwet 1988 worden enkele begripsomschrijvingen gegeven:

- archeologische monumenten: terreinen welke van algemeen belang zijn wegens daar aanwezige zaken, ouder dan 50 jaar en van algemeen belang wegens hun

schoonheid, hun betekenis voor de wetenschap of hun cultuurhistorische waarde;

- het doen van opgravingen: het verrichten van werkzaamheden met als doel het opsporen of onderzoeken van archeologische monumenten waardoor verstoring van de bodem optreedt.

Bescherming van archeologische monumenten

De aanwijzing van onroerende archeologische monumenten geschiedt door de minister van OCenW, die daartoe eerst advies vraagt bij de Gemeenteraad en bij het College van Gedeputeerde Staten.

	terreinen van zeer hoge arch. waarde	terreinen van hoge arch. waarde	terreinen van arch. betekenis
Groningen	422	1097	4
Friesland	517	1121	58
Drenthe	368	171	189
Overijssel	151	380	276
Gelderland	569	639	243
Utrecht	269	257	449
Noord-Holland	194	647	633
Zuid-Holland	132	737	–
Zeeland	77	69	113
Noord-Brabant	143	440	124
Limburg	245	186	163
Flevoland	35	69	155
	3.122	5.813	2.407

(gegevens ROB, stand per 1 januari 1997)

Op 1 januari 1997 waren 3122 terreinen van zeer hoge archeologische waarde geregistreerd. Overigens kan één terrein meerdere objecten (complexen) bevatten. Van deze 3122 terreinen zijn er 1692 wettelijk beschermd. Deze vormen nog slechts een klein gedeelte van het totale bestand, dat inmiddels 11.342 terreinen (monumenten) omvat. Daarvan zijn er 5813 van hoge archeologische waarde (meldingsgebieden) en 2407 van archeologische betekenis (aandachtgebieden). Zie gegevens van ROB in de tabel hiervoor.

Volgens bepalingen in de Monumentenwet 1988 genieten archeologische monumenten reeds bescherming vóór de inschrijving in het monumentenregister en wel gedurende een periode van 10 maanden vanaf de datum van adviesaanvraag bij de gemeente en eventueel Gedeputeerde Staten. Wettelijk geregeld zijn verder kwesties als het doen van opgravingen, de eigendom van bij opgravingen gevonden roerende monumenten en de inrichting van depots voor bodemvondsten.

Behoud van archeologische monumenten

Archeologische monumenten kunnen het best in de grond behouden blijven, met andere woorden het beste archief voor archeologische monumenten is het bodemarchief. Daar is alle informatie in zijn context opgesloten (*preservation on site*). Elke aantasting van het bodemarchief, ook als dit door een professionele archeoloog gebeurt, is per definitie destructief. In de archeologische monumentenzorg worden strategieën en technieken ontwikkeld om de aantasting van het bodemarchief te voorkomen (preventie) en om de schade te beperken. Dit is een op de toekomst gerichte strategie, gericht op het behoud van een aanwezig en tastbaar verleden in ons landschap. In culturele zin is van belang om de culturele, historische lijnen uit ons verleden door te kunnen trekken naar de toekomst. In wetenschappelijke zin is behoud van belang, omdat ervan uitgegaan wordt dat toekomstige generaties over

betere technieken zullen beschikken om het bodemarchief te 'raadplegen'. Het onttrekken van de cultuurhistorische informatie aan het bodemarchief noemen we archeologisch noodonderzoek. Alleen daar waar het bodemarchief door grondwerk definitief vernietigd wordt, wordt tegenwoordig nog opgegraven. Het is wettelijk verplicht vondsten en (dreigende) verstoringen van archeologisch belangrijke plaatsen aan een van de verantwoordelijke archeologische instanties te melden. Grote problemen kent ook de onderwaterarcheologie. De onderzoeksplaats onder water is dikwijls moeilijk te bereiken, de vondsten vaak moeilijk te bergen, terwijl de eigendomskwetsies juist hier zeer ingewikkeld kunnen zijn.

Particulier initiatief

Landelijk:

Er zijn nogal wat landelijk werkzame particuliere organisaties op het gebied van archeologie, met vaak uiteenlopende doelgroepen; deze, in totaal ca. 250, zijn alle te vinden in de Archeologische Almanak (uitgave AIC/Uniepers Abcoude) en in Archweb ([www " http://archweb.leiden.nl/archweb_nl.html"](http://archweb.leiden.nl/archweb_nl.html)):

- * Stichting voor de Nederlandse Archeologie (SNA), Landelijke koepelorganisatie Nederlandse Archeologische Instellingen en Organisaties: Postbus 11114, 2301 EL Leiden, telefoon: 071-5163108
- * Archeologische Werkgemeenschap voor Nederland (AWN), p/a drs. B. Beerenhout, Waldeck Pyramontlaan 8 b/2, 1075 BV Amsterdam, telefoon: 020-6643354
- * Archeologisch Informatie Centrum (AIC), voorlichtings- en PR-bureau voor archeologie in het algemeen, onderdeel van RMO: Postbus 11114, 2301 EC Leiden, telefoon: 071-4216200
- * RAAP Archeologisch Adviescentrum: Zeeburgerdijk 54, 1094 AE, Amsterdam, telefoon: 020-4634848

- * Nederlandse Vereniging van Archeologen, beroepsorganisatie: secretariaat p/a Poststraat 6, 9712 ER Groningen
- * Nederlandse Jeugdbond voor Geschiedenis (NJBG), Prins Willem Alexanderhof 5, 2959 BE 's-Gravenhage, telefoon: 070-3476598
- * Stichting Archeologische Monumentenwacht Nederland (AMWV), ter instandhouding van archeologische monumenten d.m.v. inspectie en onderhoud. Vanadiumweg 16, 3812 PZ Amersfoort, telefoon: 033-4650574
- * Stichting Maritiem Onderzoek Nederland (STIMON), belangenbehartiging van archeologische amateur-duikers, secretariaat R. A. Kleefstra, Westereind 4, 9014 AC Terzool, telefoon: 0515-521246

Provinciaal/locaal:

Er zijn meerdere provinciale en lokale particuliere organisaties op het gebied van de archeologie. Voor informatie daarover kunt U zich wenden tot de archeologen van rijk of provincie en het bureau van de SNA.

Overheid

Rijk:

- * Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB) Kerkstraat 1, 3811 CV Amersfoort, telefoon: 033-4634233 De ROB houdt zich bezig met archeologische monumentenzorg op landelijk niveau en fungeert als kennis-, documentatie- en expertisecentrum.
- * ROB-NISA (Nederlands Instituut voor Scheepsarcheologie) is een onderdeel van de Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek, gericht op het archeologisch erfgoed onder water en op scheepsarcheologisch onderzoek en museaal beheer, bestaande uit twee afdelingen: Archeologie Onder Water: Eikenlaan 239, 2404 BP Alphen a/d Rijn, telefoon: 0172-439000, en

Centrum voor Scheepsarcheologie: Vossemeerdijk 21, Ketelhaven, 8251 PK Dronten, telefoon: 0321-313287.

- * Stichting Rijksmuseum van Oudheden, Postbus 11114, 2301 EC Leiden, telefoon: 071-5163163

Provincies:

In elke provincie zijn archeologen werkzaam die aan de provincie verbonden zijn, danwel ressorteren onder de ROB. Tenzij anders vermeld, zijn de provinciale archeologen te bereiken op het adres van de ROB.

Groningen:	dr. H.A. Groenendijk
Friesland:	G. van Haaft
Drenthe:	drs. S.W. Jager
Flevoland:	mw. drs. M.F. van Oorsouw
Overijssel:	dr. A.D. Verlinde
Gelderland:	mw. drs. M. Krauwer
Utrecht:	drs. J. ter Brugge
Noord-Holland	G. van Haaff, M. van Poecke, G. Alders
Zuid-Holland	dr. R.M. van Heeringen, W. van der Kraan
Zeeland:	mw. drs. E. Vreenegeoor
Noord-Brabant:	drs. W.J.H. Verwers
Limburg:	mw. drs. K. van der Graaf

Gemeenten:

De gemeentelijke archeologen zijn georganiseerd in het Convent van Gemeentelijke Archeologen (CGA), secretariaat: Vrouwjuttenthof 31, 3512 PZ Utrecht, telefoon 038-3392795/030-2315299

Alkmaar	drs. P. Bitter, Dienst Stadsontwikkeling en Beheer, bureau Monumentenzorg en Archeologie, Pb 73 1800 AB, Alkmaar, 072-5142630
---------	---

Amersfoort	drs. T. d'Hollosy en drs. F.M.E. Snieder, Sector Stedelijke ontwikkeling en Beheer, Sectie Monumentenzorg en Archeologie, Kerkstraat 4, 3811 CV Amersfoort, 033-4637797	Groningen	drs. L.G.A. Kortekaas, Vakdirectie Bouwen en Wonen, Dienst Ruimtelijke Ordening en Economische Zaken, Afdeling Bouwtoezicht en Monumenten, Postbus 7081, 9701 JB Groningen, 050-3673122/3146246
Amsterdam	drs. J.M. Baart, Stedelijk Beheer, Afdeling Archeologie, Noordermarkt 45, 1015 NA Amsterdam, 020-6225967	Haarlem	drs. J.M. Poldermans, Sector Gemeentewerken, afdeling Bouwkunde, Monumentenzorg en Archeologie, Postbus 562, 2003 RN Haarlem, 023-5313135
Arnhem	drs. R.Th.A. Borman, Het Burgerweeshuis, Bovenbeekstraat 21, 6812 AA Arnhem, telefoon: 026-4426900	Heerlen	drs. J. Hoevenberg, Thermenmuseum, Coriovallumstraat 9, 6411 CA Heerlen, 045-5604581
Bergen op Zoom	M. Vermunt, Dienst Stadsontwikkeling en Beheer, Postbus 35, 4600 AA Bergen op Zoom, 0164-277520	Den Bosch	drs. H.L. Janssen, Stadskantoor, Sector Stadsontwikkeling, Bouwhistorie en Archeologische Dienst, Bethaniëstraat 4, 5211 LJ Den Bosch, 073-6155704/6144595
Breda	drs. G.R.M. van den Eijnde, Stadskantoor Breda, Afdeling Archeologie, Postbus 2194, 4800 CD, Breda, 076-5293662/076-5227703	Hoorn	drs. T.Y. van de Walle-van der Woude, Gemeente Hoorn, Archeologische Dienst, Achterom 2-4, 1621 KA Hoorn, 0229-240431
Delft	drs. E.J. Bult, Dienst Stadsontwikkeling, sectie Monumenten en Archeologie, Postbus 53, 2600 AB Delft, 015-2120118/2602609	Kampen	drs. M. Smit, Sector Stadsontwikkeling Afd. Bouw en Economie, Postbus 5009, 8260 GA Kampen, 038-3392795/3320349
Deventer	drs. M. Groothedde, Dienst Stedelijke Ontwikkeling, Boursestraat 35, 7411 CV Deventer	Leiden	drs. M.Th. R.M. Dolmans, Dienst Bouwen en Wonen, Afd. Monumentenzorg, Postbus 9100, 2300 PC Leiden, 071-5165783
Dordrecht	drs. J.P.C.A. Hendriks, Dienst Stadsontwikkeling, Afdeling Ruimtelijk Beheer, Postbus 360, 3300 AJ Dordrecht, 078-6396402	Maastricht	dr. T.A.S.M. Panhuijsen, Gemeentelijk Oudheidkundig Bodemonderzoek, Postbus 1115, 6201 BC Maastricht, 043-3292316
Eindhoven	drs. N. Arts, Dienst Maatschappelijke en Culturele Zaken, Afdeling Kunst en Cultuur, Postbus 2358, 5600 CJ Eindhoven, 040-2446517	Nijmegen	drs. J.R.A.M. Thijssen, Dienst Volkshuisvesting en Milieu, afd. Bouwkunde, sectie Planontwikkeling en Monumenten, Postbus 571, 6500 AN Nijmegen, 024-3292124/3600855/3770054
Gouda	drs. R.S. Kok, Afdeling Stadsontwikkeling, Volkshuisvesting en Monumenten, Postbus 1086, 2800 BB Gouda		
's-Gravenhage	mw. drs. C.B. Bakker, Dienst Stadsbeheer, afd. Archeologie, Postbus 12651, 2500 DP 's-Gravenhage, 070-3536640/6639		

Oosterhout	drs. N. Dijk, Gemeentehuis, Afd. Archeologie, Postbus 10150, 4900 GB Oosterhout, telefoon: 0162-435023
Rotterdam	drs. M.C. van Trierum, Bureau Oudheidkundig Onderzoek Rotterdam, St. Jobsweg 7, 3024 EH Rotterdam, 010-4777053
Rijswijk	drs. H. Koot, Dienst Openbare Werken, Afdeling Bouwkunde, bureau Monumenten en Archeologie, Postbus 5305, 2280 HH Rijswijk, 070-3959565
Sittard	drs. M.A. Aarts, Historisch Museum, Postbus 18, 6130 AA Sittard, 046-4513460
Utrecht	drs. H.L. de Groot, Dienst Stadsontwikkeling, Sector Monumenten, Zwaansteeg 11, 3511 VG Utrecht, 030-2863990
Vlaardingen	drs. T. de Ridder, Dienst Stadswerk, Postbus 141, 3130 AC Vlaardingen, 010-2484668/4355616
Zutphen	drs. M. Groothedde, dienst Stadswerk, Afdeling Bouwen, Wonen en Monumentenzorg, Spiegelstraat 13, 7201 KA Zutphen, 0575-510229
Zwolle	dr. H.H.C.C. Clevis, Openbare Werken, Menno van Coehoornsingel 16, 8011 XA Zwolle, 038-4982620/4212299

Instellingen, bevoegd tot het verrichten van opgravingen

A. Universiteiten

- * Groninger Instituut voor Archeologie, RU Groningen;
- * Instituut voor Pre- en Protohistorische Archeologie Albert Egges van Giffen, Universiteit van Amsterdam;
- * Archeologisch Instituut, VU Amsterdam;

- * Instituut voor Oude Geschiedenis en Archeologie, KU Nijmegen;
- * Faculteit voor Pre- en Protohistorie, RU Leiden.

B. Gemeenten

- * Alkmaar, Dienst Stadsontwikkeling en Beheer, bureau Monumentenzorg en Archeologie;
- * Amersfoort, Dienst Gemeentewerken, afd. Bouwkunde, Monumentenzorg en Archeologie;
- * Amsterdam, Dienst Publieke werken / Amsterdam Historisch Museum, Onderafdeling Archeologie;
- * Groningen, Dienst Ruimtelijke Ordening en Economische Zaken, afdeling Particulier Bezit en Monumenten;
- * Den Bosch, Dienst Gemeentewerken / Hoofdafdeling Stadsontwikkeling, afdeling Binnenstad / de stadsarcheoloog;
- * Kampen, Sector Stadsontwikkeling, afd. Bouw en Economie;
- * Maastricht, Dienst Openbare Werken / Gemeentelijk Oudheidkundig Bodemonderzoek;
- * Nijmegen, Dienst Volkshuisvesting en Milieu, afd. Bouwkunde;
- * Rotterdam, Bureau Oudheidkundig Onderzoek van Gemeentewerken Rotterdam (BOOR);
- * Utrecht, Dienst Stadsontwikkeling, Archeologie en Bouwhistorisch Centrum;
- * 's-Gravenhage, Dienst Stadsbeheer, Afdeling Archeologie;
- * Haarlem, Sector Gemeentewerken, Bureau Archeologie;
- * Heerlen, Gemeentelijke Oudheidkundige Dienst / Thermenmuseum.
- * Vlaardingen, Dienst Stadswerk, Bureau Archeologie en Monumentenzorg;
- * Zwolle, sector Stadsontwikkeling, Afdeling Bouwen en Wonen.

C. Rijksdiensten en -instellingen

- * de Rijksdienst voor het Oudheidkundige Bodemonderzoek te Amersfoort;
- * Provincie Noord Holland te Haarlem.

Boerderijen

Begripsomschrijving

Een boerderij is een al dan niet met een wooneenheid gecombineerd bedrijfsgebouw dat is opgericht om van daaruit veeteelt en akkerbouw, in de meest ruime zin, te bedrijven.

Bouwbestand

Het aantal boerderijen dat nog een agrarische functie heeft neemt snel af. Waren er in 1930 naar schatting nog 234.000 landbouwbedrijven, nu zijn dat er minder dan 100.000. Veel oude boerderijen hebben inmiddels hun agrarische functie verloren als gevolg van landbouwkundige of stedenbouwkundige ontwikkelingen. Er zijn circa 5000 boerderijen op grond van de Monumentenwet beschermd. Het aantal boerderijen dat door hun verschijningsvorm een waardevolle bijdrage levert aan de herkenbaarheid van het landschap en nederzettingen is echter veel groter.

Aantal agrarische gebouwen per provincie (I-I-1997):

G	F	D	O	G	U	NH	ZH	Ze	NB	L	Ned.
227	331	365	579	687	464	345	617	90	471	761	4.946

Typen:

- A Friese huisgroep:
- Kop-hals-romp - Friesland, Groningen;
 - Stolp - Noord-Holland;
 - Stelp - Groningen, Friesland;
 - Oldamstertype - Oost-Groningen.

- B. Hallehuisgroep:
- Middenlangsdeel - Drenthe, Overijssel, Gelderland, Utrecht;
 - Dwarsdeel - Drenthe, 't Gooi, N.W. Overijssel, Z.O. Friesland, Brabant, Alblasserwaard;
 - Voerdeel - West Utrecht, Oost Zuid Holland;
 - Voergang - Zuid-Holland
 - Kruk- of T-huisvormen (rivierengebied)
- C. Dwarshuisgroep
- langeveltype - Noord-Brabant, Noord-Limburg;
 - gesloten hoeve - Zuid-Limburg;
 - vakwerkboerderij - Zuid-Limburg.
- D. Zeeuwse en Vlaamse huisgroep (Zuid-West Nederland)
- Zeeuwse Schuur - Zeeuwse eilanden
Zeeuws Vlaanderen
 - Vlaamse Schuur - westelijk deel van Noord-Brabant

Particulier initiatief

Landelijk:

- * Stichting Historisch Boerderijonderzoek (SHBO),
Postbus 649, 6800 AP Arnhem, telefoon: 026-3576222,
fax: 026-3576231. Deze Stichting richt zich op onderzoek,
documentatie en inventarisatie van historische boerderijen en op kennisoverdracht door middel van het uitgeven van boeken over dit onderwerp, het houden van lezingen en advisering. Het archief is op afspraak te raadplegen. Het NCM en SHBO hebben samen de brochure Boerderijen Inventariseren, handleiding voor het inventariseren en typen van boerderijen naar uiterlijk, samengesteld.

- * Stichting Landelijk Beraad Boerderijen, Postbus 649, 6800 AP Arnhem, tel: 026-3576222, fax: 026-3576231. Deze stichting is een overlegorgaan van de provinciale boerderijstichtingen.
- * Stichting Werkgroep Boerenerven, p/a Nederlands Openluchtmuseum, Schelmsweg 89, 6816 SJ Arnhem, telefoon: 026-3576111, fax: 026-3576147. Doel is het bevorderen van onderzoek van boerenerven en het stimuleren van de belangstelling hiervoor.

Provinciaal/regionaal:

- * Boerderijstichting Groningen
Oude Boteringestraat 1 a,
9712 GA Groningen
telefoon: 050-3182346
- * State en Sate Stichting
Eewal 86-1, 8911 GV Leeuwarden
telefoon: 058-2123592
- * Boerderijstichting Drenthe
Collardslaan 20, 9401 GZ Assen
telefoon: 0592-315121
- * Boerderijstichting Gelderland
P/a Gelders Genootschap, Zypendaalseweg 46, 6814 CL Arnhem, telefoon: 026-4421742
- * Boerderijstichting Utrecht
Mariaplaats 23, 3511 LK Utrecht
telefoon: 030-2343880
- * Boerderijstichting Noord-Holland
"Vrienden van de stolp"
Schapenlaan 20, 1862 PW Bergen (NH)
telefoon: 072-5894551
- * Boerderijstichting Zuid-Holland
Groothandelsgebouw, Postbus 29129,
3001 GC Rotterdam
telefoon: 010-4330933

- * Boerderijstichting Zeeland
P/a SHBO, Postbus 649, 6800 AP Arnhem,
telefoon: 0113-247722
- * Boerderijstichting Noord-Brabant
Prins Clauslaan 15, 5582 JP Waalre,
telefoon: 040-2216597

Financieel instrumentarium

Rijk:

Besluit Rijkssubsidiëring Restauratie Monumenten (Brrm) art. 17 lid 2: Voor restauratie van boerderijen in particulier bezit geldt een subsidiepercentage van 20% van de subsidiabel geachte kosten. Daarnaast kunnen particuliere eigenaren gebruik maken van de faciliteiten van het Nationaal Restauratiefonds. Voor particuliere organisaties zonder winstoogmerk, die uitsluitend de instandhouding van monumenten ten doel hebben, geldt een percentage van 50% van de subsidiabel geachte kosten. Indien de eigenaar niet belastingplichtig is kan het subsidiepercentage met 30% verhoogd worden.

Voor boerderijen waarvan de eigenaar een lager publiekrechtelijk lichaam is (bijv. gemeenten, polderbestuur) bedraagt het percentage 30%. Dit percentage kan eveneens met 30% verhoogd worden, als de eigenaar niet belastingplichtig is. Besluit rijksubsidiëring onderhoud monumenten (Brom): Ten behoeve van het onderhoud van door het Rijk beschermde boerderijen is een jaarlijkse subsidie mogelijk van 40% van het totaal der kosten die met de onderhoudswerkzaamheden gemoeid zijn geweest gedurende het jaar waarvoor de subsidie wordt aangevraagd tot een bedrag van ten hoogste f 10.000,- per jaar, met een minimum van f 500,- per jaar.

NB: wat betreft boerderijen geldt Brom alléén voor zover het werkzaamheden aan rieten daken betreft. Om hiervan gebruik te kunnen maken, moet de boerderij een agrarische functie hebben.

Provincies:

Een aantal provincies zoals Drenthe, Overijssel en Gelderland biedt mogelijkheden tot het verlenen van bijdragen in de kosten van restauratie en onderhoud van boerderijen, mits die geplaatst zijn op een provinciale of gemeentelijke monumentenlijst.

Gemeenten:

Ten behoeve van restauratie en onderhoud van boerderijen, ook wanneer niet als monument geregistreerd, kan een bijdrage verkregen worden uit het gemeentelijke of provinciaal stadsvernieuwingsfonds. Dit hangt evenwel af van het beleid van de betreffende gemeente.

Documentatie/literatuur

- Bibliografie Historisch Boerderij-onderzoek, 3 delen (1971, 1984, 1991) uitgegeven door SHBO, Arnhem
- Wijk, P.A.M. van, e.a., "Boerderijen bekijken", uitgegeven door SHBO, Arnhem 1985
- Nieuwsbrieven van de verschillende provinciale boerderijstichtingen
- Olst, E.L. van en Dhr. Uilkema, "Een historisch boerderijonderzoek. Boerderij-onderzoek in Nederland 1914-1934", Arnhem 1991
- Hekker, R.C. en Poel, J.M.G. van der, "De Nederlandse boerderij in het begin der 19e eeuw", Arnhem 1989
- Serie documentatiemappen Landelijke Bouwkunst van E.L. van Olst, uitgegeven door SHBO. In deze serie verschenen reeds mappen over boerderijen in de provincies Noord Brabant (1988), Noord-Holland (1989) en Utrecht (1993), Zuid-Holland (1994). De overige provincies worden later behandeld.
- Voskuil, J.J., "Van vlechtwerk tot baksteen", Arnhem 1979
- Hekker, R.C., "Historische Boerderijtypen", Arnhem 1991
- Hekker, R.C., "De ontwikkeling van de boerderijvormen in Nederland", in, "Duizend Jaar Bouwen", deel 2, Amsterdam 1957
- Hekker, R. C., "Atlas van Nederland, Historische boerderijen", uitg. SHBO
- "Boerenerven", uitgave van de Boerderijstichting Noord-Brabant
- Berends, G., "Historische Houtconstructies in Nederland", Arnhem 1996
- "Handleiding voor het inventariseren en typeren van boerderijen naar uiterlijk", uitgave NCM/SHBO 1983

Historische buitenplaatsen

Begripsomschrijving en ontwikkelingsgeschiedenis

Het begrip "historische buitenplaats" laat zich het beste samenvatten als het ensemble van een historisch buitenhuis met zijn door cultuur en natuur vormgegeven omgeving. Wat wij tegenwoordig een buitenplaats noemen, kan in oorsprong dikwijls een heel verschillende achtergrond hebben. Vele buitenplaatsen zijn in de loop van de zestiende en vooral zeventiende eeuw ontstaan uit middeleeuwse kastelen of versterkte huizen. In sommige delen van ons land dragen zij specifieke benamingen zoals havezaten (Gelderland, Overijssel, Drenthe), staten (Friesland), borgen (Groningen) of ridderhofsteden (Utrecht), meestal om aan te geven dat aan het bezit van deze huizen met hun grond bepaalde rechten verbonden waren.

In het westen van het land viel deze ontwikkeling samen met de aanleg van buitenplaatsen in de buurt van de steden door de aanzienlijke burgerij. Langs de belangrijkste wegen en waterlopen verrezen tot ver in de achttiende eeuw talloze buitenverblijven, dikwijls geïnspireerd door Italiaanse en Franse voorbeelden. Soms werden de huizen op de plaats van of bij een boerderij gesticht. De eenvoudigste vorm van een buitenplaats was de toevoeging van een herenkamer of heerschapskamer. Soms ook was de aanleg geheel nieuw en vond deze plaats in pas ontgonnen gebieden of droogmakerijen ('s-Graveland, langs de duinrand, de Beemster). Steeds was het echter zaak om het nuttige met het aangename te verenigen: in de tuinarchitectuur van de buitenplaatsen neemt ook het utilitaire gedeelte (moestuin, boomgaard, hakhout) een belangrijke plaats in.

In het oosten van het land treedt dat economische aspect nog veel meer naar voren: daar vormden de buitenplaatsen vanouds het centrum van grootgrondbezit. Een middeleeuwse oorsprong is

daarbij dikwijls aanwijsbaar, maar niet noodzakelijk. Ook in dit deel van het land werden door de burgerij van de oude Hanzesteden buitenplaatsen aangelegd, maar het zwaartepunt ligt toch bij de uitgestrekte landgoederen die als kern een buitenplaats bevatten. Een kenmerkend aspect van de Nederlandse buitenplaatsen vormt de tuin- en parkarchitectuur, die met de huizen een onverbreekelijke eenheid vormt. In grote lijnen kan men daarin twee stijlen onderscheiden, waarvan op vele buitenplaatsen nog belangrijke elementen te herkennen zijn of die wat hun aanleg betreft daar geheel door bepaald worden. Vanaf de zestiende eeuw werden de buitenplaatsen in geometrische stijl aangelegd; ook hier speelden klassieke, Italiaanse en Franse voorbeelden een grote rol. Symmetrie was een van de leidende principes: laanpatronen, vijvers en parterres werden volgens geometrische schema's als op een tekenbord met passer en meetlat uitgezet. Architecten die in ons land volgens die uitgangspunten werkten, waren Van Campen, Post, Daniel en Jacob Marot, Simon Schijnvoet, Van Beinum en vele anderen. In de loop van de achttiende eeuw vond op deze wijze van aanleg, die als te stijf en onnatuurlijk werd ervaren, een reactie plaats. Vanuit Engeland ontstond de behoefte aan vrijere vormen om de natuur in park en tuin na te volgen: de Engelse landschapstijl was geboren. Arcadische landschappen met schilderachtige tafereels, zoals men die kende van de schilderijen van Nicolas Poussin of Claude Lorrain of uit eigen aanschouwing tijdens een Grand Tour door Italië, werden als voorbeeld genomen voor het beeld van de natuur dat men wilde verwezenlijken. In ons land beïnvloedt deze mode de tuinarchitectuur vanaf de jaren zestig van de achttiende eeuw; die invloed zal de gehele negentiende eeuw voortduren. Belangrijke architecten waren J. G. Michael, zijn schoonzoon J. D. Zocher en diens zoon J.D. Zocher jr., Ph.W. Schonck, Hendrik van Lunteren, L.P. Roodbaard, C.E.A. Petzold en Leonard Springer. In de tweede helft van de negentiende eeuw grijpt men vooral voor de tuinaanleg dicht bij het huis graag terug op de geometrische stijl. Zo ontstonden onder leiding van Hugo Poortman decoratieve tuinen

bij kastelen als Weldam, Middachten en Amerongen, maar ook tal van andere buitenplaatsen hebben tuinen in geometrische of "formele" stijl dicht bij het huis in de vorm van een rosarium of bloementuin gekregen. Een groot aantal buitenplaatsen wordt nog steeds permanent bewoond.

Bestand

Er zijn ca. 500 beschermenswaardige historische buitenplaatsen bekend. Veruit de meeste particuliere eigenaren (280) zijn aangesloten bij de Stichting tot Behoud van Particuliere Historische Buitenplaatsen. Aan de hand van het in 1995 door de Raad voor Cultuurbeheer uitgebracht advies wordt door de RdMz gewerkt aan de aanwijzing van historische buitenplaatsen (d.w.z. gebouwen met tuin- en parkaanleg als Rijksmonument).

Behoud van historische buitenplaatsen

Historische buitenplaatsen zijn, behalve om hun schoonheid en hun geschiedkundige waarde, met name zo waardevol vanwege de vaak unieke combinatie van hoofdhuis (met historische inboedel) en bijgebouwen met de omringende park- of tuinaanleg.

Particulier initiatief

Landelijk

- * Hoveniersorganisatie: Postbus 217, 8180 AE Heerde, telefoon: 0578-696369, fax: 0578-694764. Afdeling Onderhoud en Planvorming: Kade 15, 4731 KR Oudenbosch, telefoon: 0165-339138, fax: 0165-330139
- * Stichting tot Behoud van Particuliere Historische Buitenplaatsen (Stichting PHB) algemeen secretaris: mr. H.M.A. Kamerlingh Onnes; directeur: mr. K.W. Sluyterman van Loo; secretariaat: Kasteel Vosbergen, Vosbergerweg 38, 8181 JJ Heerde, telefoon:

0578-691735; fax: 0578-695549. Centraal kantoor: Postbus 120, 8080 AC Elburg, telefoon: 0525-684488, fax: 0525-681490. Deze, in 1973 oorspronkelijk onder de naam "Castellum Nostrum" opgerichte stichting is een samenwerkingsverband van circa 280 particuliere eigenaren van historische buitenplaatsen. Zij bundelt hun activiteiten voor zover deze gericht zijn op de instandhouding van de buitenplaatsen. Daarnaast fungeert zij als intermediair tussen particuliere eigenaren en rijksoverheid. Zij ontvangt ondermeer belangrijke subsidies voor de instandhouding van historische parken en tuinen van aangesloten buitenplaatsen. Voorts pleegt de stichting bij voortdurende overleg met de ministeries van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen en van Financiën omtrent het verbeteren van de randvoorwaarden, die noodzakelijk zijn voor de voortzetting van het particulier beheer der aangesloten buitenplaatsen.

De Stichting PHB is aangesloten bij de Union of European Historic Houses Associations en voert tevens het secretariaat hiervan.

Financieel instrumentarium

Natuurschoonwet 1928

Deze wet biedt particuliere eigenaren van landgoederen (waaronder mede begrepen historische buitenplaatsen) een verlichting van onder meer vermogensbelasting en successierechten. Deze belastingen worden in principe slechts geheven over 50% van de waarde; voor het geval dat het landgoed is opengesteld wordt de waarde op nihil gesteld. Daar staat voor de eigenaar de plicht tegenover het onder de natuurschoonwet gerangschikte landgoed 25 jaar in stand te houden en volgens zekere richtlijnen te beheren.

- Besluit Rijkssubsidiëring Restauratie Monumenten.
Op grond van artikel 17 van het Brm is voor particuliere eigenaren van historische buitenplaatsen die op de rijksmonumentenlijst staan, een bijdrage mogelijk in de kosten van restauratie van 20% van de subsidiabel geachte restauratie kosten. Daarnaast kunnen zij gebruik maken van de faciliteiten van het NRF (te weten: voorfinanciering en een hypotheek van 30% tegen een zeer lage rente). Voor particuliere organisaties die de instandhouding van monumenten beogen zonder winst oogmerk, is een restauratiesubsidie mogelijk van 40%. Wanneer zo'n organisatie niet belastingplichtig is, kan dit percentage verhoogd worden tot 70%.
- Besluit rijkssubsidiëring onderhoud monumenten.
Ten behoeve van het onderhoud van hoofdhuis en bijgebouwen, alsmede beschermde bouwwerken die deel uitmaken van tuin en park van een historische buitenplaats, zoals orangerieën, kassen, tuinmuren, bruggen, theekoepels enz., kan een subsidie worden aangevraagd, tot een bedrag van ten hoogste f 10.000,- per jaar, met een minimum van f 500,- per jaar. De subsidiebijdrage bedraagt 40% van de kosten voor het wind- en waterdicht houden. Indien deze onderhoudskosten gedurende een langere periode jaarlijks meer dan f 25.000,- bedragen, kan het maximale subsidiebedrag worden verhoogd tot f 40.000,- per jaar, mits een onderhoudsplan door de minister is goedgekeurd.
- Beschikking bijdragen achterstallig onderhoud historische parken, tuinen en buitenplaatsen (ministerie van LNV).
Deze regeling is bedoeld voor het opheffen van achterstallig onderhoud in particuliere parken, tuinen en buitenplaatsen welke met name van belang zijn uit oogpunt van natuurschoon, cultuurhistorie en recreatie. Hiervan moet de oppervlakte minimaal 1 ha groot zijn en een eerste aanleg, die dateert van vóór 1850, dient herkenbaar aanwezig te zijn. De bijdrage bedraagt maximaal 80% van de gemaakte netto-kosten van de verrichte werkzaamheden. Deze regeling richt zich met name op het herstel van de infrastructuur (lanen, paden).
- Besluit rijkssubsidiëring historische buitenplaatsen (OCenW).
Dit besluit, dat in grote lijnen overeenkomt met de hiervoor genoemde beschikking, voorziet in subsidiëring van de restauratie van in de tuinen en parken aanwezige vervaardigde zaken, zoals bruggen, priëeltjes, tuinbeelden, vazen en kassen.

Hoveniersorganisatie

De stichting PHB beschikt over een landelijk opererende Hoveniersorganisatie. Deze door het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij gesubsidieerde organisatie staat de particuliere eigenaren van historische buitenplaatsen terzijde bij het onderhoud van tuin en park, welke aan dezelfde criteria moeten voldoen als hiervoor genoemd bij de achterstallig onderhoudssubsidie.

Documentatie- en kenniscentrum:

Aan de Hoveniersorganisatie is de afdeling Onderzoek en Planvorming verbonden. Deze doet cultuurhistorisch en natuurwetenschappelijk onderzoek met betrekking tot de historische buitenplaatsen, en stelt voor tuin en park beheerplannen samen. Op het secretariaat in Heerde is de Cremers-bibliotheek hiertoe beschikbaar. Deze bibliotheek bestaat uit een groot aantal boeken over de geschiedenis van tuin- en landschapsarchitectuur en restauratie en onderhoud van tuinen en parken. De afdeling Onderzoek en Planvorming werkt nauw samen met het IKC (Informatie- en Kenniscentrum) van het Ministerie van LNV in Wageningen en de Rijksdienst voor de Monumentenzorg. Zij heeft zich gaandeweg ontwikkeld tot een specialistisch, landelijk informatie- en kenniscentrum met betrekking tot buitenplaatsen.

Documentatie/literatuur

- "Bijdragen tot het Bronnenonderzoek naar de historische ontwikkeling van Nederlandse historische tuinen, parken en buitenplaatsen", Rijksdienst voor de Monumentenzorg. In deze zogenaamde "Groene Reeks" zijn sinds 1980 25 delen verschenen.
- Wijck, H.W.M. van der, "De Nederlandse buitenplaats", Alphen a/d Rijn, 1982
- Schellart, A.I.J.M. en Kalkwiek, K.A., "Atlas van de Nederlandse kastelen", uitgeverij Sijthoff, 1980.
- Schellart, A.I.J.M., "Historische landhuizen", Deventer 1974
- Schellart, A.I.J.M., "Kastelen", Deventer 1974
- Albers, drs. L.H., "Landgoederen van Zuid-Kennemerland", NCM, Amsterdam 1984
- Kastelen en buitenplaatsen in Gelderland. Brochure, Provinciale V.V.V. Gelderland 1985
- De Woonstede door de eeuwen heen, kwartaalblad, uitgave van de Stichting tot Behoud van Particuliere Historische Buitenplaatsen, de Nederlandse Kastelenstichting en de Koninklijke Vereniging van Historische Woonsteden van België.
- drs. Heimerick Tromp en drs. Toita Henry-Buitenhuis, red., "Historische buitenplaatsen in particulier bezit" (een beschrijving van nagenoeg alle bij de stichting PHB aangesloten buitenplaatsen), Utrecht 1991

Kastelen

Begripsomschrijving en ontwikkelingsgeschiedenis

Kastelen zijn oorspronkelijk versterkte gebouwen die dienden als woning van de landsheer of de regionale of lokale autoriteit en als militair steunpunt. We komen verschillende benamingen tegen voor kastelen, zoals burcht, huys (huis) en slot. Wanneer het om wat kleinere woonkastelen gaat, vinden we namen als 'borg' in Groningen en 'state' in Friesland. Kastelen ontstonden toen het feodale stelsel bloeide, in de 12e en 13e eeuw. De landsheren gaven grond in leen aan de leenmannen en boden hen bescherming in tijd van oorlog. De leenmannen moesten daar persoonlijke militaire verplichtingen tegenover stellen. Niet in alle gevallen dienden de kastelen ook als woning van de landsheer en zetel van het landsbestuur. In die gevallen betrof het zuiver militaire steunpunten, gesticht door de vorst en beheerd door diens vertegenwoordiger, de kastelein of ook wel slotvoogd.

De meeste kastelen stammen uit de 13e en 14e eeuw. Toen echter de macht van de centrale vorst en de poorters in de steden ging overheersen, nam hun belang sterk af. De militaire functie van de kastelen raakte op de achtergrond, hun woonfunctie werd steeds belangrijker. Lange tijd bleef het kasteel een statussymbool van de adel, tot in de 17e eeuw. Toen ging het uiterlijk van de kastelen steeds meer lijken op dat van de opkomende "buitens" van de stedelingen. Hierdoor is het soms moeilijk een scheiding aan te geven tussen het begrip "kasteel" en "buitenplaats". Vrijwel alle kastelen zijn beschermd door de Monumentenwet.

Typen kastelen

Er zijn vele soorten kastelen, te onderscheiden op basis van criteria

als bouwperiode, bouwstijl, constructiewijze, oorspronkelijke functie etc. De kastelen die ons nog resten, zijn het best in te delen op grond van huidig aanzien en huidige functie. We komen dan bijvoorbeeld tot vier groepen:

1. Middeleeuwse kastelen die voor het grootste deel in oorspronkelijke staat verkeren en nog een grote mate van weerbaarheid laten zien. Voorbeelden zijn Loevestein, Radboud, Muiderslot, Doornenburg.
2. Middeleeuwse kastelen die weliswaar nog grotendeels hun oorspronkelijke aanzien behouden hebben, doch primair gekenmerkt worden door hun huidige functie. Een voorbeeld is de Ridderzaal.
3. Kastelen, die als zodanig te herkennen zijn, doch waarbij het karakter van buitenhuis de boventoon voert, bijvoorbeeld Keppel.
4. Kastelen, die totaal getransformeerd zijn tot fraaie buitenhuizen, waarvan de donjon geheel ingebouwd is. Bolesteyn in Maarssen is hiervan een voorbeeld. Naar schatting zijn er in Nederland nog circa 300 kastelen waaronder vele buitenplaatsen met een aanwijsbare middeleeuwse oorsprong. Concentraties vindt men in de provincies Utrecht, Gelderland en Limburg.

Behoud van kastelen

Enkele belangrijke argumenten voor het behoud van kastelen zijn:

- kastelen zijn zo ongeveer de oudste stenen gebouwen in Nederland en worden gekenmerkt door een zeer specifieke bouw- en constructiewijze;
- kastelen tonen ons iets van de sociaal-economische structuur en de cultuur van de vroege middeleeuwen, toen de kastelen economische en juridische centra waren in het feodale systeem, waar men zich bij onheil kon terugtrekken;

- kastelen zijn van grote invloed geweest op de vorming van het omringende landschap rond de kastelen. Die samenhang is nu vaak nog zo groot, dat wanneer het kasteel verdwijnt, daarmee de basis wegvalt van de structuur van het landschap eromheen;
- kastelen zijn zeer karakteristieke elementen in het landschap met een grote charme en schoonheid;
- kastelen hebben een grote waarde in het educatieve culturele toerisme.

Het behoud van kastelen is verre van eenvoudig. Een aantal problemen hierbij zijn:

- de financiering van reconstructie, restauratie en onderhoud van grote monumentale gebouwen als kastelen;
- de financiering van het herstel en onderhoud van het park of de tuin rond het kasteel;
- het vinden van een bestemming die de waarde van het pand niet aantast, een moeilijke opgave gezien de vaak decentrale ligging en de historisch gegroeide indeling;
- de hoge kosten van bewoning van kastelen, wat betreft woonlasten en belastingen.

Particulier initiatief

Vele verenigingen, stichtingen en andere organisaties houden zich bezig met de zorg voor de kastelen in Nederland. Het gaat hierbij om lokale en regionale organisaties die zich inzetten voor het behoud van één of meerdere kastelen, maar ook om nationale en internationale organisaties. De belangrijkste zijn:

Internationaal:

- * Internationales Burgen Institut (IBI),
Lange Voorhout 35, 2514 EC 's-Gravenhage, telefoon:
070-3560333

Landelijk:

- * Nederlandse Kastelenstichting (NKS), waarin opgegaan Schellartbibliotheek en de Stichting Kastelen Documentatie. Voormalig Stadhuis Wijk bij Duurstede, Markt 24, 3961 BC Wijk bij Duurstede, telefoon: 0343-578995, fax: 0343-591403. Deze stichting, opgericht in 1945, heeft ten doel het bevorderen van het in stand blijven van in Nederland gelegen kastelen, - historische landhuizen/buitenplaatsen mede begrepen -, met hun onroerende aanhorigheden. Ter ondersteuning van de doelstelling bezit de stichting bovenstaande bibliotheek/documentatiecentrum/studiecentrum en kent de stichting een Bijzondere Leerstoel "Kastelenkunde" aan de Rijksuniversiteit van Utrecht. Met behulp hiervan bevordert en stimuleert de stichting onderzoek en publicaties op onder andere de bouwkundige aspecten van het kasteel en streeft naar verbreding van kennis, opwekken van interesse en verspreiding van de bekendheid van het fenomeen "kasteel", dit alles op wetenschappelijk-, cultureel- en toeristisch gebied. In de bibliotheek is er tevens een verzameling kaarten, prenten, plattegronden, foto's en dergelijke gericht op de bouwkundige aspecten van het kasteel. De bibliotheek en verzameling zijn op afspraak te raadplegen. Boeken en ander materiaal worden niet uitgeleend. Restauratie en onderhoud behoren niet tot de activiteiten van de stichting, maar adviezen hierover worden wel gegeven in de vorm van prerestauratief onderzoek.
- * Stichting tot Behoud van Particuliere Historische Buitenplaatsen, waarbij praktisch alle particuliere kasteel-eigenaren zijn aangesloten. Secretariaat: Kasteel Vosbergen, Vosbergerweg 38, 8181 JJ Heerde, telefoon: 0578-691735

Provinciaal/regionaal:

Groningen: Groninger Borgenstichting, Groningen
Friesland: Friesche State en Sate Stichting, Leeuwarden
Overijssel: Overijsselse Kastelenstichting, Zwolle
Stichting Buitengoed Overijssel, Raalte
Gelderland: Stichting Vrienden der Geldersche Kasteelen, Arnhem
Utrecht: Stichting Utrechtse Kastelen, Utrecht
N-Holland, Z-Holland, Zeeland: Kastelenstichting Holland en Zeeland, 's-Gravenhage
Noord-Brabant: Brabantse Kastelenstichting, Helvoirt
Vereniging Vrienden van de Brabantse Kastelen, Tilburg
Limburg: Stichting Limburgse Kastelen, Arcen.

Voor een overzicht van lokale organisaties kunt U de lijst van bij het NCM aangesloten organisaties in dit boekje raadplegen of informeren bij de NKS.

Financieel instrumentarium

Volgens het Besluit Rijkssubsidiëring Restauratie Monumenten kan aan eigenaren van monumenten, ook kastelen, een restauratiesubsidie verstrekt worden van 20% van de subsidiale restauratiekosten en wanneer het een stichting of vereniging zonder winstoogmerk betreft, een restauratiesubsidie van 70%. De kastelen in Nederland zijn evenwel voor het grootste deel inmiddels gerestaureerd. Veel belangrijker is de financiering van het noodzakelijke, dure onderhoud. In het jaarlijkse onderhoud is een bijdrage mogelijk van maximaal 40% van het totaal der kosten tot maximaal f 10.000,- met een minimum van f 500,- per jaar, volgens het Besluit Rijkssubsidiëring Onderhoud Monumenten. Voor zeer onderhoudsgevoelige kastelen (jaarlijks meer dan f 25.000,- onderhoud) is een subsidie mogelijk van maximaal f 40.000,- per jaar, mits onderhoud wordt uitgevoerd volgens een goedgekeurd meerjarenonderhoudsplan. Verder wordt ten aanzien van

particuliere eigenaren van kastelen enige versoepeling betracht op fiscaal gebied, gezien de toch al zeer hoge exploitatielasten. In bepaalde gevallen kan bij restauratie en reconstructie van kasteelgebouwen een bijdrage verstrekt worden door provincies, gemeenten en particuliere fondsen zoals het Prins Bernhard Fonds.

Documentatie/literatuur

- Kransberg, D. en Mils, H., “Kastelengids van Nederland. Middeleeuwen”, Haarlem 1969
- Kalkwiek, K. en Schellart, A.I.J.M., “Atlas van de Nederlandse Kastelen”, Alphen aan de Rijn 1980
- “Kastelen in Nederland; een rondreis langs burchten en kastelen in ons land”, Sijthoff/ANWB 1984
- Serie Nederlandse Kastelen (kasteel-monografieën), uitgave van de NKS (inmiddels 77 delen)
- Provinciale kastelenboeken (inventarisaties per provincie)
- “Castellogica”, losbladige ringband met periodieke aanvullingen, uitgave van de NKS
- Periodiek verschijnende kastelengidsen ('93-'94), uitgave van NKS
- “De woonstede door de eeuwen heen/Maisons d'hier et d'aujourd'hui”, kwartaalblad, uitgave van de NKS, de Stichting PHB en de Koninklijke Vereniging der Historische Woonsteden in België
- Bulletins van de provinciale kastelenstichtingen
- Tromp, drs. H.M.J., “Kijk op kastelen”, Amsterdam 1979
- Tromp, drs. H.M.J., drs. Toita Henry-Buitenhuys, e.a., “Historische Buitenplaatsen in particulier bezit”, Utrecht 1991
- Tromp, drs. H.M.J., “Private Countryhouses in the Netherlands”, Zwolle 1997
- Janssen, H.L., Kylstra-Wielinga, J.M.M., Oldemeierink, B., e.a., “1000 Jaar kastelen in Nederland. Functie en vorm door de eeuwen heen”, Utrecht 1995

Kerken

Begripsomschrijving

Onder monumentale kerkgebouwen worden kerken en de daarbij behorende gebouwen (zoals pastorie of kosterswoning) verstaan, die het behouden waard zijn. Een monumentaal kerkgebouw hoeft niet op een rijks-, provinciale of gemeentelijke monumentenlijst te staan. Is dat wel het geval, dan kan men spreken van een ‘kerkelijk monument’. Een kerkelijk complex kan als geheel beschermd zijn, maar ook kan alleen de kerk of slechts één of meer onderdelen daarvan beschermd worden.

Per 1 januari 1997 stonden 2504 kerkelijke gebouwen en 216 objecten in en onderdelen van kerkelijke gebouwen (bijvoorbeeld orgels) officieel ingeschreven in het register van door het rijk beschermde monumenten, die als volgt over de verschillende provincies verdeeld zijn:

	Gr	Fr	Dr.	Ov	Gl	Ut	NH	ZH	ZI	NB	L	Fl	Ned
kerkelijke gebouwen	178	310	80	129	355	120	317	315	138	273	286	3	2.491
objecten in en delen van kerkelijke gebouwen	23	42	7	15	40	27	6	8	7	18	23	–	222

Typen

Kerken kunnen in categorieën verdeeld worden op basis van verschillende criteria, zoals kerkelijke gezindte, verzorgingsgebied, bouwstijl (bijvoorbeeld romano-gotisch, gotisch, renaissancestisch, barok, neo-klassicistisch, neo-gotisch, modern) of grootte. Het laatste criterium (grote/kleine kerken) is goed bruikbaar omdat de grootte voor een groot deel bepalend is voor de gebruiksmogelijkheden, de exploitatiekosten en de kosten van restauratie en onderhoud.

Behoud van kerkelijke gebouwen

Kerkelijke gebouwen zijn meestal uiterst waardevolle gebouwen, immers:

- ze bepalen voor een groot deel de identiteit van een stad, dorp, wijk of straat door hun sterk beeldbepalend karakter;
- ze bevinden zich meestal op een unieke lokatie in stad of dorp;
- ze bieden een vrij grote overdekte ruimte;
- door die ligging en ruimte zijn ze enigszins exploitabel te maken, ook als hun kerkelijke functie geheel of gedeeltelijk wegvalt;
- het zijn prachtige voorbeelden van architectuur en constructie, bijvoorbeeld door de techniek van overwelling en overkoepeling;
- ze bevatten vaak kunstschaten van grote waarde, en:
- veel kerken hebben uiteraard nog een functie voor godsdienstoefening.

Het behoud van kerken is niet eenvoudig. Inmiddels is weliswaar het grootste deel der monumentale kerken gerestaureerd, doch vaak ontstaan pas ná restauratie de grote problemen, omdat:

- de gebruiksmogelijkheden, ook na restauratie veelal beperkt zijn doordat er te weinig voorzieningen zijn (wanneer tenminste geen functie meer bestaat ten behoeve van de godsdienstoefening);
- lokale overheden nog vaak terughoudend reageren ten aanzien van exploitatie van kerkgebouwen, omdat ze vrezen voor concurrentie voor de nieuwe sociaal-culturele centra;
- de kosten van onderhoud en exploitatie zeer hoog zijn (denk aan energie- en personeelskosten) en de subsidiemogelijkheden nog te beperkt zijn.

Ook het behoud van jongere kerken (van na 1850) moet nagestreefd worden, zoals de neo-gotische kerken, waarvan bijvoorbeeld die van architect P. J. H. Cuypers belangrijk zijn.

Particulier initiatief

De particuliere bemoeienis met het behoud van kerken is nog niet zo oud. Vroeger was dit immers een zaak voor de kerkelijke instanties zelf. De secularisatie heeft echter geleid en leidt nog steeds tot leegstand van kerkgebouwen. Door bovengenoemde exploitatie moeilijkheden dreigt verwaarlozing. Daarom is bemoeienis van de kant van particuliere organisaties geboden. Op lokaal niveau zijn vele verenigingen en stichtingen tot behoud van een bepaalde kerk opgericht, terwijl in bepaalde provincies organisaties in het leven geroepen werden met als doel de bescherming van waardevolle kerken in de betreffende provincies. Sinds een aantal jaren is er ook een landelijke vereniging die zich speciaal richt op het beheer van kerken.

Landelijk

- * Vereniging van Beheerders van Monumentale Kerkgebouwen in Nederland (VBMK), secr. Martinikerkhof 3, 9712 JG Groningen, telefoon/fax: 050-3120798
Deze vereniging, opgericht in 1981, stelt zich ten doel de bevordering van een goed beheer en gebruik van monumentale kerkgebouwen en daarnaast ervoor te zorgen dat hiervoor een breed maatschappelijk draagvlak bestaat. Ook behartigt zij de gemeenschappelijke belangen van de aangesloten kerkbeheerders, in aantal ongeveer 200. Lidmaatschap is onder meer mogelijk voor kerkelijke gemeenten, stichtingen, parochies en burgerlijke gemeenten.
- * Commissie kerkelijke gebouwen van het Interkerkelijk Contact in Overheidszaken (CIO-K), mr. J. Broekhuizen secretaris, Postbus 405, 2260 AK Leidschendam, telefoon: 070-3131219/3131279, fax: 070-3131202. De Commissie kerkelijke gebouwen van het interkerkelijk contact in overheidszaken (CIO-K) behartigt de belangen van 19 kerkgenootschappen in Nederland inzake de (monumentale)

- kerkelijke gebouwen die bij deze kerkgenootschappen in gebruik zijn. Hiertoe onderhoudt CIO-K contacten met de verschillende (overheids)instanties, zoals de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, Ministerie van OCW, provincies, NCM, NRF, Vereniging van Beheerders etc. Belangen van individuele kerkbeheerders worden aangekaart via de verschillende bouwadviesinstanties van de kerkgenootschappen.
- * Interkerkelijk Werkverband voor Monumentale Kerkgebouwen, p/a Postbus 19, 3970 AA Driebergen, telefoon: 0343-516099
 - * Vereniging van Kerkvoogdijen in de Nederlandse Hervormde Kerk, Singel 119, Postbus 176, 3300 AD Dordrecht, telefoon: 078-6141944
 - * Bouw- en restauratiecommissie Nederlandse Hervormde Kerk, Postbus 405, 2260 AK Leidschendam, telefoon: 070-3131277, fax: 070-3131202. De bouw- en restauratiecommissie is een landelijkeadviescommissie ten dienste van hervormde gemeenten die adviseert inzake (ver)bouw, restauratie en herinrichting van al dan niet monumentale kerkgebouwen. Tevens verzorgt zij voorlichting over subsidiemogelijkheden en behartigt zij de belangen van hervormde gemeenten met betrekking tot kerk(elijke) gebouwen bij overheden en andere instanties.
 - * Stichting Kerkelijk Kunstbezit Nederland, Mariahoek 16-17, 3511 LG Utrecht, telefoon: 030-2340742
 - * Vereniging van Orgelbouwers in Nederland (V.O.N.), Postbus 84100 (Scheveningseweg 52), 2508 AC 's-Gravenhage
 - * Cuypers Genootschap, Burgemeester Minkenberglaan 11, 6109 AL Ohé en Laak, telefoon: 0475-551794
 - * Orgelcommissie Nederlands Hervormde Kerk, Postbus 405, 2260 AK Leidschendam. Deze landelijke adviescommissie adviseert over nieuwbouw en restauratie van orgels.
 - * Landelijk steunpunt kerkbeheer, telefoon: 020-6235647. Organisatie van studiedagen, onderhouden van contacten met individuele leden en het opzetten van een kerkencircuit (tentoonstellingen, lezingen, concerten, enz.).

Provinciaal/regionaal

- Groningen: * Stichting Behoud Kerkelijke Gebouwen in Groningen en Drenthe, Postbus 45, 9640 AA Veendam, telefoon: 0598-626126
- * Stichting Oude Groninger Kerken, Westersingel 43, 9718 CD Groningen, telefoon: 050-3123569
- Friesland: * Stichting Alde Fryske Tsjerken, Zuidergrachtswal 25, 8993 AE Leeuwarden, telefoon: 058-2139666
- * Stichting Behoud Kerkelijke Gebouwen in Friesland, Vredeman de Vriesstraat 19, 8921 BP Leeuwarden, telefoon: 058-2123592
- Overijssel: * Stichting Behoud Kerkelijke Gebouwen in Overijssel en Flevoland, Glanestraat 21, 7555 KW Hengelo, telefoon: 074-2917386
- Gelderland: * Stichting Oude Gelderse Kerken Postbus 481, 4000 AL Tiel, telefoon: 0344-630233
- N-Holland: * Stichting Behoud Kerkelijke Gebouwen in Noord-Holland, Eikebosserweg 183^a 1213 RX Hilversum, telefoon: 035-621037
- Zuid-Holland:* Stichting Oude Hollandse Kerken, Postbus 489, 2300 ED Leiden, telefoon: 071-5161506
- Zeeland: * Stichting Oude Zeeuwse Kerken, Badhuisstraat 43, 4381 LN Vlissingen, telefoon: 0118-414981

Locaal

Er zijn tientallen lokale beheersstichtingen waarvan een deel aangesloten is bij de Vereniging van Beheerders van Monumentale Kerkgebouwen in Nederland. Verder zijn er in verschillende plaatsen 'verenigingen van vrienden' van bepaalde kerken.

Overheid

Rijk:

Het belangrijkste instrument van de rijksoverheid is de Monumentenwet. Voor kerkelijke monumenten worden ten aanzien van verschillende aspecten uitzonderingen gemaakt:

Art. 1:

Kerkelijke monumenten worden hier gedefinieerd als "onroerende monumenten welke eigendom zijn van een kerkgenootschap, kerkelijke gemeente of parochie of van een kerkelijke instelling en welke uitsluitend of voor een overwegend deel worden gebruikt voor de uitoefening van de eredienst";

Art. 2:

Hier wordt gesteld dat "met betrekking tot een kerkelijk monument geen beslissing genomen wordt ingevolge de Monumentenwet dan na overleg met de eigenaar";

Art. 18:

Wat betreft het verlenen van een bouw- of sloopvergunning "neemt Burgemeester en Wethouders danwel Onze minister geen beslissing dan in overeenstemming met de eigenaar, voor zover het betreft een beslissing waarbij wezenlijke belangen van de godsdienstoefening in dat monument in het geding zijn".

Provincies:

Provinciale besturen kunnen kerkelijke objecten, die niet door het Rijk beschermd worden, plaatsen op een provinciale monumentenlijst.

Gemeenten:

Gemeentebesturen kunnen ook kerkgebouwen beschermen door ze op een gemeentelijke lijst te plaatsen, zoals onder andere door de gemeenten Groningen en 's-Gravenhage gedaan is.

Financieel instrumentarium

Rijk:

Het Rijk biedt mogelijkheden tot het subsidiëren van kosten van restauratie en onderhoud van kerken die op de rijksmonumentenlijst staan. Allereerst is het vanaf 1 januari 1991 geldende Besluit Rijkssubsidiëring Restauratie Monumenten (Brrm) van belang. Volgens artikel 17 van deze regeling kan een restauratiesubsidie verstrekt worden van 70% van de subsidiabele restauratiekosten. Dit geldt echter alleen wanneer het monument in eigendom is van een kerkgenootschap, kerkelijke gemeente of kerkelijke instelling, en bovendien uitsluitend of voor een overwegend deel gebruikt wordt voor de eredienst.

Hetzelfde subsidiepercentage geldt voor kerken die eigendom zijn van een binnen het rijk gevestigde privaatrechtelijke rechtspersoon, die zonder winstoogmerk uitsluitend de instandhouding van één of meer monumenten ten doel heeft. Is de eigenaar een publiekrechtelijke rechtspersoon, dan kan slechts een subsidie van 60% van de subsidiabele kosten verstrekt worden.

Deze percentages worden met 30% verlaagd indien de eigenaar belastingplichtig is en dus gebruik kan maken van fiscale aftrek-mogelijkheden. Voor monumentwaardige orgels, carillons, uurwerken en klokken is een restauratiesubsidie mogelijk van 70%. De objecten moeten zich dan wel in, aan, bij of op een monument bevinden, en vermeld worden in het register waarin dat monument is ingeschreven. Voor het onderhoud van monumentale kerkgebouwen is een financiële rijksbijdrage mogelijk op grond van het Besluit Rijkssubsidiëring Onderhoud Monumenten. Op grond van artikel 4, lid 1 is ten behoeve van het jaarlijks onderhoud een subsidie mogelijk van 50% van de totale kosten van de onderhoudswerkzaamheden tot een bedrag van ten hoogste f 12.500,- per jaar. Artikel 11 biedt de mogelijkheid om voor perioden van 10 jaar subsidie te verkrijgen in de kosten van de naar het oordeel van de minister sober en doelmatig uitgevoerde onderhoudswerkzaamheden aan de

buitenkant daarvan ten behoeve van het wind- en waterdicht houden. De subsidie bedraagt 60% van de totale kosten van de onderhoudswerkzaamheden die gedurende 10 jaren zijn verricht volgens een door de minister goedgekeurd onderhoudsplan (nadere bijzonderheden zie pagina 43).

Voor orgels is een jaarlijkse onderhoudssubsidie mogelijk van 40% van de totale kosten tot een bedrag van ten hoogste f 1.200,- per jaar. Zie ook pagina 45.

Provincies:

Kunnen gelden ter beschikking stellen voor subsidiëring van restauratie en/of onderhoud van kerkelijke monumenten op een rijks-, provinciale of gemeentelijke lijst.

Gemeenten:

Kunnen individueel bijdragen verstrekken bijvoorbeeld uit het Stadsvernieuwingsfonds.

Particuliere fondsen:

In bepaalde gevallen kan een beroep gedaan worden op particuliere fondsen als het Prins Bernhardfonds ter verkrijging van een bijdrage in de kosten van restauratie of onderhoud van een kerk. Vaak is er een vereniging van vrienden die aan fondswerving doet.

Heel interessant zou een samenwerkingsverband kunnen zijn tussen verschillende kerken ten behoeve van het onderhoud. Men kan dan een 'totaalplan' maken, om een reservering vragen bij de RDMZ van een budget voor onderhoud van de diverse kerken, zodat men daarbinnen kan schuiven. Ook is het dan beter mogelijk arbeidsplaatsen te creëren.

Documentatie/literatuur

Documentatie van de Vereniging van Beheerders van Monumentale Kerkgebouwen in Nederland:

- Jaarverslagen vanaf 1985
- Databank, geordend per gemeente, per kerkgebouw en per thema
- Folder over multi-functioneel gebruik van kerken
- Informatiebulletin (3 à 4 maal per jaar)
- Publicaties van de VBKM naar aanleiding van onderzoek door de Vakgroep Bedrijfseconomie (Faculteit der Economische Wetenschappen, Universiteit van Amsterdam, drs. N.J.P. Ferwerda en prof. P. Verburg)
- "Beheer en gebruik van monumentale kerkgebouwen", aug. 1983
- "Beheer en onderhoud van grote monumenten", juli 1985
- Video: "Midden in de week en 's zondags ook"
- Uniform rekeningschema

Brochures RDMZ:

- Swigchem, G.A. van, Brouwer, T. en Os, W. van, "Een huis voor het woord / Het Protestantse Kerkinterieur in Nederland tot 1900", uitgave van de RDMZ, 's-Gravenhage, 1984
- Steensma, dr. R., "Kerken, wat doe je ermee?", uitgave van Bosch en Keuning n.v., Baarn 1981

Brochure Bouw & Restauratiecommissie:

- Haeringen-'t Hart, M.N. van, "De gemeente als gastvrouw; openstelling van kerkgebouwen", uitgave van Bouw & Restauratiecommissie NH Kerk, 1993

Brochures NCM:

- Cursusmap "Openstelling kerken"
- Cursusmap "Kerkbeheer"
- Monumentenaccomodatiegids Kerken

Molens

Begripsomschrijving

Molens zijn het best te omschrijven als werktuigen, aangedreven door wind- of waterkracht en gebouwd ten behoeve van het malen en vaak ook verwerken van allerlei grondstoffen zoals graan, cacao, gort, hout (we spreken dan van 'industriële molens') of ten behoeve van het droogmalen van polders en het op peil houden van het polderwater (de 'poldermolens').

Ontwikkelingsgeschiedenis

Molens kennen in Nederland een lange geschiedenis. Reeds voor het jaar 1000 waren er watermolens, terwijl industriële windmolens al aan het eind van de 13e eeuw bekend waren. De oudste gegevens over poldermolens dateren uit de 15e eeuw. Door de uitvinding en ontwikkeling van andere energiebronnen als de stoommachine, de dieselmotor en de electriciteit hebben de molens voor een groot deel hun functie verloren en zijn in onbruik geraakt. Het bestand is gedaald van circa 11.000 rond het jaar 1880 tot zo'n 2.500 rond de eeuwwisseling, en heeft inmiddels het schrikbarende kleine aantal van circa 1.100 exemplaren bereikt.

Typen

We kunnen allerlei typen molens onderscheiden. De verschillende typen zijn ongelijkmatig verdeeld over de provincies, wat voortvloeit uit hun functie en de regionale bouw- en constructiewijzen. Een en ander is af te lezen uit de volgende tabel van: Wind- en watermolens in Nederland, verdeeld naar type, per provincie, in absolute aantallen, gebaseerd op gegevens van de Vereniging "De Hollandsche Molen", 1992.

Windmolens	GR	FR	DR.	OV	GLD	U	NH	ZH	Z	NB	L	TOTAAL
Tjasker	1	10	2	6	1		2	1				23
Standerd	2			1	10			2	4	21	6	46
Wip					3	8	7	53		3		74
Wip met stelling							1	2				3
Spinnekop		21		1	2							24
Spinnekopstelling	1	2										3
Paltrok					1		3					4
6-kantige st., grond, belt	1			1	2		1		1	1		7
8-k. stelling	45	27	22	27	22	3	26	15		5	1	193
8-k. grondweiler	28	62	5	2	10	8	28	51	7	3		204
8-k belt			4	6	6				1	4	2	23
8-k. binnenkruier							63	1				64
16-k. belt											1	1
Rond, steen, stelling	4		2	2	23	10	1	43	37	21	1	144
Rond, steen, grondz.				2	11	1	3	49	17	4		87
Rond steen, belt			1	22					5	51	24	103
8-k. steen, belt, stelling					1					1		2
12-k. steen, grondz.								2				2
Toren					3						1	4
Totaal	82	122	35	49	117	30	135	219	72	114	36	1011
Watermolens												
Onderslag					10	6				10	10	36
Middenslag											23	23
Bovenslag				3	14						7	24
Turbine					1						15	16
Totaal					13	21				10	55	99

Behoud van molens

Molens worden weer ambachtelijk in bedrijf genomen, maar het aantal dagelijks in bedrijf zijnde molens is nog steeds relatief laag. De voornaamste betekenis van molens ligt dan ook op een heel ander vlak: zij weerspiegelen een uniek stuk waterbouwkundige historie van Nederland, tonen een zeer vroege vorm van mechanisering van

landbouw en industrie en getuigen van een zeer specifieke bouw- en constructiewijze. Verder zijn molens zeer karakteristieke elementen in ons landschap en vormen ze nog steeds ons toeristisch visitekaartje in het buitenland. Sinds 1970 worden molens in toenemende mate bemalen door vrijwillige molenaars. Zo zijn op de Nationale Molendag ruim 600 draaiende en/of malende molens te zien. Het is niet eenvoudig om het molenbestand op een historisch verantwoorde wijze te onderhouden en ze ook weer bedrijfsvaardig te maken en te behouden. Allereerst zijn daar de hoge kosten van restauratie en onderhoud debet aan, gezien de onderhoudsgevoelige constructie. Vervolgens speelt versterking van de windtoetreding een rol als gevolg van dorps- en stadsuitbreiding, vooral in de hoogte, alsmede t.g.v. beplanting. Daarnaast vormt de behoefte aan zowel deskundige molenaars, die over voldoende vakmanschap beschikken, als aan molenmakers een factor van betekenis.

Particulier initiatief

Een groot aantal particuliere organisaties zet zich in voor het behoud van molens. Dat gebeurt op lokaal niveau, waar enthousiaste mensen zich inzetten voor het behoud van één bepaalde molen, maar ook op regionaal, provinciaal, nationaal en internationaal niveau.

Internationaal:

- * The International Molinological Society (TIMS), Londen
- * TIMS-Nederland, Nieuwe Vaart 21, 5161 AN Sprang-Capelle

Landelijk:

- * De Hollandsche Molen, Vereniging tot Behoud van Molens in Nederland, Sarphatistraat 634, 1018 AV Amsterdam, telefoon: 020-6238703
- * Het Gilde van Vrijwillige Molenaars, Nieuwe Bussummerweg 92, 1272 CK Huizen
- * Stichting Ambachtelijk Korenmolenaarsgilde,

Sweelinckstraat 2, 3131 SP Vlaardingen

- * Nederlandse Vereniging van Molenmakers, St. Odastraat 17, 6002 BC Weert
- * Vereniging van Nederlandse Particuliere Moleneigenaren, Schoutenlaan 70, 4856 AX Bavel
- * Stichting Molendocumentatie, Sarphatistraat 634, 1018 AV Amsterdam

Provinciaal/regionaal:

- Groningen: * Vereniging Vrienden van de Groninger Molens, Groningen
- * Stichting De Groninger Molen Groningen
- Friesland: * Stichting De Fryske Mole, Leeuwarden
- * Gild Fryske Mounders, Leeuwarden
- Drenthe: * Molenstichting Drenthe, Assen
- Overijssel: * Stichting De Overijsselse Molen, Dalfsen
- Gelderland: * Stichting Vrienden van de Gelderse Molen, Arnhem
- Utrecht: * Stichting De Utrechtse Molens, Utrecht
- Zeeland: * Vereniging De Zeeuwse Molen, Tholen
- N-Brabant: * Molenstichting Noord-Brabant, Vught
- Limburg: * Molenstichting Limburg, Maastricht

Voor informatie over regionale en lokale molenorganisaties kunt u zich wenden tot "De Hollandsche Molen", telefoon 020-6238703

Overheid

Provincies:

- Overijssel: * Molencommissie uit de Overijsselse Monumentencommissie "Het Oversticht", Postbus 531, 8000 AM Zwolle,
- N-Holland: * Provinciale Molencommissie voor Noord-Holland, Postbus 6090, 2001 HB Haarlem,

- Z-Holland: * Sectie Molens, provincie Zuid-Holland, Provinciehuis Koningskade 1, 2596 AA 's-Gravenhage,
- N-Brabant: * Halfjaarlijks ambtelijk molenoverleg,
- Zeeland: * Halfjaarlijks ambtelijk molenoverleg.

Een aantal provincies heeft eigen molen- c.q. monumentenverordeningen in het leven geroepen, waarin ook ten aanzien van molens voorschriften vastgelegd kunnen zijn.

Financieel instrumentarium

Rijk:

- * Besluit Rijkssubsidiëring Restauratie Monumenten (Brrm) art. 17 lid c en d: Voor molens die uit een oogpunt van monumentenzorg bedrijfsvaardig zijn of weer bedrijfsvaardig zijn te maken en waarvan eigenaar is een binnen het rijk gevestigde privaatrechtelijke rechtspersoon zonder winst oogmerk is een restauratiesubsidie mogelijk van 40% van de subsidiabele restauratiekosten. Voor andere molens geldt een percentage van 30%. Indien de eigenaar ten tijde van de indiening van het subsidieverzoek bij de gemeente niet belastingplichtig is, kunnen genoemde percentages verhoogd worden met 30%.
- * Besluit Rijkssubsidiëring Onderhoud Monumenten, art. 3, lid 1, sub g. en h., alsmede lid 4, en art. 4, lid 3 en 4. Hierin wordt onderscheid gemaakt tussen wind- en waterradmolens die als zodanig in bedrijf zijn, en molens die maalvaardig zijn en niet als zodanig in bedrijf zijn. De subsidiepercentages zijn voor deze categorieën respectievelijk 40% met een maximum van f 2.000,- per jaar en 40% met een maximum van f 1.200,- per jaar. Een Rijkssubsidie in het onderhoud wordt niet verleend aan de Staat, de provincies, de waterschappen, de veenschappen en de veenpolders. Provincies en gemeenten bepalen zelf of zij aan deze rijksonderhoudssubsidie een provinciale of gemeentelijke subsidie toevoegen.

Provincies:

De meeste provincies stellen eveneens bijdragen ter beschikking ten behoeve van restauratie en onderhoud van molens. Wat betreft restauraties hanteert men een percentage dat varieert van 10% tot 20%. Verschillen bestaan er ook in de subsidiepercentages en -voorwaarden die gelden voor onderhoud van molens, zoals bepaald is in de diverse provinciale regelingen. In de meeste gevallen geldt voor de onderhoudsregeling de volgende verdeelsleutel: rijk: 40%, provincie: 15%, gemeente: 25%, zodat voor de eigenaar 20% resteert. In verschillende provincies bestaan zogenaamde draaipremieregelingen.

Gemeenten:

Voor zover bekend geven gemeenten slechts incidenteel een extra bijdrage in de kosten van restauratie van molens. Wel hebben gemeenten hiertoe meer vrijheid gekregen door het nieuwe systeem van Stadsvernieuwingsfondsen dat per 1 januari 1985 in werking getreden is.

Particuliere fondsen:

Een aantal particuliere fondsen biedt mogelijkheden tot geldelijke steun ten behoeve van de instandhouding van molens, waarvan de belangrijkste (Informatie over deze fondsen is te verkrijgen bij De Hollandsche Molen):

- * Prins Bernhard Fonds,
- * Koninklijke Nederlandse Toeristenbond ANWB.

Documentatie/literatuur

Vereniging De Hollandsche Molen bezit een groot aantal boeken en tijdschriften, een omvangrijk archief en collecties molendocumentatie (foto's, krantenknipsels, e.d.). Voor het beheer van deze collecties is de Stichting Molendocumentatie in het leven geroepen. Bibliotheek en archief zijn op afspraak te raadplegen.

Literatuur:

- Nijhof, drs. P, "Molenbibliografie", 1982
- "Het Nederlands Molenbestand", lijst van alle nog bestaande wind- en watermolens in Nederland, Alkmaar 1992
- Tijdschrift "Molens", uitgave van De Hollandsche Molen met ingang van 1986
- "Molenstudies, bijdragen tot de kennis van de Nederlandse molens", uitgave van de Walburg Pers, Zutphen 1989
- Rapport Adviesburo De Nie, "De toekomst van het onderhoud van molens", Woltersum 1981
- Nederlandse Vereniging van Molenmakers / Katholieke Hogeschool Tilburg, "Structuurschets van de Nederlandse ambachtelijke molenmakerij en een prognose van haar toekomstige ontwikkeling", Tilburg 1983
- "Provinciale molenboeken". Inmiddels beschikbaar van alle provincies. De boeken omvatten een volledige inventarisatie van molens in de betreffende provincie.
- Rapport van de werkgroep molenbiotoop, "De inrichting van de omgeving van molens", uitgave van De Hollandsche Molen, Amsterdam 1982
- "Veiligheid op wind- en watermolens", Amsterdam 1990
- Handleiding, "Molenbiotoop", Amsterdam 1996
- Balk, J.Th, "Molens", 1996

Monumenten van bedrijf en techniek

Begripsomschrijving

Oude fabrieksgebouwen, pakhuizen en silo's; kanalen, sluisen en bruggen; tram- en treinstations en remises; vuurtorens, watertorens en gemalen... Al deze en nog vele andere soorten gebouwen en objecten behoren tot de monumenten van bedrijf en techniek, ook wel aangeduid als 'gedenktekens voor de werkende mens' of 'tastbare herinneringen aan afgesloten fasen in de ontwikkeling van bedrijf en techniek'. De laatste jaren raakt de internationaal reeds erkende term 'industrieel erfgoed' ook in Nederland meer en meer in zwang om dit ongekeerd brede en diverse terrein aan te duiden.

Ontwikkelingsgeschiedenis

De meeste monumenten van bedrijf en techniek zijn in de periode 1850-1950 gebouwd en zijn dus relatief niet zo oud: ze worden tot "de jongere architectuur" gerekend. Toch verdwijnen ze in veel sneller tempo dan enige andere categorie van monumenten. De belangrijkste oorzaak is, dat het hier gaat om gebouwen en objecten, die zijn neergezet om specifieke functies te dienen, die veranderen of zelfs geheel vervallen.

Sommige traditionele bedrijfstakken (textiel-, schoenen-, sigarenindustrie, steenbakkerij) krimpen snel in of zijn nagenoeg verdwenen, met leegstaande fabrieksgebouwen als resultaat. Andere objecten verliezen door technische ontwikkelingen hun functie (watertorens), raken verouderd of versleten (bruggen, stations) of worden door schaalvergroting overbodig (gemalen) enzovoort.

Alleen voor enkele in aantal kleinere categorieën als vuurtorens, stoomgemalen en watertorens zijn gedegen inventarisaties voorhanden én van de spoorwegmonumenten.

Hierdoor is een verantwoorde raming van het aantal objecten niet te geven. Een ruwe schatting op basis van natte-vinger-werk leidt tot een aantal van enige duizenden tot mogelijk zo'n tienduizend objecten.

Typen

De monumenten van bedrijf en techniek zijn in te delen naar hun oorspronkelijke functie:

Winning van grondstoffen

- mijncomplexen met hun schachten, entreegebouwen, koeltorens, mijnwerkerskolonies;
- mergelgroeven, zandafgravingen, grindgraverijen;
- veenderijen.

Productie

- agrarische bedrijven met hun machinerieën en gereedschappen;
- ambachtelijke en industriële bedrijven met hun machinerieën en krachtbronnen: molens, stoommachines, verbrandingsmotoren, etc. én produkten;
- huisvesting van ondernemers en arbeiders, ondernemersvilla's, arbeiderswijken en kolonies.

Opslag en overslag

- pakhuizen, vemen, loodsen, silo's, elevators.

Transport: infrastructuur en transportmiddelen

- kanalen: jaagpaden, sluisen, sluiswachterswoningen;
- spoor- en tramwegen: stations, remises, overweg- en wachtershuisjes, seinhuizen, seinen;
- straten en wegen met hun toebehoren, zoals tolhuizen en verkeersborden;
- bruggen, veren, viaducten;
- havens: scheepswerven, vuurtorens, kranen, dokken;
- post, telefoon, telegrafie.

Distributie

- galerijen, passages;
- winkels, warenhuizen;
- markthallen, veilinggebouwen, beursgebouwen.

Openbare voorzieningen

- gasfabrieken, pompstations, electriciteitscentrales, waterleidingcomplexen.

Ontginning en inpoldering

- polders: poldermolens, gemalen, de ontstane samenhangende ruimtelijke gehelen van verkavelingspatroon, kanalen, bebouwingswijzen, etc.

Behoud van monumenten van bedrijf en techniek

Monumenten van bedrijf en techniek verdwijnen door de geschetste structurele oorzaken in een verbijsterend snel tempo. Op de langere duur zal slechts een zeer klein deel met hun oorspronkelijke functie kunnen worden behouden. Een nog kleiner aantal objecten

wordt als museum gebruikt. Afhankelijk van de te hanteren criteria en de wijze van gebruik op plaatselijk en regionaal niveau kan van de circa 10.000 in eerste instantie te beschermen objecten slechts van een kwart tot een derde deel worden verwacht dat zij voor behoud in aanmerking komen.

De toekomst van de overgrote meerderheid hangt af van de mate, waarin plannen voor hergebruik door andere functies gerealiseerd kunnen worden. Het slagen ervan wordt doorgaans bepaald door de financiële (on)mogelijkheden.

In het kader van de grotere aandacht voor de jongere bouwkunst, het Monumenten Inventarisatie Project (MIP), uitgevoerd door de Rijksdienst voor de Monumentenzorg worden ook deze groep monumenten meegenomen in het inventarisatie traject.

Overheid

De overheid heeft voor het behoud van het industrieel erfgoed een belangrijke verantwoordelijkheid. Enkele provincies en gemeenten dragen bij aan het museaal behoud of hergebruik van monumenten van bedrijf en techniek, maar ze worden zelden door de lagere overheden als monument beschermd.

De Rijksoverheid, het ministerie van OCenW en de RDMZ, onderkennen het belang van dit industrieel erfgoed. Sinds het begin van de jaren negentig wordt industrieel erfgoed van nationaal belang beschermd in het kader van het Monumenten Registratie Project (MRP) en het Monumenten Selectie Project (MSP).

Met ingang van 1997 traden er grote veranderingen op in de organisatiestructuur op het terrein van het industrieel erfgoed. Zowel aan het werk van het Projectbureau Industrieel Erfgoed (PIE) als aan de Stichting "1996, Jaar van het Industrieel Erfgoed" kwam een einde. Per 1 januari 1997 nam de RDMZ de

verantwoordelijkheid voor het gebouwde industrieel erfgoed op zich met de instelling van het Coördinatiepunt Industrieel Erfgoed, bemand door drs. P. Nijhof en C.H.R.T. Weevers.

Daarnaast werden tegelijkertijd tal van initiatieven genomen om een vervolg te geven aan het werk van het PIE inzake het roerend industrieel erfgoed. Tijdens de samenstelling van dit jaarboek waren evenwel nog geen definitieve ontwikkelingen te melden. Via het coördinatiepunt Industrieel Erfgoed van de RDMZ kan informatie worden gegeven omtrent de actuele situatie in deze.

Hier zij ook de verschillende publicaties van het Pie te verkrijgen, zoals:

- bijna 30 branchestudies
- almanak industrieel erfgoed
- serie "buiten bedrijf" met onder andere:
 - tricotfabriek Winterswijk
 - benzinestations
 - landdrukkerij
 - Walzenmolen Sas van Gent (1997)

Het Coördinatiepunt is dagelijks bereikbaar en staat klaar voor iedereen die zich bezig houdt met industrieel erfgoed.

Adres

Rijksdienst voor de Monumentenzorg
Coördinatiepunt Industrieel Erfgoed
Postbus 1001, 3700 BA Zeist
Telefoon: 030-6983359 / 6983293

Een sprankelende reputatie in restauratie

- specialistisch vakmanschap
- verstand van grote lijnen,
gevoel voor details
- klantvriendelijke mensen

schakel & schrale

Schakel & Schrale bv
Jan van Goyenkade 7
1075 HN Amsterdam
Tel. 020 5745274
Fax 020 6645162

Particulier initiatief

De belangrijkste aandacht voor het industrieel erfgoed komt van de enige tientallen particuliere organisaties, die zich inzetten voor inventarisatie, documentatie, bescherming, behoud en hergebruik van monumenten van bedrijf en techniek. Sommige organisaties houden zich landelijk met één bedrijfstak bezig (textiel, steen- en pannebakkerijen), andere richten zich landelijk op technische of historische objecten. Het talrijkst zijn de organisaties die werkzaam zijn in één bepaalde stad en streek. Een andere categorie wordt gevormd door organisaties die zich op het behoud/beheer van één object richten, waaronder zich opvallend veel gemalen bevinden. Tenslotte is er een groeiend aantal wetenschappelijk georiënteerde werkgroepen, verbonden aan universiteiten en hogescholen. Nu hebben meer dan 60 particuliere organisaties zich vanaf 1984 verenigd in de huidige Stichting Federatie Industrieel Erfgoed Nederland, afgekort: FIEN. Secretaris is de heer C.H.R.T. Weevers, Zomervaart 206 F, 2033 DN Haarlem, telefoon: 023-5353624 (na 19.00 uur), fax: 023-5353363.

Financieel instrumentarium

Er bestaan voor de monumenten van bedrijf en techniek noch gerichte subsidieregelingen van de overheid, noch particuliere fondsen. Elk restauratieproject moet weer op strikt individuele wijze financieel worden rondgebreed. Een uitzondering hierop vormen de door het Rijk beschermde stoomgemalen waarvoor het Besluit Rijkssubsidiëring Onderhoud Monumenten van kracht is. Voor deze categorie is een jaarlijkse onderhoudssubsidie mogelijk van 40% van de totale onderhoudskosten tot een subsidiebedrag van ten hoogste f 10.000,- per jaar en met een minimum van f 500,- per jaar.

Documentatie/literatuur

Sinds eind 1991 is dit actuele nieuws opgenomen in de nieuwsbrief "Industria". Deze nieuwsbrief verschijnt 5 x per jaar. Abonnementsprijs f 27,50 per jaar. Te storten op giro 132802 ten name van FIEN / Industria, Hardenberg. Verdere informatie/ proefnummer kan men krijgen bij het secretariaat van FIEN. Tijdschrift Erfgoed van Industrie en Techniek 4x per jaar. Administratie: ir. C. H. van Eldik, Brilduikerhof 12, 2623 NT te Delft. Abonnementsprijs f 34,50.

In de voorgaande jaarboeken in er de nodige aandacht besteed aan literatuur over dit onderwerp, zodat in deze editie alleen de recent verschenen titels genoemd worden.

Algemeen

- Nijhof, P. (red.) en Beernink, G. (fotografie), “Industrieel erfgoed: Nederlandse monumenten van industrie en techniek”, Wormerveer 1996 (boek bij Teleac-cursus Industrieel Erfgoed)
- Nijhof, P. en Scholliers, P., e.a., “Het tijdperk van de machine: industriecultuur in België en Nederland”, Brussel 1996
- Nijhof, P., “101 Industriële monumenten”, Zwolle 1996

Regionaal

- Brenkelen, R. van, “Getuigen van een wereld die verdween: monumenten van bedrijf en techniek in Amsterdam”, Amsterdam 1996
- Buiten, H., “Fabriekswerk, industrieel erfgoed in de provincie Utrecht”, Utrecht 1997
- Corten, J.P.A.M., e.a., “Lijnen door het Brabantse land: 200 jaar verkeersverbindingen in Noord-Brabant”, Zwolle 1997
- Enthoven, P.H. en Havelaar, J.J., “De metaalpletterij en ijzergieterij L.I. Enthoven & Co.: sporen van een negentiende eeuwse Haags grootindustriële bedrijf.”, 's-Gravenhage 1996
- Franken, A.F., “Scheepswerven in Zeeland: een onderzoek naar de geschiedenis en relictten van Zeeuwse scheepswerven.”, Goes 1996
- Hermans, F., “Een up-to-date modern gebouw: het Nedinsco-complex te Venlo 1921-1945”, Venlo 1996
- Het Zuiderzeeproject, “Flevolands industrieel erfgoed”, Lelystad 1996

- Monumenten Inventarisatie Project: Architectuur en Stedebouw, 1850-1940. 16 dln. Zwolle, 1990-1996:

1. De stad Utrecht. 1990
2. Drenthe, 1991
3. Overijssel, 1991
4. Amsterdam, 1992
5. Rotterdam, 1992
6. Flevoland, 1992
7. Groningen, 1992
8. Zeeland, 1993
9. Noord-Brabant, 1993
10. Noord-Holland, 1993
11. Limburg, 1994
12. 's-Gravenhage, 1994
13. Friesland, 1995
14. Gelderland, 1995
15. Zuid-Holland, 1996
16. Utrecht, 1996

Varende monumenten

Begripsomschrijving

Onder varende monumenten verstaan we diverse typen historische schepen, die gebruikt werden voor zowel de beroeps- als de pleziervaart.

Ontwikkelingsgeschiedenis

Beroepsvaart:

In de beroepsvaart is onderscheid te maken tussen vissersschepen en vracht- en tractieschepen. De oorspronkelijke vissersschepen kwamen vooral voor op de Zuiderzee, op de Zuidhollandse- en Zeeuwse Wateren en op de grote rivieren. Rond de eeuwwisseling voeren er nog zo'n 2000, maar hun aantal daalde toen de plannen voor de Zuiderzeewerken definitief werden. De vissers zagen in dat de Zuiderzeevervisserij hierdoor sterk in het nauw zou komen en investeerden niet meer in nieuwe schepen. Na de afsluiting van de Zuiderzee in 1932 verminderde het aantal vissers zeer snel. Momenteel zijn er nog ongeveer 90 oorspronkelijke vissersschepen in de vaart, geen van alle wordt echter voor de visserij gebruikt. Gevist wordt er alleen nog met moderne kotters, waarbij de vissers nieuwe visgebieden hebben opgezocht: Waddenzee en Noordzee. Voor het vervoer van onder meer turf en mest werden wat wij nu noemen "zeilende bedrijfsvaartuigen" gebruikt. Hun grootte was niet alleen afhankelijk van hun vracht, maar ook van het vaarwater. Zo waren schepen die naar de Oostzee voeren aanzienlijk groter dan die op de Nederlandse binnenwateren bleven. Vlak voor de Tweede Wereldoorlog zijn er bij een telling nog 20.000 van deze schepen geregistreerd. Na de oorlog werd hun werk overgenomen door grotere schepen met motoren. De oude zeilschepen werden voorzien van een motor, omgebouwd tot woonboot of gesloopt.

Er zijn nu ongeveer 650 zeilende bedrijfsvaartuigen in de vaart, maar evenals bij de vissersschepen niet meer in hun oorspronkelijke functie. Wel is er een nieuw beroepsgebruik ontstaan, namelijk de verhuur. Niet vergeten mogen worden de (stoom)sleepboten. In de categorie stoomsleepvaart kent ons land c.a. 20 vaartuigen, die daadwerkelijk nog als stoomschip actief zijn. Vele van de vroegere stoomboten zijn omgebouwd tot motorsleepboten, waarvan er momenteel zo'n 600 van rondvaren, vrijwel uitsluitend als recreatief vaartuig.

Pleziervaart:

Behalve de hiervoor genoemde vissers- en vrachtschepen die nu voor de pleziervaart worden gebruikt, zijn er vanaf de 16e eeuw ook "jachten" gebouwd, speciaal voor de pleziervaart. Hierin zijn nu drie categorieën te onderscheiden:

- ronde- en platbodemjachten
- scherpe jachten
- motorjachten

Typen

Beroepsvaart:

1. zeilende bedrijfsvaartuigen:
typen: o.a. tjalken, klippers, aken, steilstevens westlanders.
2. vissersschepen:
typen: o.a. botters, lemsteraken, schokkers, hoogaarsen, schouwen, zalmschouwen, loggers, bommen.
3. sleepboten: typen: o.a. opduwers, maasboten, rijnslepers, stoomboten.

Pleziervaart:

1. ronde- en platbodemjachten.
typen: o.a. boeiers, Friese jachten, tjotters, lemsteraken.

schouwen, tjalken;

2. klassieke scherpe jachten.

3. motorjachten.

typen: o.a. salonboten, bakdekruisers.

Behoud van varende monumenten

Varende monumenten worden door het Rijk niet als monument erkend. Wel kunnen gemeenten en provincies roerende zaken als schepen op hun monumentenlijst plaatsen. De honderden historische schepen vormen een wezenlijk onderdeel van ons cultureel erfgoed, evenals haven- en stadsgezichten die als geheel beschermd en behouden kunnen worden.

Particulier initiatief

Het behoud van varende monumenten reilt en zeilt volledig dankzij het particulier initiatief. Eigenaren, al of niet binnen een stichting of vereniging, steken veel tijd, energie en geld in onderhoud en restauratie van hun schepen. Gericht op het behoud van de verschillende typen schepen zijn elf landelijke behoudsorganisaties actief. Een aantal behoudsorganisaties werken samen in de Federatie Oud-Nederlandse Vaartuigen (FONV), waarin de gemeenschappelijke belangen van deze organisaties worden behartigd. Het Restauratiefonds kent onder bepaalde voorwaarden subsidies toe bij scheepsrestauraties. De Sectie Varende Monumenten van de Federatie inventariseert het historisch schepenbestand en beheert t.z.t. het Nationaal Register van schepen die daadwerkelijk een Varend Monument kunnen worden genoemd.

Tijdens het in 1992 in het Nederlands Scheepsvaartmuseum gehouden Common European Maritime Heritage Congress is een Europese Werkgroep opgericht. Deze werkgroep heeft onder meer als taak het opzetten van een netwerk waarbinnen Europese behoudsorganisaties informatie kunnen uitwisselen.

Belangrijke particuliere organisaties:

- * Stichting Federatie Oud-Nederlandse Vaartuigen (FONV), Snijdershof 39, 1713 WC Obdam, telefoon: 0226-452693. De federatie is een overkoepelend orgaan van behoudsorganisaties die zich richten op het behoud van authentieke Nederlandse schepen. De Sectie Varende Monumenten van de FONV beheert en bevordert het gebruik van een landelijke registratie van varende oud-Nederlandse vaartuigen.
- * Landelijke Vereniging tot Behoud van het Zeilend Bedrijfsvaartuig (LVBZB), Postbus 2004, 1000 CA Amsterdam. Het doel van deze vereniging is het behoud van bedrijfsvaartuigen waarmee oorspronkelijk op de Nederlandse wateren enig bedrijf is uitgeoefend en waarvan het karakter overwegend bewaard is gebleven, en het in stand houden van ambachten die bij de vrachtvaart betrokken zijn geweest.
- * Vereniging Botterbehoud, (VBB), Terhorst 10, 9411 TR Beilen, telefoon: 0593-525915. De doelstelling is het behouden en in originele staat terugbrengen van zeilende houten botters en andere zeilende vissersschepen.
- * Stichting Stamboek Ronde- en Platbodemjachten (SSRP), Duchattelstraat 6, 2596 EL 's-Gravenhage, telefoon: 070-3244988. De doelstelling is de bevordering van de belangstelling voor het ronde- en platbodemjacht.
- * Vereniging Klassieke Scherpe Jachten, (VKSJ), Wagengouw 128, 1151 EK Broek in Waterland, telefoon: 020-4033251. Het doel van deze vereniging is het instandhouden en in authentieke staat terugbrengen van klassieke scherpe jachten.
- * Stichting tot Behoud van Authentieke Stoomvaartuigen en Motorsleepboten (BASM), Postbus 150, 1530 AB Wormer, telefoon/fax: 075-6425957, bij geen gehoor 06-52804712. De Stichting is een samenwerkingsverband tussen vereniging Stoomvaart en eigenaren van motorsleepboten.
- * Vereniging van Booteigenaren "Oude Glorie", Olstgracht 105, 1315 BJ Almere, telefoon: 036-5336885. Doelstelling is het

bevorderen van de watersport door en het behouden van motorpleziervaartuigen die voor 1940 gebouwd zijn.

- * Stichting tot Behoud van Historische Motorjachten, Betje Wolflaan 53, 1187 CH Amstelveen, telefoon: 020-6474015. Doelstelling is het bevorderen van het behoud en de belangstelling voor authentieke historische motorjachten.
- * Vereniging De Motorsleepboot (VDM), Baanhoek 50, 3361 GL Sliedrecht, telefoon: 0184-420861. Doelstelling is het organiseren van nautisch/maritieme evenementen die verband houden met sleep en duwbootactiviteiten en het aanzetten tot verantwoorde restauratie.
- * Stichting Kotterzeilen, Scheepmakersdijk 2 a, 2011 AT Haarlem, telefoon: 023-5401704. De stichting heeft ten doel het weer in de vaart brengen en bevorderen van behoud en de belangstelling voor historische kotters.
- * Nederlandse Vereniging tot Behoud van Zeilwherries (NVBZ) "Het Zeilend Scheehout", Trompenbergerweg 57 a, 1217 BD Hilversum, telefoon: 035-6233093. De vereniging heeft zich ten doel gesteld de in Nederland aanwezige zeilende, scheehouten wherries te behouden.
- * Vereniging tot Behoud van de Zalmschouw (VBZ), Venestraat 7, 4931 BM Geertruidenberg, telefoon: 0162-516171.
- * Europese Werkgroep CEMHCongress, Nederlands Scheepvaart Museum, Kattenburgplein 1, 1018 KK Amsterdam, telefoon: 020-5232311

Financieel instrumentarium

Er zijn maar weinig financiële bronnen aan te boren voor eigenaren van varende monumenten. Enkele van de genoemde organisaties kennen een eigen materialen-onderhoudsfonds, waaruit de leden steun voor restauratie of vervanging van onderdelen kunnen krijgen. Het Prins Bernard Fonds stelt via het Restauratiefonds van de Federatie Oud-Nederlandse vaartuigen in sommige gevallen gelden beschikbaar, onder meer voor het in oorspronkelijke staat brengen van een bijzonder scheepstype.

Documentatie/literatuur

- Dorleijn, P., "Van gaand en staand want, de zeilvisserij voor en na de afsluiting van de Zuiderzee", 5 delen, uitgeverij Van Wijnen, Franeker
- Huitema, mr. dr. T., "Ronde- en platbodemjachten", uitgeverij Van Kampen
- Loomeijer, F.R., "Met zeil en treil, de tjalk in binnen- en buitenvaart", uitgeverij De Alk B.V. Alkmaar
- "Scheepstypologieën", LVBZB-rapport van de werkgroep Tuigage en Documentatie

Verdedigingswerken

Begripsomschrijving

Onder verdedigingswerken worden begrepen alle werken, die tot stand kwamen ten behoeve van de gemeenschappelijke verdediging. Zij dienden ter bescherming van steden of streken en later voor landsverdediging. In technische zin bestaan verdedigingswerken uit: aardwerken, waterwerken (ook voor onderwaterzettingen), gemetselde gebouwen en muren, betonnen kazematten en schuilplaatsen. Verder verscheidene hindernissen uitgevoerd in beton, steen, hout of metaal.

De verdedigingswerken kunnen worden verdeeld in stedelijke objecten en overige objecten. De restanten van verdedigingswerken in steden zijn vrijwel allemaal beschermd op grond van de Monumentenwet. De objecten buiten de bebouwde kom zijn slechts zeer gedeeltelijk beschermd, afhankelijk van het provinciale monumentenbeleid. De provincie Noord-Holland bijvoorbeeld heeft de Stelling van Amsterdam integraal op de provinciale monumentenlijst geplaatst.

Typen

De volgende categorieën verdedigingswerken kunnen worden onderscheiden:

1. Vestingsteden: er is nog een honderdtal voormalige vestingsteden waar restanten van poorten, muren, aarden wallen, grachten enzovoort uit uiteenlopende perioden te vinden zijn, zoals Naarden, Heusden, Willemstad, Bourtange, Brielle, Hellevoetsluis.
2. Voormalige linies en stellingen, zoals de Grebbelinie, de Oude en de Nieuwe Hollandse Waterlinie, de Stelling van Amsterdam, de Stelling Kornwerderzand, de Stelling Den Helder en de Peel-Raamstelling;
3. Afzonderlijke werken, die doorgaans deel uitmaakten van een linie of stelling. Dat zijn er nog honderden. Er zijn gave grote forten, zoals de forten bij Rijnauwen en Vechten en kleine zoals de Zwartendijksterschans. Verder een groot aantal inundatiemiddelen, inundatiesluizen, keerkaden, enz.

Behoud van verdedigingswerken

Argumenten voor behoud

Verdedigingswerken behoren heel duidelijk tot ons nationale gebouwde erfgoed. We kunnen er aan aflezen welke strijd onze voorouders hebben moeten voeren tegen externe bedreigingen. Veel van dit cultuurhistorische erfgoed heeft in de loop der jaren tev en een grote landschappelijke en natuurwetenschappelijke waarde gekregen. De verdedigingswerken vormden een nieuw element in het landschap en kennen een eigen gebruik en beheer. Deze waarden spelen een grote rol bij het verkrijgen van wettelijke bescherming.

Knelpunten bij behoud

Verdedigingswerken in steden genieten over het algemeen wettelijke bescherming en verkeren veelal in een redelijke staat van onderhoud. Anders is het met veel objecten in het buitengebied. Lang niet iedereen is overtuigd van de monumentwaarde van de restanten van forten, betonnen bunkers en schuilplaatsen. Gelukkig begint het inzicht te veranderen. De historische, landschappelijke en biologische betekenis wordt steeds meer gewaardeerd. Het beheer van objecten vormt dikwijls een berucht knelpunt.

Een grote bedreiging vormen infrastructurele en waterstaatkundige werken. Nieuwe wegen kunnen linies en stellingen doorsnijden, verbreding en regulering van rivieren of kanalen kan sloop van objecten betekenen, evenals dijkverzwaring. De wettelijke bescherming laat nog te wensen over, de financiële mogelijkheden zijn ontoereikend.

Particulier initiatief

Landelijk:

Stichting Menno van Coehoorn, Mariaplaats 51, 3511 LM Utrecht, telefoon: 030-2312230.

Deze stichting werd in 1932 opgericht naar aanleiding van de dreigende ontmanteling van vestingen in Nederland. De stichting heeft ten doel de instandhouding oud, buiten militair gebruik gestelde vestingwerken en andere militaire objecten, gelegen in Nederland of daarbuiten, in het laatste geval mits met een Nederlands verleden, als gedenkteken van geschiedenis en kunst en als natuurmonumenten. Een en ander tracht zij te verwezenlijken door middel van documentatie, voorlichting en publicaties, het organiseren van tentoonstellingen en excursies.

Locaal zijn circa 25 vestingbouwkundige stichtingen werkzaam met welke de Stichting Menno van Coehoorn samenwerkt. Het contact met buitenlandse zusterverenigingen wordt onderhouden in de International Fortress Council, opgericht in 1989.

Documentatie/literatuur

De bibliotheek/documentatiecentrum van de Stichting Menno van Coehoorn is in de regel te bezoeken maandag, woensdag, donderdag en vrijdag, alléén na afspraak.

Adres: Mariaplaats 51, 3511 LM Utrecht, telefoon: 030-2312230.

Boekwerken die bij de stichting kunnen worden besteld zijn onder andere:

- Atlassen van historische vestingwerken in Nederland
- Vesting, vier eeuwen vestingbouw in Nederland (1982)
- Vouwblad en brochure over de stichting
- Mohr, A.H., "Vestingbouwkundige Termen", 1982 (uitsluitend voor begunstigers)
- Jaarboeken en Verslagen 1932-1991, alsmede register
- De Hollandse Waterlinie (1988)
- Kunstversterkingen 1900-1940 (1989)
- "Kustverdediging", in, Vestingbouwkundige bijdragen no.1 (1992)
- "Water ter verdediging", in, ibid. no.2 (1993)
- "Fort Rhijnauwen", in, ibid. no.3 (1995)

Woonhuismonumenten

Begripsomschrijving

De categorie woonhuismonumenten is de grootste categorie monumenten in Nederland. Het is ook de meest veelzijdige; elke streek kent een of meer specifieke bouwstijlen, vaak is zelfs een speciaal type woonhuis karakteristiek voor een bepaalde stad of dorp. De oudste woonhuizen die ons resten dateren uit de 15e eeuw. Huizen van hout zijn vrijwel niet behouden. Veel panden hebben nog wel een oude kern, fundering, of interieur.

Typen

Het zou te ver voeren om in dit verband alle typen woonhuizen te vermelden. Een indeling is mogelijk naar bouwperiode, naar bouwstijl (de oudste beschermde huizen zijn de gotische, de nieuwste zijn voorbeelden van het Nieuwe Bouwen, zoals het Schröderhuis in Utrecht) naar regionale typering, naar materiaalgebruik (hout, baksteen, natuursteen, beton etc.). Woonhuizen kunnen op velerlei wijze gekenmerkt worden, bijvoorbeeld door het daktype (bv. zadeldak, worfsdak), het geveltype (tuitgevel, klokgevel, trapgevel, enz.), de hoogte en breedte, de parcellering, de vensterindeling en -verdeling.

Behoud van woonhuismonumenten

Woonhuizen worden nog niet zo lang in grote getale beschermd. Lange tijd was er alleen maar aandacht voor grote objecten als kastelen en kerken. De grote uitbreiding van de rijksmonumentenlijst is voornamelijk terug te voeren op de woonhuizen. Veel woonhuizen worden ook op grond van een gemeentelijke monumentenlijst beschermd, omdat ze van lokaal belang zijn en

beeldbepalend voor het stads- of dorpsgezicht. Het behoud van woonhuismonumenten is om meerdere redenen van groot belang:

- ze getuigen van de sociale structuur en de cultuur van het dagelijks leven in vroeger tijden en van het gebruik van oude materialen en technieken in de huizenbouw;
- woonhuizen bepalen voor een groot deel het aanzien en de sfeer van dorp en stad; wat is Amsterdam zonder zijn grachtenpanden, Volendam zonder zijn houten huizen, Deventer zonder zijn gotische woonhuizen?
- woonhuismonumenten bieden een vorm van huisvesting, waar veel vraag naar is;
- restauratie en onderhoud van deze grote groep monumenten bieden een flink stuk specifieke werkgelegenheid.

De restauratie van woonhuismonumenten verloopt niet altijd even eenvoudig. Een groot probleem is de financiële haalbaarheid voor een particuliere eigenaar of restaurerende instelling. Het gaat immers niet altijd om financieel draagkrachtige lieden. Niet altijd kan de restauratie in het gemeentelijk programma worden ingepast, waardoor onzekerheid voor de eigenaar en de bewoner ontstaat en bovendien verder verval van het pand dreigt. Soms kunnen problemen ontstaan door bepalingen in een op het betreffende gebied rustend bestemmingsplan, voorschriften in de bouwverordening, of bepalingen voortvloeiende uit de monumentenwet.

Particulier initiatief

Landelijk:

- * Landelijke Federatie Het Behouden Huis, Amstelveeld 10, 1017 JD Amsterdam, telefoon: 020-6220774
Doel van deze federatie is het bevorderen van het behoud van woonhuismonumenten in het belang van het leefbaar houden van de historische stads- en dorpsgezichten. Zij tracht dit te

bereiken door een 40-tal aangesloten restaurerende instellingen te ondersteunen, door algemene en individuele voorlichting te geven, door te fungeren als gesprekspartner voor haar leden bij de overheid en door studiebijeenkomsten te organiseren voor aangesloten instellingen.

- * Vereniging Hendrick de Keyser, Huis van Brienen, Herengracht 284, 1016 BX Amsterdam, telefoon: 020-6249755. Deze vereniging spant zich in voor het behoud van historisch of architectonisch waardevolle huizen in Nederland. Om dit doel te bereiken verwerft zij monumentale huizen, restaureert deze op architectuur-historisch verantwoorde wijze, waarbij speciale aandacht uitgaat naar de vaak kwetsbare interieurs. De vereniging blijft zorg dragen voor beheer, onderhoud en verhuur. De huizen worden nooit meer verkocht.

Locaal:

Er bestaan vele tientallen instellingen die op lokaal niveau woonhuismonumenten restaureren en/of beheren, danwel zich op andere wijze inzetten voor het behoud van deze categorie monumenten. In veel plaatsen bestaat een stichting, maatschappij, N.V. of B.V. Stadsherstelefoon: Informatie hierover is verkrijgbaar bij de Federatie Het Behouden Huis of de Stichting NCM. Daarnaast zijn er meerdere andersoortige restaurerende instellingen en woningbouwverenigingen die zich (mede) bezighouden met het restaureren en beheren van woonhuismonumenten.

Overheid

Als eigenaar of anderszins belanghebbende van een op de monumentenlijst geplaatst woonhuis kan men, bijvoorbeeld bij restauratie, direct of indirect te maken krijgen met vele instanties. Dit kunnen instanties op het gebied van stadsvernieuwing, volkshuisvesting en dergelijke zijn. In de meeste gevallen zal men in eerste instantie echter contact hebben met de gemeente. Op lokaal niveau kan men te maken krijgen met:

- gemeentelijk bureau/afdeling Monumentenzorg;
- gemeentelijk bureau/afdeling Stadsvernieuwing en/of Volkshuisvesting (vaak bij de afdeling Gemeentewerken, Ruimtelijke Ordening etc.);
- dienst Bouw- en Woningtoezicht,
- welstandscommissie;
- gemeentelijke monumentencommissie;
- gemeentelijke stadsvernieuwingcommissie.

Financieel instrumentarium

Rijk:

- Besluit Rijkssubsidiëring Restauratie Monumenten (Brrm). Op grond van artikel 17 van het BrrM kunnen eigenaren van door het Rijk beschermde monumenten een restauratiesubsidie krijgen van 20% van de subsidiabele restauratiekosten. Daarnaast kunnen zij bij het Nationaal Restauratiefonds een restauratiehypotheek krijgen van maximaal eenzelfde bedrag als de toegezegde rijkssubsidie, tegen een lage rente. Verder kunnen zij gebruik maken van de mogelijkheid om zowel het op termijn toegezegde subsidie als de laagrentende lening door het Nationaal Restauratiefonds te laten voorfinancieren (zie de algemene informatie over het Nationaal Restauratiefonds). Restaurerende instellingen, die zonder winst oogmerk de instandhouding van monumenten ten doel hebben, kunnen een subsidie krijgen van 40% van de subsidiabele restauratiekosten. Voor een eigenaar die niet belastingplichtig is, of een eigenaar die wél Inkomsten-(IB) of Vennootschapsbelasting (VB) plichtig is maar die door middel van een verklaring van de Belastingdienst/Bureau Monumentenpanden (BBM, zie blz. 39),

aantoont dat voor hem geen fiscale aftrek wordt toegestaan, geldt een verhoging van genoemde subsidiepercentages met 30%. Behalve subsidies uit hoofde van de monumentale waarde van een woonhuismonument is eventueel ook een bijdrage mogelijk van het ministerie van VROM in het kader van woonhuisverbetering.

- Besluit rijkssubsidiëring onderhoud monumenten. Voor een aantal categorieën monumenten kan subsidie worden verkregen in kosten van onderhoudswerkzaamheden. Binnen de categorie woonhuizen komen alleen hofjes van liefdadigheid in aanmerking; de subsidie bedraagt 40% van de kosten van de onderhoudswerkzaamheden met een minimum van f 500,- en een maximum van f 10.000,-.

Provincies:

Provincies kunnen subsidies verlenen ten behoeve van restauratie en/of onderhoud van rijks- of gemeentelijke monumenten. Zie onder het hoofdstuk Provincies.

Gemeenten:

Gemeenten kunnen uit het stadsvernieuwingsfonds eveneens een financiële bijdrage leveren aan restauratie en onderhoud van woonhuismonumenten. Een gemeente moet dit regelen in de gemeentelijke subsidieverordening, maar is geheel vrij in de invulling daarvan. In de verordening moet duidelijk gemaakt worden of subsidie slechts mogelijk is voor rijksmonumenten of ook voor gemeentelijke monumenten en beeldbepalende panden.

Verder kunnen gemeenten financiële ondersteuning bieden aan lokale restaurerende instellingen en andere organisaties op het gebied van bescherming van woonhuismonumenten.

Particuliere fondsen:

In individuele gevallen kunnen particuliere fondsen een bijdrage leveren.

Documentatie/literatuur

- Zantkuyl, H.J., "Bouwen in Amsterdam", uitgave van de Vereniging Vrienden van de Amsterdamse binnenstad, Sloterkade 21, 1058 HE Amsterdam
- Meischke, ir. R., "Het Nederlandse Woonhuis van 1300-1800" Haarlem, 1969
- Stichting Stadsherstel Hoorn, "Restaureren... hoe zo?", Hoorn 1985
- Jaarverslagen Vereniging Hendrick de Keyser
- Jaarverslagen van organisaties voor stadsherstel
- "De Binnenstad", uitgave van de Vereniging van Vrienden van de Amsterdamse Binnenstad, verschijnt 6 keer per jaar
- "Amsterdamse Monumenten", uitgave van het Gemeentelijk Bureau Monumentenzorg Amsterdam, verschijnt 3 keer per jaar
- "Nieuwsbrief", uitgave van de Vereniging Vrienden van de Amsterdamse Maatschappij tot Stadsherstel, verschijnt 4 keer per jaar
- Brochures van het Nationaal Restauratiefonds: "Een nieuw leven voor oude monumenten" en "Monumenten en de fiscus", Hoevelaken 1986/1987
- Odding, A., "Stadsherstel op weg naar professionaliteit", 1987

Nuttige adressen

- **Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen**
Europaweg 4
Postbus 25000, 2700 LZ Zoetermeer
Telefoon: 079-3232323, fax: 079-3232320
- **Rijksdienst voor de Monumentenzorg**
Broederplein 41, 3703 CD Zeist
Postbus 1001, 3700 BA Zeist
Telefoon: 030-6983211
Afdeling Voorlichting:
Telefoon: 030-6983405
- **Raad voor Cultuur**
R.J. Schimmelpennincklaan 3
2517 JN 's-Gravenhage
Telefoon: 070-3106686, fax: 070-3614727
Commissie Monumenten en Archeologie
secretaris: mr. G.W. van Herwaarden
Commissie Archieven
secretaris: mr. L. Lieuwes
- **Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek**
Kerkstraat 1, 3811 CV Amersfoort
Telefoon: 033-4634233, fax: 033-4653235
Directeur: mw. drs. H.C.M. van der Linde
- **Algemeen Rijksarchief**
Prins Willem Alexanderhof 20, 2595 BE 's-Gravenhage
Telefoon: 070-3814381
- **Inter Provinciaal Overleg (Welzijn, Cultuur)**
Postbus 97728, 2509 GC 's-Gravenhage
Telefoon: 070-3143414, fax: 070-3243134
- **Vereniging van Nederlandse Gemeenten**
Postbus 30435, 2500 GK 's-Gravenhage
Telefoon: 070-3738393
- **Nederlands Architectuur Instituut**
Museumpark 25, 3015 CB Rotterdam
Telefoon: 010-4401200
- **Stichting Nationaal Restauratiefonds**
Postbus 15, 3870 DA Hoevelaken
Telefoon: 033-2539439, fax: 033-2539595
- **Belastingdienst/Particulieren Amersfoort/
Bureau Monumentenpanden**
Postbus 4050, 3800 EB Amersfoort
Telefoon: 033-4505222
- **Stichting Monumenten (tijdschrift Monumenten)**
Postbus 50, 5076 ZG Haaren (N.B.)
Telefoon: 0485-318008
- **Stichting Federatie Monumentenwacht Nederland**
Postbus 1130, 3800 BC Amersfoort
Telefoon: 033-4620912

Bond Heemschut

Provinciale commissie

- **Groningen**
Rijksweg 55, 9918 PC Garrelsweer, telefoon: 0596-573126
- **Friesland**
Postbus 65, 8900 AB Leeuwarden, telefoon: 058-2162277
- **Drenthe**
Het Kanaal 71, 9406 AP Assen, telefoon: 0592-356886
- **Overijssel**
Postbus 446, 7600 AK Almelo, telefoon: 0546-832300
- **Gelderland**
Guyotstraat 1, 6524 AV Nijmegen, telefoon: 024-3230419
- **Utrecht**
Van Diemenstraat 1, 3531 GG Utrecht, telefoon: 030-2940873
- **Noord-Holland**
Wally Moesweg 8, 1251 AT Laren, telefoon: 035-5380474
- **Zuid-Holland**
Hoogenhouckstraat 58, 2614 BX Delft, telefoon: 015-2124775
- **Zeeland**
's-Heer Hendrikskinderenstraat 35, 4461 BS Goes, telefoon: 0113-250042
- **Noord-Brabant**
Bossestraat 18, 5374 HT Schaijk, telefoon: 0486-461982
- **Limburg**
Postbus 670, 6040 AR Roermond, telefoon: 0475-336554

Monumentenwacht per provincie

- **Monumentenwacht Groningen**
A-weg 5 c, 9718 CS Groningen, telefoon: 050-3121694
- **Monumentenwacht Friesland**
Vredeman de Vriesstraat 19, 8921 BP Leeuwarden, telefoon: 058-2157365
- **Monumentenwacht Drenthe**
Postbus 122, 9400 AC Assen, telefoon: 0592-365555, tst. 709
- **Monumentenwacht Overijssel en Flevoland**
Postbus 531, 8000 AM Zwolle, telefoon: 038-4213257
- **Monumentenwacht Gelderland**
Postbus 27, 6670 AB Zetten, telefoon: 0488-420222
- **Monumentenwacht Utrecht**
Mariaplaats 23, 3511 LK Utrecht, telefoon: 030-2343880
- **Monumentenwacht Noord-Holland**
Lanckhorstlaan 8b, 2101 BD Heemstede, telefoon: 023-5294012
- **Monumentenwacht Zuid-Holland**
Zwaansgat 24, 2801 RH Gouda, telefoon: 0182-513435
- **Monumentenwacht Zeeland**
Postbus 153, 4330 AD Middelburg, telefoon: 0118-631011
- **Monumentenwacht Noord-Brabant**
Sparrendaalseweg 5, 5262 CR Vught, telefoon: 0411-643366
- **Monumentenwacht Limburg**
Oranjeplein 39a, 6224 KH Maastricht, telefoon: 043-3634328

NCM

Monumentenwet 1988

Aanpassing Monumentenwet 1988

Met ingang van 1 januari 1994 is de Algemene wet bestuursrecht (Awb) van kracht geworden. Met de Awb wordt beoogd orde en samenhang in het bestuursrecht te brengen. De vele los van elkaar staande regelingen worden door deze wet op elkaar afgestemd. De Awb gaat o.a. over de totstandkoming van besluiten en over de rechtsgevolgen daarvan en de regels ten aanzien van bezwaar en beroep. Door de Awb worden enerzijds wettelijke regels uniform gemaakt en anderzijds wordt een deel van de bestaande rechtspraak in een wet vervat. Verder bevat de Awb nieuwe regels. De Wet Arob is door de invoering van de Awb komen te vervallen. De Awb heeft voor o.a. de Monumentenwet gevolgen. Allereerst is de terminologie gedeeltelijk veranderd. In artikel 12:8 van de oude wet (van vóór 1 januari 1994) wordt de mogelijkheid geboden om tegen een vergunningaanvraag bezwaar te maken. De term 'bezwaar' komt in de nieuwe wet niet meer voor. Nu is er sprake van het kenbaar maken van een 'zienswijze'. Gemeenten zullen bij publicatie van vergunningaanvragen naar alle waarschijnlijkheid de term 'zienswijze' gaan hanteren.

Bij elkaar hebben 16 artikelen, in het algemeen, kleine wijzigingen ondergaan. De belangrijkste verandering betreft artikel 16. In artikel 16 wordt o.a. de beroepsmogelijkheid tegen een beschikking (verlenen dan wel weigeren van een vergunning) geregeld. Voorheen bleef een vergunning 30 dagen buiten werking in verband met mogelijk beroep op basis van de Wet Arob. Deze termijn is in de nieuwe Monumentenwet verlengd tot 6 weken. Wanneer men in beroep wil gaan tegen een vergunningverlening, dan moet dit bij de Rechtbank geschieden. Tegen de uitspraak van de rechtbank bestaat de mogelijkheid tot hoger beroep bij de Raad van State, afdeling bestuursrechtspraak. De werking van de beschikking, bedoeld in artikel 16, zesde lid, van de Monumentenwet 1988 wordt opgeschort totdat de beroepstermijn is verstreken of, indien beroep is ingesteld, op het beroep is beslist, tenzij met toepassing van artikel 8:81 van de Awb op een desbetreffend verzoek wordt beslist, de schorsing op te heffen. In geval van vergunningweigering kan een bezwaarschrift worden ingediend bij het bestuursorgaan dat het besluit heeft genomen.

Artikel 38 is in zijn geheel komen te vervallen. In de Monumentenwet van voor 1 januari 1994 bestond de mogelijkheid van Kroonberoep tegen een besluit om een gebied aan te wijzen als beschermd dorps- of stadsgezicht. Het Kroonberoep is nu ingetrokken. Artikel 38 is daarmee komen te vervallen. Op grond van de Awb is nu bezwaar en beroep mogelijk.

Het verdient aanbeveling om, wanneer men een zienswijze kenbaar maakt en/of in een later stadium bezwaar of beroep aantekent, de Awb bij de hand te nemen.

Rijksdienst voor de Monumentenzorg (RdMz)

Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur (W.V.C.)

Koninkrijk der Nederlanden

**WET HOUDENDE NIEUWE BEPALINGEN VOOR
HET BEHOUD VAN MONUMENTEN VAN BOUWKUNST EN
ARCHEOLOGIE**

(Monumentenwet 1988)

Tekst van de wet zoals deze van kracht is met ingang van:

1 januari 1994

ADRESSEN

* Postadres Minister voor zaken op het terrein van de monumentenzorg en niet betreffende archeologische monumenten:

De Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur
P/A Rijksdienst voor de Monumentenzorg
(Broederplein 41)
Postbus 1001
3700 BA ZEIST
telefoon: 030-6983211/fax: 030-6916189

* Idem, maar dan betreffende archeologische monumenten:

De Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur
P/A Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek
(Kerkstraat 1)
Postbus 1600
3800 BP AMERSFOORT
telefoon: 033-4634233/fax: 033-4653235

INHOUDSOPGAVE

	blz.
Parlementaire behandeling	128
Tekst van de wet :	
Hoofdstuk I	
Algemene bepalingen	129
Hoofdstuk II	
Beschermde monumenten	130
§ 1. De aanwijzing	130
§ 2. Vergunningen tot wijziging, afbraak of verwijdering	131
§ 3. Schadevergoeding in verband met de beslissing op de vergunning	133
§ 4. Dwangmiddelen	134
Hoofdstuk III	
Subsidie	135
Hoofdstuk IV	
Beschermde stads- en dorpsgezichten	135
Hoofdstuk V	
Opravingen en vondsten	135
Hoofdstuk VI	
Vervallen	
Hoofdstuk VII	
Strafbepalingen	137
Hoofdstuk VIII	
Overgangs- en slotbepalingen	138

PARLEMENTAIRE BEHANDELING

Zie voor de behandeling van de wet (de Monumentenwet 1988) in de Staten-Generaal:

Kamerstukken II 1986/87, 1987/88 nr. 19881
Handelingen II 1987/88, blz. 3524-3568, 3824, 3859
Kamerstukken I 1987/88, 19881 (nr. 209); 1988/89, 19881 (nr. 29, 29a, 29b, 29c, 29d, 29e)
Handelingen I 1988/89, blz. 11383-11398, 13521-13540.

1e Wijziging

Zie voor de behandeling van de wijzigingswet (de Wet Raad voor het cultuurbeheer) van 3 juli 1989, Staatsblad 348, in de Staten-Generaal:

Kamerstukken II 1987/88, 1988/89 nr. 20406
Handelingen II 1988/89, blz. 5616
Kamerstukken I 1988/89, 20406 (nr. 215, 215a)
Handelingen I 1988/89, blz. 1246.

De wijziging betreft de voormalige Monumentenraad, die is opgegaan in de nieuwe Raad voor het cultuurbeheer. De regeling in de artikelen 50 tot en met 55 van de wet is vervallen, omdat de nieuwe Raad een eigen wettelijke regeling (de Wet Raad voor het cultuurbeheer) heeft gekregen. De nieuwe naam van de Raad is in de wet doorgevoerd en bovendien zijn enige correcties in de wettekst aangebracht.

De wijzigingswet heeft gevolgen voor de (oude) tekst van de artikelen: 1, 3, 7, 17, 35, 40, 45, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55 en 61.

2e Wijziging

Zie voor de behandeling van de wijzigingswet (de Invoeringswet Boeken 3, 5 en 6 nieuw Burgerlijk Wetboek, achtste gedeelte) van 25 oktober 1989, Staatsblad 490, in de Staten-Generaal:

Kamerstukken II 1984/85, 1987/88, 1988/89 nr. 19077
Handelingen II 1988/89, blz. 6144
Kamerstukken I 1988/89, 19077 (nr. 232, 232a)
Handelingen I 1989/90, blz. 28

De wijziging is een gevolg van de algehele vernieuwing van het Burgerlijk Wetboek en van de in werking treding van de Kadasterwet.

De wijzigingswet heeft gevolgen voor de (oude) tekst van de artikelen: 3, 4, 6, 7, 9, 10, 33, 42 en 45.

3e Wijziging

Zie voor de behandeling van de wijzigingswet (de Wet houdende aanpassing van een aantal wetten aan de eerste tranche van de Algemene wet bestuursrecht) van 4 juni 1992, Staatsblad 422, in de Staten-Generaal:

Kamerstukken II 1990/91, 1991/92, nr. 22061
Handelingen II 1991/92, UCV 17 (1-56); blz. 2692
Kamerstukken I 1991/92, 22061 (nr. 173, 173a, 174a, 174b, 174c, 174d)
Handelingen I 1991/92, blz. 1293-1295

De wijziging is een gevolg van de algehele vernieuwing van het bestuursrecht en van de in werking treding van de eerste tranche van de Algemene wet bestuursrecht.

De wijzigingswet heeft gevolgen voor de (oude) tekst van de artikelen: 3, 4, 7, 11, 12, 13, 14, 16, 17, 21, 29, 31, 35, 40.

4e Wijziging

Zie voor de behandeling van de wijzigingswet (de Wet voltooiing eerste fase herziening rechterlijke organisatie) van 16 december 1993, Staatsblad 650, in de Staten-Generaal:

Kamerstukken II 1991/92, 1992/93, 22495

Handelingen II 1991/92, blz. 4105-4159; 4170; 1992/93, blz. 5482-5519; UCV 32; 5765-5770; 5875-5876

Kamerstukken I 1992/93, 22495 (310); 1993/94, 22495 (53, 53a, 53b, 53c, 53d)

Handelingen I 1993/94, zie vergadering d.d. 14 december 1993

De wijziging is het gevolg van de voltooiing van de eerste fase van de herziening van de rechterlijke organisatie bij de arrondissementsrechtbanken enkelvoudige en meervoudige kamers en dat met het oog op de invoering van de eerste tranche van de Algemene wet bestuursrecht een aantal wetten daaraan moet worden aangepast.

De wijzigingswet heeft gevolgen voor de (oude) tekst van de artikelen: 16, 22, 29, 38.

5e Wijziging

Zie voor behandeling van de wijzigingswet (Organisatiewet kadaster) van 14 feb. 1994, Staatsblad 125 in de Staten-Generaal:

De Wijziging is het gevolg van de reorganisatie van het kadaster.

De wijzigingswet heeft gevolgen voor de (oude) tekst van de artikelen: 6, 7, 9

6e Wijziging

Zie voor behandeling van de wijzigingswet (wijziging binnentredingsbepalingen) van 22 juni 1994, Staatsblad 573 in de Staten-Generaal:

De wijziging is het gevolg van de wijziging van de binnentredingsbepalingen in het Wetboek van Strafvordering.

De wijzigingswet heeft gevolgen voor de (oude) tekst van het artikelen: 58

7e Wijziging

Zie voor behandeling van de wijzigingswet (Invoeringswet Wegenverkeerswet 1994) van 17 november 1994, Staatsblad 858 in de Staten-Generaal:

De wijziging is het gevolg van de wijziging van de Wegenverkeerswet

De wijzigingswet heeft gevolgen voor de (oude) tekst van de artikelen: 3, 16, 17

8e Wijziging

Zie voor behandeling van de wijzigingswet (Leemtetwet Algemene wet bestuursrecht) van 26 april 1995, Staatsblad 250 in de Staten-Generaal:

De wijziging is het gevolg van de algehele verbetering van bijzondere wetten na de invoering van de Algemene wet bestuursrecht.

De wijzigingswet heeft gevolgen voor de (oude) tekst van het artikel: 16.

9e Wijziging

Zie voor behandeling van de wijzigingswet (wijziging Archiefwet) van 28 april 1995, Staatsblad 277 in de Staten-Generaal:

De wijziging is het gevolg van de wijziging van de Archiefwet

De wijzigingswet heeft gevolgen voor de (oude) tekst van het artikel: 1.

10e Wijziging

Zie voor behandeling van de wijzigingswet (wijziging van de Wet op het specifiek cultuurbeleid in verband met de instelling van een adviesorgaan voor het beleid op het terrein van de cultuur (Raad voor Cultuur) van 26 oktober 1995, Staatsblad 539, behandeling in de Staten-Generaal:

De wijziging is het gevolg van de instelling van een Raad voor het cultuurbeleid.

De wijzigingswet heeft gevolgen voor de (oude) tekst van het artikel: 1, 3, 7, 16, 17, 35, 40, 45, 49.

De wet treedt in werking op 22 november 1995.

Monumentenwet 1988,

tekst van de wet van 23 december 1988, Staatsblad 638, tot vervanging van de Monumentenwet, zoals deze is gewijzigd bij:

- Wet van 3 juli 1989, Staatsblad 348;
- Wet van 25 oktober 1989, Staatsblad 490;
- Wet van 4 juni 1992, Staatsblad 422;
- Wet van 16 december 1993, Staatsblad 650.
- Wet van 14 februari, 1994, Staatsblad 125;
- Wet van 22 juni, 1994, Staatsblad 573;
- Wet van 17 november 1994, Staatsblad 858;
- Wet van 26 april 1995, Staatsblad 250;
- Wet van 28 april 1995, Staatsblad 277;

Wij BEATRIX, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz. enz. enz.

Allen, die deze zullen zien of horen lezen, saluut! doen weten:

Alzo Wij in overweging genomen hebben, dat het wenselijk is nieuwe bepalingen vast te stellen voor het behoud van monumenten van bouwkunst en archeologie en lagere overheden meer bij dat behoud te betrekken; Zo is het, dat Wij, de Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

HOOFDSTUK I. Algemene bepalingen

Artikel 1. In deze wet en de daarop berustende bepalingen wordt verstaan onder:

- a. Onze minister: Onze Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur;
- b. monumenten:
 1. alle vóór tenminste vijftig jaar vervaardigde zaken welke van algemeen belang zijn wegens hun schoonheid, hun betekenis voor de wetenschap of hun cultuurhistorische waarde;
 2. terreinen welke van algemeen belang zijn wegens daar aanwezige zaken als bedoeld onder 1;
- c. archeologische monumenten: de monumenten, bedoeld in onderdeel b, onder 2;
- d. beschermde monumenten: onroerende monumenten welke zijn ingeschreven in de ingevolge deze wet vastgestelde registers;
- e. kerkelijke monumenten: onroerende monumenten welke eigendom zijn van een kerkgenootschap, kerkelijke gemeente of parochie of van een kerkelijke instelling en welke uitsluitend of voor een overwegend deel worden gebruikt voor de uitoefening van de eredienst;
- f. stads- en dorpsgezichten: groepen van onroerende zaken die van algemeen belang zijn wegens hun schoonheid, hun onderlinge ruimtelijke of structurele samenhang dan wel hun wetenschappelijke of cultuurhistorische waarde en in welke groepen zich bevinden één of meer monumenten bevinden;
- g. beschermde stads- en dorpsgezichten: stads- en dorpsgezichten die door Onze minister en Onze Minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer als zodanig ingevolge artikel 35 van deze wet

zijn aangewezen, met ingang van de datum van publikatie van die aanwijzing in de Nederlandse Staatscourant;

- h. het doen van opgravingen: het verrichten van werkzaamheden met als doel het opsporen of onderzoeken van monumenten, waardoor versterking van de bodem optreedt;
- i. de Raad: de Raad voor Cultuur, bedoeld in artikel 2a van de Wet op het specifiek cultuurbeleid.

Artikel 2.

1. Bij de toepassing van deze wet wordt rekening gehouden met het gebruik van het monument.
2. Met betrekking tot een kerkelijk monument wordt geen beslissing genomen ingevolge deze wet dan na overleg met de eigenaar.

HOOFDSTUK II. Beschermde monumenten

§ 1. De aanwijzing

Artikel 3.

1. Onze minister kan, al dan niet op verzoek van belanghebbenden, onroerende monumenten aanwijzen als beschermd monument.
2. Voordat Onze minister ter zake een beschikking geeft, vraagt hij advies aan de raad van de gemeente waarin het monument is gelegen en, indien de monumenten zijn gelegen buiten de krachtens de Wegenverkeerswet 1994 vastgestelde bebouwde kom, tevens aan gedeputeerde staten.
3. Onze minister doet mededeling van de adviesaanvraag, bedoeld in het tweede lid, aan degenen die in de kadastrale registratie als eigenaar en beperkt gerechtigde staan vermeld, aan de ingeschreven hypothecaire schuldeisers en, indien om aanwijzing is verzocht, aan de verzoeker.
4. Burgemeester en wethouders stellen de in het derde lid genoemde belanghebbenden in de gelegenheid zich te doen horen en plegen het overleg, bedoeld in artikel 2, tweede lid.
5. De gemeenteraad brengt zijn advies uit binnen vijf maanden na de verzending van de in het tweede lid bedoelde adviesaanvraag, gedeputeerde staten binnen vier maanden.
6. Onze minister beslist, de Raad voor het cultuurbeheer gehoord, binnen tien maanden na de datum van de verzending van de adviesaanvraag aan

de gemeenteraad, dan wel indien om aanwijzing is verzocht, binnen tien maanden na ontvangst van dat verzoek.

Artikel 4.

Onze minister doet mededeling van zijn beschikking aan de gemeenteraad en aan gedeputeerde staten. Ingeval van aanwijzing leggen burgemeester en wethouders de beschikking op de secretarie ter inzage. De burgemeester maakt die terinzagelegging op de gebruikelijke wijze bekend.

Artikel 5.

Met ingang van de datum waarop de mededeling, bedoeld in artikel 3, derde lid, heeft plaatsgevonden tot het moment dat inschrijving in het register, bedoeld in artikel 6 of artikel 7, plaatsvindt dan wel vaststaat dat het monument niet wordt ingeschreven in een van die registers, zijn de artikelen 11 tot en met 33 van overeenkomstige toepassing.

Artikel 6.

1. Onze minister houdt voor elke gemeente een register aan van de beschermde monumenten. In het register schrijft hij de monumenten in die hij heeft aangewezen, voorzover geen beroep tegen die aanwijzing is ingesteld of een beroep is afgewezen.
2. Van de inschrijving in het register zendt Onze minister aan gedeputeerde staten, aan burgemeester en wethouders en aan de bewaarder van het Kadaster en de Openbare Registers telkens één afschrift.
3. Het aan burgemeester en wethouders gezonden afschrift wordt ter inzage ter secretarie van de gemeente neergelegd. Een ieder kan zich aldaar op zijn kosten afschriften doen verstrekken.
4. Onze minister doet onverwijld een afschrift inschrijven in de openbare registers, bedoeld in afdeling 3.1.2 van het Burgerlijk Wetboek.

Artikel 7.

1. Indien het monument niet gelegen is binnen het grondgebied van enige gemeente, zijn artikel 3, tweede tot en met zesde lid, artikel 4 en artikel 6 niet van toepassing.
2. Alvorens Onze minister ten aanzien van een monument als bedoeld in het eerste lid een beschikking geeft, hoort hij de Raad.
3. Indien om aanwijzing is verzocht beslist Onze minister binnen vijf maanden na ontvangst van dat verzoek.

4. Onze minister houdt een landelijk register aan waarin hij de door hem aangewezen monumenten, bedoeld in het eerste lid, inschrijft voorzover geen beroep tegen die aanwijzing is ingesteld of een beroep is afgewezen. Een afschrift van de inschrijving wordt gezonden aan de instantie die het betrokken gebied beheert, aan de bewaarder van het Kadaster en de Openbare Registers alsmede, indien het monument is gelegen binnen het grondgebied van een provincie, aan gedeputeerde staten. Artikel 6, vierde lid, is van overeenkomstige toepassing.

Artikel 8.

1. Onze minister is bevoegd ambtshalve of op verzoek van belanghebbenden in het register wijzigingen aan te brengen. De artikelen 3 tot en met 7 zijn van overeenkomstige toepassing.
2. Indien de wijziging naar het oordeel van Onze minister van ondergeschikte betekenis is of indien de wijziging betreft het doorhalen van de inschrijving van een monument dat is teniet gegaan, blijft overeenkomstige toepassing van artikel 3 achterwege.

Artikel 9.

1. Van wijziging in de in artikel 48, tweede lid onder a, van de Kadasterwet (Staatsblad 1989, 186) bedoelde gegevens of de kadastrale aanduiding van een beschermd monument geeft de bewaarder van het Kadaster en de Openbare Registers binnen veertien dagen kennis aan Onze minister, die deze wijziging aanbrengt in het register.
2. Onze minister doet mededeling van de wijziging aan gedeputeerde staten aan burgemeester en wethouders.

Artikel 10.

Indien de afschriften van het register niet overeenstemmen met het register dan wel onderling niet gelijklopend zijn, worden als beschermd monument slechts aangemerkt de monumenten die staan vermeld op het afschrift van het register, dat is opgenomen in de openbare registers, bedoeld in afdeling 3.1.2 van het Burgerlijk Wetboek.

§ 2. Vergunningen tot wijziging, afbraak of verwijdering

Artikel 11.

1. Het is verboden een beschermd monument te beschadigen of te vernielen.
2. Het is verboden zonder of in afwijking van een vergunning:
 - a. een beschermd monument af te breken, te verstoren, te verplaatsen of in enig opzicht te wijzigen;
 - b. een beschermd monument te herstellen, te gebruiken of te laten gebruiken op een wijze, waardoor het wordt ontsierd of in gevaar gebracht.

Artikel 12.

1. Een aanvraag om vergunning als bedoeld in artikel 11 moet worden ingediend bij burgemeester en wethouders.
2. Indien de aanvraag in behandeling wordt genomen, leggen burgemeester en wethouders de aanvraag op de secretarie voor een ieder ter inzage. Indien in de aanvraag gegevens voorkomen of uit de aanvraag kunnen worden afgeleid, waarvan de geheimhouding met het oog op de bescherming van bedrijfsgeheimen gerechtvaardigd is, besluiten burgemeester en wethouders op een daartoe strekkend verzoek van de aanvrager dat die gegevens niet ter inzage worden gelegd. De burgemeester doet kennisgeving van de terinzagelegging op de gebruikelijke wijze en vermeldt daarbij de mogelijkheid om binnen een termijn van veertien dagen zienswijzen naar voren te brengen bij burgemeester en wethouders. Indien artikel 17, eerste lid, van toepassing is zenden burgemeester en wethouders tijdig naar voren gebrachte zienswijzen onmiddellijk door aan Onze minister.

Artikel 13.

In afwijking van het bepaalde in artikel 12 wordt een aanvraag om vergunning die betrekking heeft op een monument als bedoeld in artikel 7, eerste lid, ingediend bij Onze minister.

Artikel 14.

1. Burgemeester en wethouders beslissen omtrent de aanvraag, bedoeld in artikel 12, tenzij het betreft:
 - a. een archeologisch monument;
 - b. een monument dat in gebruik is bij Onze Minister van Defensie en tevens een militaire bestemming heeft.
2. In de gevallen waarin burgemeester en wethouders niet beslissen, beslist Onze minister.

Artikel 15.

1. De gemeenteraad stelt een verordening vast waarin tenminste de inschakeling wordt geregeld van een commissie op het gebied van de monumentenzorg, die burgemeester en wethouders adviseert over aanvragen om vergunning als bedoeld in artikel 11.
2. De vastgestelde verordening, bedoeld in het eerste lid, wordt onverwijld ter kennis gebracht van Onze minister. Zij treedt twee maanden nadat zij ter kennis is gebracht van Onze minister in werking, tenzij Onze minister vóór die datum de verordening tot schorsing heeft voorgedragen.
3. Op wijziging en intrekking van de verordening is het bepaalde in het eerste en tweede lid van overeenkomstige toepassing.

Artikel 16.

1. In de gevallen dat burgemeester en wethouders over de aanvraag om vergunning beslissen, zenden zij onmiddellijk afschrift van de aanvraag aan de directeur van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg en, indien het beschermde monument ligt buiten de krachtens de Wegverkeerswet 1994 vastgestelde bebouwde kom, aan gedeputeerde staten.
2. Onze minister en gedeputeerde staten adviseren schriftelijk over de aanvraag binnen drie maanden na de datum van verzending van het afschrift.
3. Burgemeester en wethouders beslissen binnen drie maanden na de datum van ontvangst van het laatste van de adviezen, bedoeld in het tweede lid, doch in ieder geval binnen zes maanden na de datum van indiening van de aanvraag.
4. Burgemeester en wethouders kunnen, indien daartoe naar hun oordeel gegronde redenen bestaan, de in het derde lid bedoelde termijn met ten hoogste zes maanden verlengen, mits zij de aanvrager daarvan kennisgeven binnen de in het derde lid bedoelde termijn.
5. Indien burgemeester en wethouders niet voldoen aan het derde of vierde

6. lid, wordt de vergunning geacht te zijn verleend.
6. Van de beschikking, bedoeld in het derde lid, doen burgemeester en wethouders mededeling aan Onze minister en aan gedeputeerde staten.
7. De werking van de beschikking, bedoeld in het zesde lid, wordt opgeschort totdat de beroepstermijn is verstreken of, indien beroep is ingesteld, op het beroep is beslist. De vergunninghouder kan de president van rechtbank onderscheidenlijk de voorzitter van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State verzoeken de opschorting op te heffen. Titel 8.3. van de Algemene wet bestuursrecht is van overeenkomstige toepassing.

Artikel 17

1. In de gevallen dat Onze minister over de aanvraag om vergunning beslist, zenden burgemeester en wethouders de aanvraag onmiddellijk na ontvangst aan hem door. Zij zenden gelijktijdig afschrift aan gedeputeerde staten en stellen de aanvrager schriftelijk in kennis van de datum van doorzending. Voor de toepassing van artikel 4:5 van de Algemene wet bestuursrecht worden burgemeester en wethouders aangemerkt als het in dat artikel bedoelde bestuursorgaan.
2. Burgemeester en wethouders en, indien het beschermde monument ligt buiten de krachtens de Wegverkeerswet 1994 vastgestelde bebouwde kom, gedeputeerde staten adviseren aan Onze minister over de aanvraag binnen drie maanden na de datum van doorzending.
3. Onze minister beslist binnen drie maanden na de datum van ontvangst van het laatste van de adviezen, bedoeld in het tweede lid, doch in ieder geval binnen zes maanden na de indiening van de aanvraag.
4. Artikel 16, vierde en vijfde lid, is van overeenkomstige toepassing. Artikel 16, zevende lid, is van toepassing.
5. Van de beschikking wordt mededeling gedaan aan burgemeester en wethouders en gedeputeerde staten.

Artikel 18.

Burgemeester en wethouders dan wel Onze minister nemen met betrekking tot een kerkelijk monument geen beslissing ingevolge artikel 16 of 17 dan in overeenstemming met de eigenaar, voorzover het betreft een beslissing waarbij wezenlijke belangen van de godsdienstoefening in dat monument in het geding zijn.

Artikel 19.

1. Burgemeester en wethouders dan wel Onze minister kunnen aan een vergunning voorschriften verbinden in het belang van de monumentenzorg.
2. De vergunning kan voor een bepaalde tijd worden verleend.

Artikel 20.

1. Burgemeester en wethouders en, voor zover het betreft de monumenten die niet gelegen zijn binnen het grondgebied van enige gemeente, Onze minister houden een openbaar register aan, waarin aantekening wordt gehouden van:
 - a. ingevolge artikel 16, derde lid, of artikel 17, derde lid, verleende vergunningen;
 - b. vergunningen die ingevolge artikel 16, vijfde lid, of artikel 17, vierde lid, worden geacht te zijn verleend.
2. In het in het eerste lid bedoelde register worden voorts aangetekend:
 - a. de datum van de vergunning;
 - b. het nummer van de vergunning;
 - c. de plaats van het monument waarop de vergunning betrekking heeft, alsmede van de van belang zijnde kadastrale gegevens daarvan;
 - d. de aard van de werkzaamheden.
3. Aantekening als bedoeld in het tweede lid vindt plaats binnen een week na dag waarop:
 - a. een vergunning als bedoeld in het eerste lid, onder a, is verleend;
 - b. een vergunning als bedoeld in het eerste lid, onder b, wordt geacht te zijn verleend.

Artikel 21.

1. De vergunning kan door degene die haar heeft verleend worden ingetrokken indien:
 - a. blijkt dat de vergunning ten gevolge van een onjuiste of onvolledige opgave is verleend;
 - b. blijkt dat de vergunninghouder de voorschriften, bedoeld in artikel 19, eerste lid, niet naleeft;
 - c. de omstandigheden aan de kant van de vergunninghouder zich zodanig hebben gewijzigd, dat het belang van het monument zwaarder dient te wegen.
2. Van een besluit tot intrekking van een vergunning wordt mededeling

gedaan aan Onze minister dan wel burgemeester en wethouders en aan gedeputeerde staten.

§ 3. Schadevergoeding in verband met de beslissing op de vergunningaanvraag

Artikel 22.

1. Voorzover blijkt dat de aanvrager van een vergunning als bedoeld in artikel 11 ten gevolge van de weigering daarvan of ten gevolge van de aan de vergunning verbonden voorschriften schade lijdt, welke redelijkerwijze niet of niet geheel te zijnen laste behoort te blijven, kent, behoudens het bepaalde in het tweede lid, Onze minister, de schadebeoordelingscommissie gehoord, hem op zijn verzoek een naar billijkheid te bepalen schadevergoeding toe.
2. Ingeval de beslissing over de vergunningaanvraag is genomen door burgemeester en wethouders in afwijking van het advies van Onze minister, besluit de gemeenteraad, de schadebeoordelingscommissie gehoord, omtrent de schadevergoeding, bedoeld in het eerste lid, ten laste van de gemeente. De artikelen 23 tot en met 29, zijn van overeenkomstige toepassing, met dien verstande dat de gemeenteraad in de plaats treedt van Onze minister.

Artikel 23.

1. Onze minister stelt met het oog op de advisering over één of meer verzoeken om schadevergoeding een schadebeoordelingscommissie in.
2. De schadebeoordelingscommissie bestaat uit een of meer leden.
3. Een lid van de schadebeoordelingscommissie mag niet de betrekking bekleden van ambtenaar in dienst van het ministerie of van een dienst, bedrijf of instelling, werkzaam onder verantwoordelijkheid van Onze minister.
4. Met ambtenaar, bedoeld in het derde lid, worden voor de toepassing van dit hoofdstuk, gelijkgesteld zij die op arbeidsovereenkomst naar burgerlijk recht werkzaam zijn.

Artikel 24.

1. Onze minister zendt binnen veertien dagen na de dag waarop het verzoek om schadevergoeding is ingediend, het verzoekschrift aan de schadebeoordelingscommissie, vergezeld van alle op de zaak betrekking hebbende stukken.

2. Onze minister verleent aan de schadebeoordelingscommissie de gevraagde medewerking.

Artikel 25.

1. De schadebeoordelingscommissie stelt de verzoeker of zijn gemachtigde in de gelegenheid zijn verzoek om schadevergoeding in een openbare vergadering tegenover haar nader toe te lichten.
2. De schadebeoordelingscommissie kan ambtenaren in dienst van het ministerie of van een dienst, bedrijf of instelling, werkzaam onder verantwoordelijkheid van Onze minister oproepen om in de openbare vergadering te verschijnen tot het geven van inlichtingen.
3. Indien de schadebeoordelingscommissie een plaatsopneming wil houden, deelt zij het tijdstip van de plaatsopneming vooraf mede aan de verzoeker en aan Onze minister.

Artikel 26.

De schadebeoordelingscommissie brengt binnen drie maanden na de dag waarop het verzoek om schadevergoeding is ingediend, advies uit aan Onze minister. Zij zendt gelijktijdig een exemplaar daarvan aan de verzoeker.

Artikel 27.

1. Onze minister stelt de verzoeker in de gelegenheid schriftelijk, of mondeling in tegenwoordigheid van de schadebeoordelingscommissie, zijn opvatting omtrent het advies kenbaar te maken.
2. De schadebeoordelingscommissie verstrekt Onze minister desgevraagd nadere toelichting op het advies en geeft desgevraagd haar mening omtrent de opvatting daarover van de verzoeker.

Artikel 28.

De kosten van de schadebeoordelingscommissie worden de verzoeker niet in rekening gebracht.

Artikel 29.

Onze minister beslist binnen twee maanden na ontvangst van het advies van de schadebeoordelingscommissie. Artikel 7:1 van de Algemene wet bestuursrecht blijft buiten toepassing.

§ 4. Dwangmiddelen

Artikel 30.

1. Onze minister kan, voorzover hij vergunningverlenend gezag is, zo nodig met behulp van de sterke arm doen beletten dat wordt gehandeld in strijd met een verbod als bedoeld in artikel 11 of met een voorschrift als bedoeld in artikel 19.
2. Spoedeisende gevallen uitgezonderd geschiedt dit niet dan nadat de overtreders schriftelijk is gewaarschuwd.

Artikel 31.

1. Onze minister kan, voorzover hij vergunningverlenend gezag is, op kosten van degene die handelt in strijd met een verbod als bedoeld in artikel 11 of met een voorschrift als bedoeld in artikel 19 het beschermde monument voor zover mogelijk doen terugbrengen in zijn vroegere toestand.
2. Alvorens toepassing te geven aan het eerste lid wordt daartoe een beschikking genomen. De werking van de beschikking wordt opgeschort tot de beroepstermijn is verstreken of, indien beroep is ingesteld, op het beroep is beslist, tenzij de vereiste spoed zich daartegen verzet.

Artikel 32.

De gerechtigden tot een beschermd monument zijn verplicht de uitvoering van de werken waartoe Onze minister ingevolge het bepaalde in artikel 30 of 31 opdracht heeft gegeven, te gedogen. De uitvoering van de werken wordt zo nodig mogelijk gemaakt met behulp van de sterke arm.

Artikel 33.

1. Onze minister kan bij dwangbevel de ingevolge artikel 31 verschuldigde kosten invorderen.
2. Het dwangbevel levert een executoriale titel op, die met toepassing van de voorschriften van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering kan worden tenuitvoergelegd. De betekening van het dwangbevel geschiedt

op kosten van de schuldenaar.

3. Binnen dertig dagen na de betekening staat verzet tegen het dwangbevel open door dagvaarding van de Staat. Het verzet schorst de tenuitvoerlegging.

HOOFDSTUK III. Subsidie

Artikel 34.

1. Onze minister kan uit 's Rijks kas een uitkering verstrekken ten behoeve van het herstel en de instandhouding van beschermd monumenten.
2. Bij algemene maatregel van bestuur worden regels gesteld met betrekking tot het aanvragen, toekennen en verantwoorden van uitkeringen als bedoeld in het eerste lid, alsmede met betrekking tot de wijze waarop het provinciaal bestuur en het gemeentebestuur daarbij worden betrokken.
3. De uitkering bestaat uit hetzij een vast bedrag per jaar hetzij een percentage van de door Onze minister vast te stellen kosten.
4. Een algemene maatregel van bestuur als bedoeld in het tweede lid treedt niet eerder in werking dan twee maanden na de dagtekening van het Staatsblad, waarin hij is geplaatst. Van de plaatsing wordt onverwijld mededeling gedaan aan de beide Kamers der Staten-Generaal.

HOOFDSTUK IV. Beschermd stads- en dorpsgezichten

Artikel 35.

1. Gehoord de gemeenteraad, gedeputeerde staten, de Rijksplanologische Commissie en de Raad, kunnen Onze minister en Onze Minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer stads- en dorpsgezichten aanwijzen als beschermd stads- of dorpsgezicht en kunnen zij zodanige aanwijzingen intrekken.
2. Onze minister zendt het voorstel tot aanwijzing of intrekking gelijktijdig aan de gemeenteraad, gedeputeerde staten, de Rijksplanologische Commissie en de Raad. De gemeenteraad brengt advies uit via gedeputeerde staten binnen 6 maanden, gedeputeerde staten binnen 9 maanden, de Rijksplanologische Commissie en de Raad binnen 12 maanden na verzending van het voorstel.

3. Onze minister en Onze Minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer beslissen over aanwijzing of intrekking binnen zestien maanden na verzending van het voorstel.
4. De bekendmaking van een besluit tot aanwijzing of tot intrekking daarvan geschiedt door plaatsing in de Staatscourant. Van het besluit wordt mededeling gedaan in de daarvoor in aanmerking komende dag- of nieuwsbladen en aan de gemeenteraad, gedeputeerde staten, de Rijksplanologische Commissie en de Raad.

Artikel 36.

1. De gemeenteraad stelt ter bescherming van een beschermd stads- of dorpsgezicht een bestemmingsplan vast als bedoeld in de Wet op de Ruimtelijke Ordening (Staatsblad 1985, 626). Bij het besluit tot aanwijzing van een beschermd stads- of dorpsgezicht kan hiertoe een termijn worden gesteld.
2. Bij het besluit tot aanwijzing van een beschermd stads- of dorpsgezicht wordt bepaald of en in hoeverre geldende bestemmingsplannen als beschermend plan in de zin van het vorige lid kunnen worden aangemerkt.

Artikel 37.

1. In beschermd stads- of dorpsgezichten is het verboden een bouwwerk geheel of gedeeltelijk af te breken zonder of in afwijking van een schriftelijke vergunning van burgemeester en wethouders (sloopvergunning).
2. Geen sloopvergunning is vereist voor het afbreken ingevolge een aanschrijving van burgemeester en wethouders.
3. De artikelen 21 tot en met 23 van de Wet op de stads- en dorpsvernieuwing (Staatsblad 1984, 406) zijn van toepassing.

Artikel 38. Vervallen.

HOOFDSTUK V. Opgravingen en vondsten

Artikel 39.

1. Het is verboden opgravingen te doen zonder schriftelijke vergunning van Onze minister.
2. De vergunning kan worden verleend aan een rijksdienst, een instelling

- voor wetenschappelijk onderwijs of een gemeente.
3. De vergunning wordt geweigerd indien:
 - a. er grond is om aan te nemen dat de aanvrager niet bekwaam is tot het doen van opgravingen;
 - b. redelijkerwijze niet verwacht kan worden dat de aanvrager in staat is tot het doen van opgravingen;
 - c. de aanvrager een gemeente is die niet beschikt over een depôt voor bodemvondsten als bedoeld in artikel 44.
 4. Onze minister kan aan een vergunning voorschriften verbinden.
 5. De vergunning wordt voor een bepaalde opgraving of voor een bepaald gebied en voor een bepaalde tijd of tot wederopzegging verleend.
 6. Onze minister kan de vergunning intrekken wanneer de vergunninghouder op ondeskundige wijze opgravingen verricht, de aan de vergunning verbonden voorschriften niet nakomt of anderszins misbruik maakt van de vergunning.

Artikel 40.

1. Onze minister beslist, de Raad gehoord, binnen zes maanden na de datum van ontvangst van de aanvraag om een vergunning als bedoeld in artikel 39. De termijn kan eenmaal worden verlengd met ten hoogste drie maanden.

Artikel 41.

Van de aanvang en van het einde van een opgraving doet de vergunninghouder mededeling aan de directeur van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek.

Artikel 42.

Onze minister kan bepalen dat een rechthebbende ten aanzien van een terrein moet dulden dat een overheid of instelling als bedoeld in artikel 39, tweede lid, in het belang van archeologisch onderzoek dat terrein betreedt, daarop metingen verricht dan wel daarin opgravingen doet. Voor zover een rechthebbende hierdoor schade lijdt, wordt hem deze door de Staat vergoed. Rechtsvorderingen tot vergoeding van deze schade staan ter kennisneming van de rechtbank binnen welker rechtsgebied het terrein of het grootste gedeelte daarvan gelegen is.

Artikel 43.

1. Roerende monumenten die gevonden zijn bij het doen van opgravingen en waarop niemand zijn recht van eigendom kan bewijzen, zijn eigendom van de Staat.
2. In afwijking van het bepaalde in het eerste lid zijn roerende monumenten die gevonden zijn bij het doen van wettige opgravingen door een gemeente en waarop niemand zijn recht van eigendom kan bewijzen, eigendom van die gemeente.
3. De eigenaar van de grond waarin de roerende monumenten zijn opgegraven, ontvangt van de eigenaar van die roerende monumenten een vergoeding ten bedrage van de helft van de waarde van die monumenten.
4. Rechtsvorderingen ter zake van de vergoeding staan ter kennisneming van de in artikel 42 bedoelde rechtbank.

Artikel 44.

1. Onze minister kan, indien wordt voldaan aan de eisen die hij noodzakelijk acht voor het op verantwoorde wijze onderbrengen van roerende monumenten, een gebouw of een gedeelte van een gebouw aanmerken als depôt voor bodemvondsten.
2. Onze minister kan een beslissing als bedoeld in het eerste lid intrekken.

Artikel 45.

1. Onze minister wijst, de Raad gehoord, bij het doen van een opgraving gevonden roerende monumenten die eigendom zijn van de Staat toe aan depôts voor bodemvondsten. Met ingang van het moment van de overgave aan een depôt voor bodemvondsten berust de eigendom bij de eigenaar van dat depôt.
2. Aan de toewijzing als bedoeld in het eerste lid kunnen voorschriften worden verbonden in het belang van de monumentenzorg.

Artikel 46.

Desgevaagd krijgt de opgraver toegang tot roerende monumenten die zijn gevonden bij een opgraving waartoe hij op grond van de bepalingen van deze wet bevoegd was of worden deze hem voor wetenschappelijk onderzoek tijdelijk ter beschikking gesteld.

Artikel 47.

1. Hij die anders dan bij het doen van opgravingen een zaak vindt, waarvan

- hij weet of redelijkerwijs moet vermoeden dat het een monument is, is verplicht hiervan binnen drie dagen aangifte te doen.
2. De aangifte dient te geschieden bij de burgemeester van de gemeente waar de vondst is gedaan of, wanneer de vondst werd gedaan buiten het grondgebied van enige gemeente, bij Onze minister.
 3. De burgemeester geeft van deze aangifte onverwijld kennis aan de directeur van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek.

Artikel 48.

De gerechtigden tot een roerend monument als bedoeld in artikel 47 zijn gehouden het monument gedurende zes maanden, te rekenen van de dag van de in het vorige artikel bedoelde aangifte ter beschikking te houden of te stellen voor wetenschappelijk onderzoek.

Artikel 49.

1. Onze minister kan, de Raad gehoord, ten behoeve van een in te stellen wetenschappelijk onderzoek voorschriften geven met betrekking tot de uitvoering van werken waarbij een zaak als bedoeld in artikel 47 is gevonden, dan wel gelasten dat die werken voor bepaalde of onbepaalde tijd geheel of gedeeltelijk worden stilgelegd.
2. Schade, veroorzaakt door een maatregel als bedoeld in het eerste lid, wordt door de Staat vergoed. Rechtsvorderingen tot vergoeding van deze schade staan ter kennisneming van de rechtbank binnen welker rechtsgebied de vondst is gedaan.

HOOFDSTUK VI.

Artikelen 50-55. Vervallen. (bij Wet van 3 juli 1989, Staatsblad 348)

HOOFDSTUK VII. Strafbepalingen

Artikel 56.

1. Hij die opzettelijk handelt in strijd met artikel 11, met artikel 37, eerste lid, of met een maatregel getroffen op grond van artikel 49, eerste lid, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar of geldboete van de vijfde categorie.

2. Hij die opzettelijk handelt in strijd met een der artikelen 39, eerste lid, en 47, eerste lid, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar of geldboete van de vijfde categorie.
3. De feiten zijn misdrijven.

Artikel 57.

1. Hij die handelt in strijd met artikel 11, met artikel 37, eerste lid, of met een maatregel getroffen op grond van artikel 49, eerste lid, wordt gestraft met hechtenis van ten hoogste zes maanden of geldboete van de vijfde categorie.
2. Hij die handelt in strijd met een der artikelen 39, eerste lid, en 47, eerste lid, wordt gestraft met hechtenis van ten hoogste zes maanden of geldboete van de vijfde categorie.
3. De feiten zijn overtredingen.

Artikel 58.

1. Onze minister onderscheidenlijk burgemeester en wethouders kunnen personen aanwijzen, die belast zijn met het toezicht op de naleving van het bij of krachtens deze wet bepaalde.
2. Met de opsporing van de strafbare feiten als bedoeld in de artikelen 56 en 57 zijn, behalve de in artikel 141 van het Wetboek van Strafvordering aangewezen personen, belast de door Onze minister dan wel burgemeester en wethouders als zodanig, in overeenstemming met Onze Minister van Justitie aangewezen ambtenaren, belast met het in het eerste lid bedoelde toezicht.
3. De in het eerste en tweede lid bedoelde ambtenaren hebben te allen tijde toegang tot alle beschermde monumenten, voorzover dat redelijkerwijs voor de vervulling van hun taak nodig is. Zonodig verschaffen zij zich toegang met behulp van de sterke arm. Zij zijn bevoegd zich te doen vergezellen van personen, door Onze minister belast met de uitvoering van de werken waartoe hij ingevolgt het bepaalde in artikel 31 opdracht heeft gegeven.

HOOFDSTUK VIII. Overgangs- en slotbepalingen

Artikel 59.

1. Zolang een gemeentelijke verordening als bedoeld in artikel 15 niet van kracht is, beslist Onze minister omtrent aanvragen om vergunning als bedoeld in artikel 11.
2. Op de beslissing omtrent de aanvraag zijn de artikelen 17 tot en met 21 van toepassing.

Artikel 60.

De Monumentenwet (Staatsblad 1961, 200) wordt ingetrokken.

Artikel 61.

1. Beslissingen die op grond van de artikelen 9, 15, 17, 20, 22, tweede lid, 23, eerste lid, 25, eerste lid, dan wel 31, eerste lid, van de Monumentenwet (Staatsblad 1961, 200) zijn genomen, gelden als beslissingen als bedoeld in onderscheidenlijk de artikelen 3, zesde lid, 11, 30 of 31, 35, 39, eerste lid, 42, 49 dan wel 58, eerste lid, van deze wet.
2. Indien tegen de beslissingen die op grond van de in het eerste lid genoemde artikelen van de Monumentenwet (Staatsblad 1961, 200) zijn genomen nog beroep kan worden ingesteld dan wel beroep is ingesteld, wordt dat beroep afgehandeld met inachtneming van de artikelen 26 en 27 van die wet.

Artikel 62.

1. Kennisgevingen die op grond van artikel 8 van de Monumentenwet (Staatsblad 1961, 200) zijn verzonden, worden afgehandeld met inachtneming van de artikelen 8 en 9 van die wet.
2. Verzoeken om vergunning als bedoeld in artikel 14 van de Monumentenwet (Staatsblad 1961, 200) die zijn ingediend vóór de inwerkingtreding van deze wet worden afgehandeld met inachtneming van artikel 15 van die wet.

Artikel 63.

1. Het register, de overschrijving en de melding, bedoeld in artikel 10 van de Monumentenwet (Staatsblad 1961, 200), gelden onderscheidenlijk als register, overschrijving en melding als bedoeld in artikel 6 van deze wet.
2. Een dwangbevel tot invordering van ingevolge de Monumentenwet (Staatsblad 1961, 200) verschuldigde kosten als bedoeld in artikel 19 van die wet geldt als dwangbevel tot invordering van ingevolge deze wet verschuldigde kosten als bedoeld in artikel 33.

Artikel 64.

Beslissingen die op grond van artikel 23, tweede lid, van de Monumentenwet (Staatsblad 1961, 200) zijn genomen behouden hun geldigheid na de intrekking van die wet. Artikel 61, tweede lid, van deze wet is van overeenkomstige toepassing.

Artikel 65.

1. De Monumentenraad, bedoeld in artikel 3, eerste lid, alsmede de vijf afdelingen, bedoeld in artikel 5, eerste lid, van de Monumentenwet (Staatsblad 1961, 200) gelden als onderscheidenlijk de Monumentenraad, bedoeld in artikel 50, eerste lid, en de vijf afdelingen, bedoeld in artikel 52 van deze wet.
2. De benoemingen die op grond van artikel 4 van de Monumentenwet hebben plaatsgevonden gelden als benoemingen als bedoeld in artikel 51 van deze wet.
3. Voorschriften die op grond van artikel 6 van de Monumentenwet (Staatsblad 1961, 200) zijn gegeven, gelden als regels als bedoeld in artikel 54, eerste lid, van deze wet.

Artikel 66.

De Wet tot behoud van cultuurbezit (Staatsblad 1984, 49) wordt gewijzigd als volgt:

Artikel 1, onderdeel d, wordt vervangen door:
d. de Commissie: de Rijkscommissie voor de musea, bedoeld in artikel 52 van de Monumentenwet 1988 (Staatsblad 638).

Artikel 67.

De Wet op de Ruimtelijke Ordening (Staatsblad 1985, 626) wordt gewijzigd als volgt:

- A. Artikel 28, tweede lid, tweede volzin komt te luiden:
Alvorens te beslissen horen zij de provinciale planologische commissie.
- B. Artikel 28, vijfde lid, tweede volzin vervalt.
- C. Artikel 37, achtste lid, vervalt.
- D. Artikel 40, tweede lid, onder b, komt te luiden:
b. Gedeputeerde staten, alvorens te besluiten, de provinciale planologische commissie horen;
- E. Artikel 46, zesde lid, komt te luiden:
6. De aanhouding, bedoeld in het vijfde lid, duurt totdat omtrent goedkeuring van een ter voldoening aan artikel 36 van de Monumentenwet 1988 (Staatsblad 638) vast te stellen of te herzien bestemmingsplan onherroepelijk is beslist.

Artikel 68.

De Woningwet (Staatsblad 1964, 222) wordt gewijzigd als volgt:

Artikel 50, zesde lid, komt te luiden:

6. De aanhouding, bedoeld in het vijfde lid, duurt totdat omtrent goedkeuring van een ter voldoening aan artikel 36 van de Monumentenwet 1988 (Staatsblad 638) vast te stellen of te herzien bestemmingsplan onherroepelijk is beslist.

Artikel 69.

In bijlage 2 bij de Wet van 22 december 1983, houdende regels inzake de financiële gevolgen voor provincies en gemeenten van rijksbeleid en inzake de uitkeringen uit 's Rijks kas aan provincies en gemeenten (Staatsblad 649), worden de onderdelen 13 tot en met 18, alsmede de derde voetnoot geschrapt.

Artikel 70.

De Wet op de inkomstenbelasting 1964 (Staatsblad 519) wordt gewijzigd als volgt:

In artikel 42a, zevende lid, tweede volzin, wordt "artikel 10 van de Monumentenwet (Staatsblad 1961, 200)" vervangen door: artikel 6 van de Monumentenwet 1988 (Staatsblad 638).

Artikel 71.

De Wet op belastingen van rechtsverkeer (Staatsblad 1970, 611) wordt gewijzigd als volgt:

In artikel 15, eerste lid, onderdeel p, wordt "Monumentenwet (Staatsblad 1961, 200)" vervangen door: Monumentenwet 1988 (Staatsblad 638).

Artikel 72.

Deze wet treedt in werking op een bij Koninklijk besluit te bepalen tijdstip.

Artikel 73.

Deze wet kan worden aangehaald als Monumentenwet met vermelding van het jaartal van het Staatsblad waarin zij zal worden geplaatst.

Lasten en bevelen dat deze in het Staatsblad zal worden geplaatst, en dat alle ministeries, autoriteiten, colleges en ambtenaren wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven te 's-Gravenhage, 23 december 1988

BEATRIX

De Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur,
L.C. Brinkman

De Minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer,
E.H.T.M. Nijpels

(Uitgegeven de dertigste december 1988)

De Minister van Justitie,
F. Korthals Altes

Summary

The National Contact Monuments Foundation (NCM) is a foundation concerned with matters of both general and national importance. In more specific or local cases the NCM acts as a contact between other organisations.

The NCM assembles the strengths of the private monument sector. It is an umbrella organisation which acts as a contact between hundreds of private monument conservation organisations. From this position the NCM can represent the interests of these private organisations to the authorities.

The NCM makes a case for the protection, conservation and management of monuments and historic buildings in the Netherlands. The NCM does not confine itself to the care of monuments and historic buildings, but also covers such target areas as environmental planning, urban renewal, preservation of the landscape, employment opportunities etc.

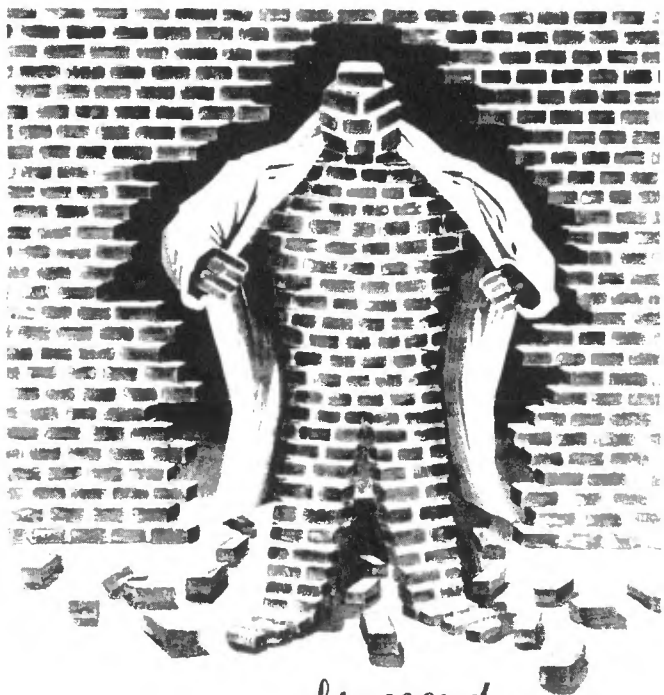
The Yearbook for Monuments and Historic Buildings has been published annually by the NCM since 1984.

The Yearbook provides a survey of all the private organisations and government institutions connected with conservation policy in the Netherlands. Existing legislation regarding the restoration and preservation of monuments and historic buildings, employment in the restoration sector, financial and fiscal are all reviewed. The text of the 1988 Monuments and Historic Buildings Act is included in its entirety. Also provided in the Yearbook is a province-by-province survey of each municipality with information about the number and classification of monuments and historic buildings and conservation areas, local authority ordinances, commissions and lists as well as budgets for the coming years. In addition, an insight is provided into the provincial regulations of each province.

The Yearbook is an authoritative manual for all those concerned with monument policies in the Netherlands. The information is kept up-to-date through annual questionnaires to local authorities, provinces and private institutions.

The Yearbook also contains the NCM Foundation's annual report with a review of its activities and publications. A short historical analysis is provided of ten main categories of monuments and historic buildings discussing typology, the principal private organisations concerned, financial arrangements and documentation.

The Yearbook is referred to extensively by staff at local authority, provincial and government level, as well as owners of monuments and historic buildings and private organisations involved with conservation policy making it the ideal medium through which to communicate with everyone concerned with the preservation of monuments and historic buildings.

Scheuroverbruggend

GEVELIMPREGNEER

HET KERSSEN. BETONPLAN

een sterk staaltje ... renovatie

Kerssolith gevelimpregneer

- renoverend op maat
- niet verouderend
- scheuroverbruggend
- voegverhardend
- optimaal ademend

Voor meer informatie:

Postbus 3089, 3130 BC Vlaardingen

Telefoon (010) 476 13 11 - Fax (010) 460 45 44

DE ADVISEURS OM OP TE BOUWEN

PRC Bouwcentrum B.V. is een onafhankelijk, multidisciplinair adviesbureau. In de monumentensector adviseert PRC Bouwcentrum op het gebied van:

- projectmanagement
- uitvoeren behoefteramingen
- beleid
- financieringsconstructies
- opstellen prioriteitenlijsten

De adviezen van PRC Bouwcentrum B.V. dragen bij aan de kwalitatief hoogwaardige ontwikkeling, realisatie en instandhouding van de gebouwde omgeving in de ruimste zin van het woord, met als doel een optimale leef- en werkomgeving.

Bij PRC Bouwcentrum B.V. werken ca. 250 medewerkers.

Hoofdkantoor:

PRC Bouwcentrum B.V.
Goudseweg 181
Postbus 1051
2410 CB Bodegraven

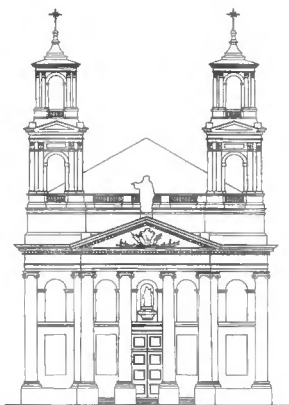
Telefoon 0172 - 619 344
Telefax 0172 - 611 902
E-mail: info@prcbc.nl
Homepage: <http://www.prcbc.nl/>

Nevenvestigingen:

Deventer
Groningen
Heerlen

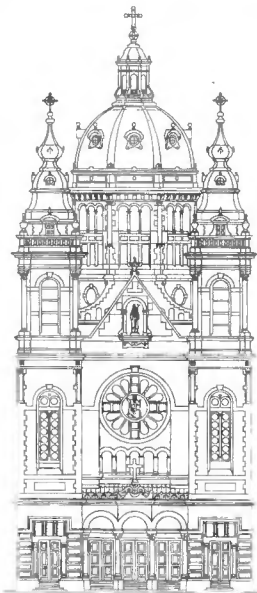
Maarssen
Oosterbeek

1

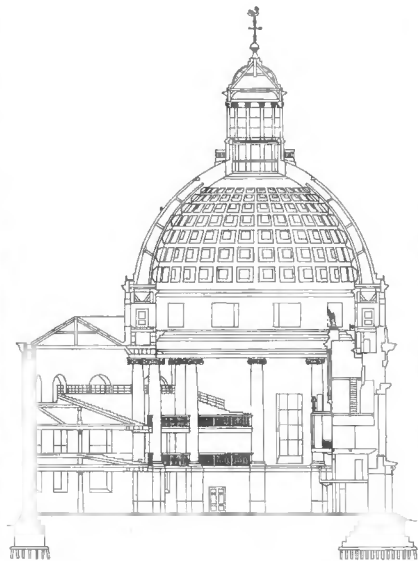

architecten lid b.n.a.
ter kleef 2
1081 am amsterdam
telefoon 020-6429923
telefax 020-6429926

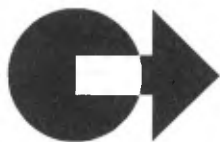
2

3

- 1 mozes- en aäronkerk
- 2 nicolaaskerk
- 3 ronde lutherse kerk

VAN LIEROP

Impregneerbedrijven B.V.

▶ **ALPHEN a/d RIJN**

0172 - 433 514

▶ **LIEMPDE (N.BR.)**

0411 - 632 647

▶ **HEERHUGOWAARD**

072 - 574 18 56

▶ **ECHT (L.)**

0475 - 488 378

*Al meer dan 35 jaar
bestrijding van:
houtworm, huisboktor,
zwam en schimmel.
Polymeer-chemische
houtrestauratie,
KOMO-gecertificeerd*

VAN LIEROP

DE HOUTARTS®

*Het Stadhuis te Bolsward:
óók door van Lierop behandeld!*

Handelsdrukwerk

Reclamedrukwerk

Full-colourdrukwerk

Ontwerpen

Kleurkopieën (ook via windows en apple macintosh)

Drukkerij Bakker & Zn. BV

Pastoor Onelplein 22
2371 EZ Roelofarendsveen

Telefoon

071 331 45 23

Telefax

071 331 62 04

Huis De Pinto

NATIONAAL

Sint Antoniesbreestraat 69
1011 HB Amsterdam

CONTACT

Telefoon (020) 627 77 06

Fax (020) 624 25 36

E-mail NCM@pi.net

MONUMENTEN

Giro 29 66 786

Bank 43.06.43.462

Colofon:

© 1997

Stichting Nationaal Contact Monumenten

ISBN: 90-71107-44-7

verschijnt jaarlijks

foto: Het Spaarne te Haarlem

(foto A. Bartman, Haarlem)

Eindredactie: NCM

WAT IS HET NCM?

Stichting
Nationaal Contact Monumenten

NATIONAAL: De Stichting NCM is in 1972 opgericht om de krachten in het particuliere monumentenveld te bundelen. Het NCM houdt zich bezig met monumentenzaken van algemene aard en nationaal belang. In meer specifieke of lokale zaken bemiddelt het NCM in contacten met andere organisaties. Het NCM kent geen individuele leden, maar heeft aangesloten organisaties die de doelstellingen steunen en tot samenwerking bereid zijn.

CONTACT: Het NCM is het platform voor overleg tussen de particuliere monumentenorganisaties in ons land en is namens het particulier initiatief de centrale overlegpartner voor de rijksoverheid. Door middel van belangenbehartiging, deskundigheidsbevordering en voorlichting richt het NCM zich op de verschillende doelgroepen die bij de monumentenzorg zijn betrokken.

MONUMENTEN: Het NCM stimuleert en ondersteunt de honderden organisaties die zich sterk maken voor de bescherming, het behoud en het beheer van de historische bebouwing van Nederland. Het NCM beperkt zich daarbij niet alleen tot de monumentenzorg, maar richt zich ook op raakvlakken van de monumentenzorg met andere terreinen als archeologie, ruimtelijke ordening, stadsvernieuwing, landschapsbehoud en werkgelegenheid.